

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇE VE İNGİLİZCE DERS KİTAPLARINDA
DEĞERLER EĞİTİMİ

Aizat KALİYEVA

İZMİR

2015

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇE VE İNGİLİZCE DERS KİTAPLARINDA
DEĞERLER EĞİTİMİ

Aizat KALİYEVA

Danışman

Doç. Dr. Feryal ÇUBUKÇU

İZMİR

2015

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Türkçe ve İngilizce Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

15.10.2015

AİZAT KALİYEVA

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

İşbu çalışma, jürimiz tarafından Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Anabilim Dalı Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Programında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Doç. Dr. Feryal Çubukçu



Üye Prof. Dr. V. Doğan Günay



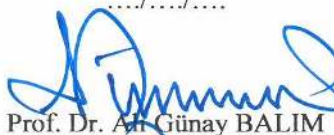
Üye Yrd. Doç. Dr. Soner Akşehirli



Onay

Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.....



Prof. Dr. Ali Günay BALIM
Enstitü Müdürü

15.09.2015

Ulusal Tez Merkezi | Tez Form Yazdır

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10081786
Yazar Adı / Soyadı	AİZAT KALİYEVA
Uyruğu / T.C.Kimlik No	KAZAKİSTAN / 99223463334
Telefon	5531285933
E-Posta	aizat.kaliyeva@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Türkçe ve İngilizce Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi
Tezin Tercümesi	Values Education in Turkish and English Textbooks
Konu	Eğitim ve Öğretim = Education and Training
Üniversite	Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Bölüm	
Anabilim Dalı	Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2015
Sayfa	103
Tez Danışmanları	DOÇ. DR. FATMA FERYAL ÇUBUKÇU 52174185496
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	Yok

Yukarıda bilgileri kayıtlı olan tezinin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine ve internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.

15.09.2015

İmza: 

TEŞEKKÜR

Değerli görüşlerinden çok şey öğrendiğim danışmanım sayın Doç. Dr. Feryal ÇUBUKÇU hocama, öğrencilerine hep destek olan Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Anabilim Dalı Başkanı sayın Prof. Dr. V. Doğan GÜNAY hocama teşekkürlerimi ve sonsuz saygılarımı sunuyorum. Türkiye’de eğitim görme fırsatını sunan Türkiye Bursları Programı’na sonsuz teşekkürü borç bilirim. Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi alanında daha çok çalışma yapılması dileklerimle.

AİZAT KALİYEVA

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	i
TUTANAK.....	ii
TEZ VERİ FORMU.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
ÖZET.....	x
ABSTRACT.....	xi
 I. GİRİŞ.....	 1
1.1. Problem Durumu.....	2
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	2
1.3. Problem Tümcəsi.....	3
1.4. Alt Problemler.....	3
1.5. Sayılıtlar.....	4
1.6. Sınırlılıklar.....	4
1.7. Tanımlar.....	4
 II. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	 5
2.1. Değer Kavramı ve Tanımı.....	5
2.1.1. Değer Kavramı ile İlgili İlkçağ Filozoflarının Görüşleri.....	6
2.1.2. Değer Kavramı ile İlgili Ortaçağ Filozoflarının Görüşleri.....	8
2.1.3. Çağdaş Araştırmacıların Tanımları ve Görüşleri.....	10

2.2. Değerlerin İlkeleri, Özellikleri ve İşlevleri.....	12
2.2.1. Değerlerin İlkeleri.....	13
2.2.2. Değerlerin Özellikleri.....	13
2.2.3. Değerlerin İşlevleri.....	16
2.3. Değerler Sınıflaması.....	17
2.3.1. Kahle'in Değerler Sınıflaması.....	17
2.3.2. Nelson'un Değerler Sınıflaması.....	19
2.3.3. Spranger'in Değerler Sınıflaması.....	19
2.3.4. Çavdarıcı'nın Değerler Sınıflaması.....	20
2.3.5.Elizur ve Sagie'nin Değerler Sınıflaması.....	21
2.3.6. Rokeach'in Değerler Sınıflaması.....	23
2.3.7. Allport, Vernon ve Lindzey'in Değerler Sınıflaması.....	24
2.3.8. Schwartz'ın Değerler Sınıflaması.....	25
2.4. Değerler Eğitimi.....	30
2.4.1. Değerler Eğitiminin Tanımı.....	30
2.4.2. Değerler Eğitiminin Amacı.....	33
2.5. Değerler Eğitimi ve Ahlaki Gelişim Teorileri.....	34
2.5.1. John Dewey'in Ahlak Gelişim Kuramı.....	34
2.5.2. Jean Piaget'in Ahlak Gelişim Kuramı.....	35
2.5.3. Lawrence Kohlberg'in Ahlak Gelişim Teorisi.....	37
2.6. Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi.....	39
2.7. Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi Konusunda Yapılan Çalışmalar.....	44
III.YÖNTEM.....	49
3.1. Araştırma Yöntemi.....	49
3.2. Evren ve Örneklem.....	50

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	54
3.4. Veri Çözümleme Teknikleri.....	56
IV. BULGULAR VE YORUMLAR.....	57
4.1. Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Yer Alan Alt Değerler.....	57
4.1.1.Evrenselcilik Değer Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular	60
4.1.2.İyilikseverlik Değer Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular.....	63
4.1.3.Gelenek Değer Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular.....	65
4.1.4.Uyum Değer Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular.....	66
4.1.5.Güvenlik Değer Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular.....	68
4.1.6.Güç Değer Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular.....	69
4.1.7.Başarı Değer Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular.....	70
4.1.8.Hazcılık Değer Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular.....	71
4.1.9.Uyarılım Değer Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular.....	72
4.1.10.Öz yönelim Değer Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular.....	73
4.2. Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Yer Alan Değer Türleri.....	75
4.3. Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Değer Grupları.....	78
V. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	85
5.1. Sonuç.....	85
5.2. Tartışma.....	88
5.3. Öneriler.....	92
KAYNAKÇA.....	94

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Kahle'in Değerler Sınıflaması

Tablo 2: Çavdarıcı'nın Değerler Sınıflaması

Tablo 3: Elizur ve Sagie'nin Değerler Sınıflaması

Tablo 4: Rokeach'ın Değerler Sınıflaması

Tablo 5: Allport, Vernon ve Lindzey'in Değerler Sınıflaması

Tablo 6: Schwartz'ın Değerler Sınıflaması

Tablo 7: Lawrence Kohlberg'in Ahlak Gelişim Teorisi

Tablo 8: Yeni Hitit 2 Orta ve Yeni Hitit 3 Yüksek Ders Kitaplarının Üniteleri

Tablo 9: SpeakOut Pre-Intermediate ve SpeakOut Intermediate Ders Kitaplarının Üniteleri

Tablo 10: Yeni ve SpeakOut Ders Kitaplarında Bulunan Toplam Alt Değerler

Tablo 11: Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Değerlerin Frekans Sıklığı ve Yüzdeliği

Tablo 12: Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Alt Değerlerin Frekans Sıklığı ve Yüzdeliği

Tablo 13: Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Öz-aşkını ve Öz-genişletimci Değer Yönelimlerinin Frekans Sıklığı ve Yüzdeliği

Tablo 14: Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Muhafazakarlık ve Değişime Açıklık Değer Yönelimlerinin Frekans Sıklığı ve Yüzdeliği

Tablo 15: Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Bireyci ve Toplumcu Değer Gruplarının Frekans Sıklığı ve Yüzdeliği

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Nelson'un Değerler Sınıflaması

Şekil 2: Spranger'in Değerler Sınıflaması

Şekil 3: Schwartz'ın Empirik Araştırmalara Dayanarak Değer Türleri Arasında Belirlediği İlişkiler

Şekil 4: Schwartz'a Göre Bireyci ve Toplumcu Değer Grupları

Şekil 5: John Dewey'in Ahlak Gelişim Kuramı

Şekil 6: Jean Piaget'in Ahlak Gelişim Kuramı

Şekil 7:Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Değer Türlerinin Dağılımı

Şekil 8:Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Öz-aşkınıc Değer Yönelimleri

Şekil 9:Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Öz-genişletimci Değer Yönelimleri

Şekil 10 :Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Muhafazakarlık Değer Yönelimleri

Şekil11:Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Değişime Açıklık Değer Yönelimleri

Şekil 12:Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Bireyci Değer Grupları

Şekil 13:Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Toplumcu Değer Grupları

ÖZET

Değerler eğitiminin temel hedefi bireye kişi hürriyetlerine saygı göstermeyi, farklılıklara duyarlı olmayı, yardımlaşmayı ve işbirliği yapmayı, barış içinde yaşamayı kazandırmaktır. Bu bağlamda yabancılar için hazırlanan ders kitapları öğrencilere ulusal ve evrensel değerleri aktaran araçlardan biri olabileceği söylenebilir. Yabancı dil öğretimindeki değerler eğitiminin önemi de öğrenilen dilin kültürel oluşmasında yer alan değerleri tanımayı ve benimseyi sağlayabilmesidir. Dolayısıyla kendisiyle ve toplumla barışık bireylerin yetiştirilmesinde yerel ve evrensel değerlerle donatılmış yabancı dil ders kitapları aracılığıyla değerler eğitimi uygulamak göz ardı edilemez.

Çalışmanın amacı yabancılar için hazırlanan ders kitaplarında evrensel ve yerel değerlerin ne ölçüde yansıtıldığını, tespit edilen değerlerin alt değer, değer türü ve değer yönelimleri kategorileri açısından ağırlığını belirlemektir. Çalışmamız yabancılar için Türkçe *Yeni Hitit 2 Orta* ve *Yeni Hitit 3 Yüksek* ders kitaplarıyla birlikte yabancılar için İngilizce *SpeakOut Pre-Intermediate* ve *SpeakOut Intermediate* ders kitaplarının incelenmesiyle sınırlıdır. Söz konusu olan ders kitaplarının analizi için Schwartz'ın değerler sınıflaması esas alınmıştır. Amacımıza ulaşabilmek için ders kitaplarında yer alan metinler, metin öncesi ve sonrası alıştırmalar, gramer sonrası alıştırmalar, alıştırmalardaki kelime, sözcük grubu, cümle ve paragraflar değerleri iletmesi açısından madde analizi yoluyla incelenmiştir. Elde edilen bulgular Schwartz'ın değerler sınıflamasına göre yerleştirilip frekans sıklığı ve yüzdeliği çıkarılarak sayısal veriler haline getirilmiştir.

Elde edilen sonuçlar yabancılar için hazırlanan tüm ders kitapları için bir genelleme ortaya koymamaktadır. Fakat, çalışmanın okuyuculara incelenen ders kitaplarında değerlerin nasıl aktarıldığı üzerine faydalı bilgiler sağlayabileceği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Değerler, Değerler Eğitimi, Yabancı Dil Öğretimi, Ders Kitapları, Schwartz'ın Değerler Sınıflaması

ABSTRACT

The primary purpose of values education is to lead individuals to be respectful to personal freedom, responsive to differences, by establishing solidarity and cooperation and living in a world of peace. In this context, it might be said that language textbooks for foreigners are one of the tools transmitting national and universal values to students. Another aspect of values education in foreign language teaching is to enable people to recognize and espouse values which have the place in cultural competence of the target language. Hence, implementing values education through language textbooks cannot be ignored through local and universal values in raising individuals who are at peace with oneself and society.

The purpose of this study is to determine to what extent universal and local values were reflected in textbooks for foreigners and to define values in terms of value group categorisations. Our study is limited to an examination of the Turkish textbooks for foreigners (*Yeni Hitit 2 Orta - Yeni Hitit 3 Yüksek*) and EFL textbooks (*SpeakOut Pre-Intermediate - SpeakOut Intermediate*). Schwartz's values classification was used for analysing these mentioned textbooks. In order to reach our goal, texts, pre- and post-text exercises, words, phrases, sentences and passages in the texts, post-grammar exercises in the textbooks were examined in terms of values. The data item were analysed according to Schwartz's values classification, then turned into quantitative data through calculating frequency and percentages.

The results do not yield a generalisation for all textbooks for foreigners. However, it might be said that the study would provide readers with useful information on how values can be transmitted in the textbooks.

Key Words: Values, Values Education, Foreign Language Teaching, Textbooks, Schwartz's Values Classification

I. GİRİŞ

Değerler, bir toplumu ayakta tutan, bireyleri birbirine bağlayan unsurların başında gelmektedir. Değerlerin eğitim yoluyla aktarılmasının önem kazandığını ve son zamanlarda değerler eğitiminin oldukça uygulandığını da görmekteyiz. Yabancı dil öğretimiyle değerler eğitimi birbirini tamamlayacak özelliklere sahip olabilir mi? Söz konusu olan değerler eğitimi yabancı dil öğretiminde ulusal ve evrensel değerleri kazandırabilir mi? Kültür tanıma açısından ne katkıda bulunabilir? Çalışmamızda bugünlerde yabancı dil öğretimi için gerekli olan ve kültür iletişiminin gerçekleşmesini sağlayan değerler eğitiminin ne kadar önemli olduğu sorularına cevap aranmıştır.

Herhangi bir yabancı dili öğrenirken, önce o dilin dilbilgisinin öğrenilmesine çok önem verildiğini bilmekteyiz. Ancak günümüzde dilbilgisini öğrenmekle birlikte, kültürün yaygınlaşması ve anadil konuşucularının bakış açısını anlayabilmek için, o kültürün değerlerinden haberdar olarak değerler eğitimi de görmek önemlidir. Kültürü ve değerler eğitimi gösterebilen özelliklere sahip olan gereçlerden biri de ders kitaplarıdır. Öğrenci kültürü tanımakla birlikte ders kitapları sayesinde hem evrensel değerleri, hem de öğrendiği dilin milli değerlerini öğrenebilir. Özellikle yabancılar için hazırlanan ders kitapları değer aktarımında ve değerlerin benimsenmesinde önemli bir role sahiptir. Öğrenciler Türkçe ve İngilizceyi öğrendiği sürece yabancı dil öğretiminin bir aracı olan ders kitaplarında yer alan metinlerden değerleri görebilirler.

Çalışmamız beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde çalışmanın gerekçesini oluşturan problem durumu ve buna bağlı alt problemler, araştırmanın amacı ve önemi, sayıltılar, sınırlılıklar ve tanımlar açıklanmıştır. İkinci bölümde çalışmanın kuramsal çerçevesi üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölüm araştırmanın yöntemini oluşturan araştırma modeli, evren ve örnekleminden söz etmektedir. Dördüncü bölümde bulgular ve yorumlara yer verilmiştir. Çalışma süreci içerisinde Türkçe ve İngilizce öğretimi için hazırlanan ders kitaplarında geçen metinler incelenip, yansıtılan değerler toplanarak bir veri tabanı oluşturulmuştur. Değerler türlerine göre gruplandırılıp metinlerde kullanımlarına bakılarak çözümlenmiştir. Materyal olarak

yabancılar için Türkçe *Yeni Hitit'in* orta ve yüksek setleri, yabancılar için İngilizce *SpeakOut'un* pre-intermediate ve intermediate seviyeli ders kitapları seçilmiştir. Son bölümde araştırmanın sonucu, tartışma ve önerilere yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Yabancı dil olarak Türkçe ve İngilizce ders kitapları yabancılar dil becerileri ile ilgili kazanımların yanında, temel evrensel ve ulusal değerleri de kazandırmayı hedeflemektedir.

Bu çalışmada “Yabancı dil olarak Türkçe ve İngilizce ders kitaplarının değerler eğitiminde önemi nedir?”, “Yabancılar için hazırlanan ders kitaplarında yer alan değerler hangi sıklıkla verilmiştir?” gibi sorulara cevap aranmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmanın amacı yabancılar için hazırlanan ders kitaplarının okuma parçalarında bulunan evrensel ve yerel değerlerin ne ölçüde yansıtıldığını, tespit edilen değerlerin alt değer, değer türü ve değer yönelimleri kategorileri açısından ağırlığını belirlemektir.

Kanımızca, yabancı öğrencilere öğrendiği dilin milli değerlerinin kazandırılması o dili anadil konuşucusu (a native speaker) mantığıyla anlamayı, dili daha hızlı öğrenmekte yardım edebilir. Amacımıza ulaşabilmek için yabancılar için hazırlanan Türkçe ve İngilizce ders kitaplarında değerlere yer verilme durumu belirlenecektir. Ders kitaplarında yer alan metinler, metin öncesi ve sonrası alıştırmalar, gramer sonrası alıştırmalar, alıştırmalardaki kelime, sözcük grubu, cümle ve paragraflar değerleri iletmesi açısından incelenecektir. Elde edilen bulgular Schwartz'ın değerler sınıflamasına göre yerleştirilip frekans sıklığı ve yüzdeliği çıkarılarak sayısal veriler haline getirilecektir.

Çalışmanın önemi ise değerler eğitiminin yabancı dil öğretiminde akademik olarak ele alınması, tartışılması ve soruna yönelik öneriler sunmaya çalışmasından ibarettir. Değer ve değerlere eğitimi kavramları, yabancı dil öğretimi ile ilişkisi, değerler eğitiminin özellikleri, değerler eğitiminin yabancı dil öğretimi açısından özellikleri, ders kitaplarında evrensel (küresel) ve yerel (milli) değerlerin yansıtılması gibi konuların açıklandırılması konunun önemliliğini belirtmektedir.

Değerler eğitimi kendi görevini yerini getirirken evrensel değerlerle birlikte ulusal değerler benimsenebilir, kültür farkındalığı gerçekleşerek yabancı dil öğrenimi de oldukça kolaylaşabilir. Yabancı öğrenciler için hazırlanan ders kitaplarında yer alan metinlerin hem evrensel, hem de ulusal değerlerini tanıtan özelliklerine sahip olması gerek olduğunu, yabancı dil öğretiminde değerler eğitiminin önem taşıdığını kanıtlamaya çalışacağız.

1.3. Problem Tümcesi

Yabancılar için Türkçe ve İngilizce ders kitaplarında değerler eğitimi nasıl verilmektedir?

1.4. Alt Problemler

1. *Yeni Hitit* ve *SpeakOut* ders kitaplarında değerler ne ölçüde yansıtılmaktadır?
2. Schwartz'ın değerler sınıflamasına göre *Yeni Hitit* ve *SpeakOut* ders kitaplarında yer alan 45 alt değer sıklıkları ve yüzdeleri nelerdir?
3. Schwartz'ın değerler sınıflamasına göre *Yeni Hitit* ve *SpeakOut* ders kitaplarında yer alan 10 değer türünün sıklıkları ve yüzdeleri nelerdir?
4. *Yeni Hitit* ve *SpeakOut* ders kitaplarında öz-genişletimci ve öz-aşkıncı, muhafazakar ve değişime açıklık, bireyci ve toplumcu değer gruplarının sıklıkları ve yüzdeleri nelerdir?

1.5. Sayıtlar

Schwartz'ın gruplandığı değerlerinin tümünün incelenecek *Yeni Hitit* ve *SpeakOut* ders kitaplarında bulunacağı varsayılmaktadır.

1.6. Sınırlılıklar

Çalışmamız yabancılar için Türkçe *Yeni Hitit 2 Orta* ve *Yeni Hitit 3 Yüksek* ders kitaplarıyla birlikte yabancılar için İngilizce *SpeakOut Pre-Intermediate* ve *SpeakOut Intermediate* ders kitaplarının incelenmesiyle sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Değer: Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü (Türk Dil Kurumu, 2014).

Değerler eğitimi: Öğrencilerin davranışlarını düzeltmekte tek çözüm olmamakla birlikte, öğrencilerin davranış ve algı geliştirmelerinde önemli bir girişimdir (Belet ve Deveci, 2008:25).

Ders kitapları: Öğrencinin yaş ve bilgi seviyesine uygun bilişsel ve duyuşsal becerilerle donatılmış zengin metinlerden oluşan, öğretim programlarının esas aldığı ilkeler doğrultusunda hazırlanan, ihtiva ettiği bilgileri öğretmen aracılığıyla öğrenciye aktaran basılı eğitim ve öğretim materyalleridir (Çeçen ve Çiftçi, 2007: 39).

II. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Değer Kavramı ve Tanımı

Değerin soyut bir kavram olması nedeniyle tanımlanması kolay değildir. Bu nedenle farklı araştırmacılar yaptıkları çalışmalar sonucunda birçok tanım ortaya koymuşlardır. Bu bölümde değer kavramı, onunla ilgili felsefi görüşleri, yabancı ve yerli çağdaş bilim adamları ve filozoflarının tanımları üzerinde durulacaktır.

Değer kavramı ilk defa Polonyalı sosyolog Znaniecki tarafından sosyal bilimlere kazandırılmıştır (akt. Kaygan, Yapıcı ve Aytan, 2013:660). Değer kelimesinin Türk diline göre etimolojisine baktığımızda Divan-i Lügat-i Türk'te (1070) “değmek” kökünden türeyerek ‘paha’, ‘kıymet’ olarak karşılığının bulunduğu, Eski Türkçe’de (Orta Asya yazı Türkçesi) “teg+ar” şeklinde geçtiği ve *eşit olmak, bedel olmak* anlamında kullanıldığı görülmektedir (Nişanyan, 2009: 123). Hint-Avrupa dillerinde “güç” anlamına gelen “wal” kökünden türemiş olduğu görülmektedir. İlk başta “güçlü” anlamında olan “la valere” sözcüğü zamanla “la valor” kelimesine dönüşmüştür ve İngilizce’de “value” kelimesi ile ifade edilmektedir (Hançerlioğlu, 1976:275). Değer kavramı, hemen hemen bütün bilim dallarında konu edilmektedir.

Değer kavramı üzerine yapılan tanımlama ve açıklamalara bakıldığında daha çok bu kavramların felsefi, psikolojik, sosyolojik ve eğitim bilimsel bakış açılarıyla ele alınan bazı farklı yaklaşım ve görüşler olduğu görülmektedir. Değerlerin ne olduğuna dair tartışmaların oldukça uzun sayılabilecek bir geçmişi vardır. İyi-kötü, güzel-çirkin ve doğru-yanlış değerleri üzerinde yoğunlaşan tartışmaların felsefede genel olarak “değerler felsefesi” veya “axiology” olarak bilindiği söylenebilir. Bu iki kavram çiftinden birincisi ahlak felsefesinin (etik), diğeri ise sanat felsefesinin (estetik) özel ilgi alanıdır (Çınar, 2006:55).

Değer kavramı başlangıçta felsefe bilimi içinde incelendiği için değer ve değer problemi ile ilgili felsefi görüşler üzerinde duralım.

2.1.1. Değer Kavramı ile İlgili İlkçağ Filozoflarının Görüşleri

İlkçağlardan beri felsefe insanların sahip olduğu değerlerle ve hangi değerlere sahip olması gerektiği ile yakından ilgilenmiştir. O yüzden değer kavramını açıklarken Antik Yunan felsefesinde insan felsefesi ya da sistematik felsefe olarak adlandırılan ikinci dönemin filozoflarının görüşlerinden başlamayı doğru gördük. Bu dönemin sofistleri: Aristotle, Socrates ve Platon, her şeyin ölçütünü insan olarak almışlardır. Değer kavramı ilkçağda felsefenin ana konularından biri olarak görülmüştür. Değer problemi felsefede değerlendirme problemi ve değerler problemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü “iyi nedir?”, “güzel nedir?”, “faydalı nedir?”, “doğru nedir?” gibi soruları sormak, değerlendirme etkinliğini belirli açılardan problem haline getirmektir (Kuçuradi, 1998:8). Felsefenin disiplinlerinden biri olan aksiyoloji, iyilik, güzellik, maneviyat gibi değerleri araştırır (Seyyar, 2007:221). Başka bir ifadeyle aksiyoloji insanlar tarafından oluşturulan bütün değerleri araştırır (Üstüner, 2005:96).

Aristotle “*Nasıl yaşamalıyız ?*” sorusuna ahlaki erdemlerle (adelet, sevgi-dosluk gibi), entelektüel erdemleri (bilgelik, akıllık gibi) birleştirerek iyi ve mutlu bir yaşam sürmeliyiz yanıtını vermiştir (Kale, 2009:97). Aristotle göre her türlü insan etkinliğinin amacı mutluluktur. Her canlı varlık için ‘iyi’ onun etkinliğinin mükemmeliyetine dayanır. Bu etkinlik aklın etkinliğidir ve fonksiyonuyla uyumlu olan aklın etkinliği erdemdir. Dolayısıyla insanın mutluluğu erdeme dayanır (Zeller, 2001:231-232). Aristotle bu açıdan, realizm görüşünün antik dönemdeki temsilcilerindendir. Realistlere göre değerler, objektif ve devamlıdır. İnsandan insana, zamandan zamana göre herhangi bir değişiklik göstermezler (Tozlu, 1999: 52- 53). Değerler nesnel oldukları için, insan zihninden bağımsız olarak ortaya çıkmaktadır. Değerleri keşfedecek olan şey ise, insanın aklısıdır (Cevizci, 2012: 45). Realizm değerleri, doğa yasalarına uygun kabul etmektedir. Aristoteles’in öncülüğünü yaptığı bu görüşün temel anlayışlarından biri, doğru eğitilmiş insanın aklını, ahlaki ve siyasi davranışlarını yönlendirmek ve kontrol etmek için kullanılması gerektiğidir (Kale, 2007:318).

Socrates kendisinden önceki filozoflar gibi doğa ile değil, insan ve ahlak problemleriyle ilgilenmiştir. Gerçek değer taşıyan bilgi ise insanın kendisi hakkındaki bilgisi olduğunu vurgulamıştır (Kale, 2009:171-172). Socrates ahlakın temelini bilgi olduğunu söyler. Doğru bilginin insanı doğru eyleme, bilgisizliğin ise yanlış eyleme götüreceğini belirtmiştir (Sönmez, 2005:21). Socrates değerler teorisinde idealizm akımının temsilcilerindendir. İdealizm, dünyanın sadece insanın algılarından ibaret olduğunu varsaymaktadır. Socrates insanların ahlaki açıdan mükemmel bir yaşam şekli seçmeleri gerektiğini ileri sürmüştür. İdealizmde, değer anlayışı evrensel ve mutlaktır, bunlar herhangi bir şekilde değiştirilemez düşüncesiyle değerler, değişmeyen ve tüm insanlara uygulanabilen ilkeler olarak kabul edilmektedir (Akbaba-Altun, 2003:9). Socrates, kültürel ve geleneksel değerlere önem vermiştir ve insanın sonsuz bir değere sahip olduğunu vurgulamıştır (Büyükdüvenci, 1987:349).

Socrates hiç kimse kendisini mutsuz yapmak yahut kendisine zarar vermek istemeyeceğinden kimse isteyerek kötü olmadığını, iyi olanın iyilik yapacağını söylemiştir (Zeller, 2001:151). Ahlsız davranışları önlemek için insanlara mantıksal düşünceyi açıklamak gerektiğini ileri sürmüştür. Socrates'in eğitim amacı insanları felsefi olarak düşünmeye cesaretlendirmektir. Öğrencilerine sahip oldukları umursamazlık ve anlayış eksiklikleriyle yüzleştirmek için onlara: "Erdemin anlamı nedir?", "Adalet ne demektir?" ve "Ölçüyü aşmama nedir?" gibi sorular sormuştur (Arthur, 2008:80).

Platon diyaloglarında iyyinin, erdemin, doğrunun, cesaretin, vb. mahiyetini ve erdemin öğretimi hakkında kuramsal soruları ortaya atmış, ahlaksal buyruk ve taleplerin anlamını doğadaki ve nesnelerdeki düzene göre temellendirmeye çalışmıştır (Kale, 2009:97-102). İlkçağ felsefesinde egoist ahlak anlayışı da yer almıştır ve zevk, mutluluk ve menfaat ahlakı ön plana çıkmıştır. Aristippus zevk ahlakı anlayışından bahsetmişti. Kendi görüşlerinde ahlakın temeli insani zevklerde arandığını ileri sürmüştür. Epicurus mutluluk ahlakının en önemli temsilcilerindendir (Topçu ve diğ.,1999:145). Demokritos ise ahlaki davranışın amacını ölçülülük ve mutluluk olarak belirtmiştir (Kale, 2009:97-102).

İlkçağ ve sonraki dönem ahlak felsefecilerine göre ahlak felsefesinin konusu "iyi" ve onun zıddı olan "kötü"nün ne anlama geldiğini araştırmaktır.

2.1.2. Değer Kavramı ile İlgili Ortaçağ Filozoflarının Görüşleri

Değer kavramına ortaçağ filozoflarının ne gibi açıklamalar verdiğine kısaca değinerek bu dönemin de görüşlerinden söz edelim. Ortaçağ filozoflarının her birinin değer konusunda farklı görüşlere sahip olduğunu görmekteyiz. Örneğin Kant rasyonel görüşün en büyük temsilcisidir. Kant'a göre ahlaki bilgi apriori bir bilgidir. Olması gerekenin bilgisi olarak adlandırabileceğimiz bu bilgiden apriori unsurları ayırmak ve kaynağını göstermek bir filozofun en önemli görevidir. Kant, ahlak hükümlerinin kaynağını pratik akıl kavramında bulur. Ona göre ahlakın başlangıcı zihinsel yatkinlıktadır. En yüksek 'iyi' yalnızca akıl dünyasında gerçekleşebilir. Sonuç olarak ahlaklılık, saf pratik aklın kanuna uymak demektir (Aydın, 1991:34-37). Kant, aynı zamanda değer probleminde duygunun da yerini belirtmişti. Kant değer problemini sınıflandırırken ruh yetilerini kullanarak insan aklının üç yetisi olan "Tasavvur, arzu ve his" yetilerinden *his*'i değer hükmü olarak tanımlar ve değer probleminin *his* ve *arzu* üzerine kurulu olduğunu savunur. *His*'in hüküm gücünün olması değeri duygu alemine dayandırır (İzgar, 2013:23).

Kant'a göre insanın ahlaki yaşamı içinde izlemekte olduğu sistemli bir yol vardır ve bu yolun sonu da onu yaratıcıya ulaştırır. İnsanlık tarihinin başından beri ahlak duygusu taşıyan her canlı yaratıcı fikrine sahipti. Kültürler ve yapılar değişip geliştikçe iyilik ve kötülük kavramları, diğer bazı değerler de farklı anlamlar kazanmaya başladı. Çünkü her insan zihninde farklı sorulara farklı yorumlar getirmek zorunda hissetti. İyiliklerin ve kötülüklerin bir karşılığının olması gerektiğine inandı. Kant'a göre yeterli bir eğitim sürecinden geçmemiş kimseler bile dünya düzeninin ahlaki bir yönetimden geçmesi gerektiğini ya da geçtiğini algılayabilmiştir (Aydın, 1991:28).

John Locke değerler teorisinde ampirist anlayışı öne sürenlerdendi. Ampiristlere göre ahlak ve tüm ahlaki değerler deney yoluyla ortaya çıkar ve temelini ahlak duygusundan alır (Türkgülü, 1998: 293). John Locke insanın doğuştan hiç bir bilgiye sahip olmadığını söylerken buna ahlaki kuralları da dahil eder. Ona göre bütün değerler sonradan tecrübe yoluyla kazanılır (Çetin, 1994:173).

Ortaçağda ampirist görüş oldukça yaygındı. Ampirist görüşü kendi içinde egoist, özgeci ve biyolojik olmak üzere de üçe ayırabiliriz. İlkçağ filozofların görüşlerine değindiğimizde egoist ahlak anlayışının zevk, mutluluk ve menfaat ahlakını ön plana çıkardığından söz etmiştik. Ortaçağdaki ampiristlere gelirse Andre Gide “zevk ahlakında ahlaki temel, insani zevklerde aranır” demiştir (akt. Kale, 2009:97-102). Menfaatçi görüşte ise Jeremy Bentham en önemli temsilcilerdir. Bentham’a göre ahlaki eylemlerin amacı evrensel ahlak yasalarına uygun davranmaktır. Özgeci ahlak anlayışında ise Auguste Comte'un karşılıklı iyiliğe dayanan görüşünü ileri sürmüştür, Émile Durkheim'ın ödev ahlakı ve son olarak Leon Bourgeois'in dayanışma ahlakı ön plana çıkmaktadır. Biyolojik ahlak görüşü ise, ahlakın temelini yaratılış kanunlarında olduğunu savunur. Temsilcilerinin başında Jean-Baptiste Lamarck ve Darwin gibi biyolojistler gelir (Topçu,1999:145).

Tanınmış İngiliz filozofu Edward Moore sezgisel görüşün önde savunucularından biriydi. Moore’a göre ahlak, sezgi üzerine temellendirilmelidir. Bir şeyin doğrudan doğruya vasıtasız olarak kavranışı ve bilinmesi olarak kabul edilen sezgisel görüşe göre bilginin temelinde sezgi vardır ve ahlakın temeli de sezgilerde aranmalıdır (Cevizci, 2002:75). Bu görüşe göre sezgi bizi ahlaki doğrulara, neyi yapıp neyi yapmamamız gerektiğine götüren yoldur. Moore'a göre ahlak, iyi herhangi bir muhakeme ya da akli delillendirmeye ihtiyaç duymadan sadece sezgi yoluyla kavranabilir. İnsan sezgi yoluyla kendisi dışında var olan ahlaki değerleri keşfeder (Kılıç, 1991:54).

Ahlak felsefesi sahasında duygucu görüşü temsil eden Jean-Jacques Rousseau'ya göre ahlakın kaynağı, bencillikten tamamen uzak olan menfaatsiz duygulardır. Bu anlayışa göre ahlakın temeline akıl veya zevk ile ulaşmak mümkün değildir. Bu konuda asıl kaynak duygular olmalıdır. Rousseau ahlaki davranışın kökeninin ise acıma duygusunda olduğunu düşünmektedir. Bu duygu insanda doğuştan vardır ve insana “yararına olanı başkasına olabildiğince az zarar vererek” gerçekleştirmeyi öğütler (Turan, 1997:34).

Arthur Schopenhauer duygucu görüşün bir başka savunucusudur. Onun ahlak anlayışına göre ahlak, insanların özdeşliğinden ileri gelen acıma duygusuna, yani merhamete dayalıdır. Kendimizi başkasının yerine koyarak yahut kendimizi başkası olarak algılatarak başkaları için iyi bir şeyler yapabiliriz (Schopenhauer, 2007:48).

Günümüzdeki değerle ilgili felsefi tartışmaların temelini 1890'lı yıllarda atıldığını söyleyebiliriz. Nietzsche, Max Scheler, René Le Senne ve Raymond Polin gibi düşünürlerce de değer önemli sayılmış ve felsefelerinde önemli bir yer teşkil etmiştir. Nietzsche, değerleri yaratanın ve değerleri koyanın insan olduğunu söyler (Özensel, 2003:218). Max Scheler ise felsefenin etik problem alanını değerler etiği ile incelemiştir. Scheler değerleri kişisel, yaşamsal ve olgusal olarak üçe ayırmaktadır. Bu üç grup değeri mutlak ve göreceli değerler olarak ikiye ayırmaktadır. Bu durumda kişisel değerler göreceli, olgusal ve yaşamsal değerler ise mutlak olmaktadır. Kişisel değerler insanın kendisinin şekillendirdiği iyi, kötü, saygı, sevgi ve nefret gibi değerlerden oluşmaktadır. Yaşamsal değerler sağlam, hasta, cılız, dinç, bitkin, gürbüz gibi canlı varlık dünyasının niteliksel değerleridir. Olgusal değerlerde ise yararlılık, ekonomiklik, estetiklik ve kültürel uygunluk gibi değerler yer almaktadır. (akt. Sarı, 2005: 78).

Yaptığımız felsefi değerlendirmelerden yola çıkarak ahlak felsefesinin temel probleminin “iyi ve kötü”nün kaynağının ne olduğu sorusuna aranan cevap olduğunu söylemek mümkündür. İyi ve kötü kavramı ise bizi ahlakın temeline götürmektedir ki felsefi açıdan bu temelin ne olabileceği ile ilgili görüşlere değindik.

2.1.3. Çağdaş Araştırmacıların Tanımları ve Görüşleri

Değerin soyut bir kavram olması, bilim adamlarının değeri farklı şekillerde açıklaması ve farklı sınıflandırmaları yapmaları ile sonuçlanmıştır. Bazı çağdaş yabancı araştırmacılar değeri nasıl tanımlamışlar onun üzerinde durmak lazım. Perry *Değerlerin Genel Teorisi* (General Theory of Value, 1926) adlı eserinde değerleri insanın ilgileri, ilgi objeleri, ilgilerin cinsi, miktarı, yoğunluğu çerçevesinde izah edebileceğimizi söylemektedir (Güngör, 2010:11).

Değerler ile ilgili ilk ampirik çalışma 1928 yılında Sharp tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada değerler, toplumsal algılar olarak ele alınmıştır. Çalışmaları sonucunda Sharp değerleri heyecan ve tutumlarla ilgili kavramlar olarak görmüştür. Sharp'a göre doğru olan şey, mevcut şartlarda herkes için mümkün olan en fazla iyiyi elde etmeye yönelmektir (Güngör, 2010:12).

Krech'e (1983) göre, değerler şahsi olmaktan çok, topluluğun ortak malıdır. Toplumun davranışlarımız üzerindeki etkisi, kendini açık biçimde göstermektedir (akt. Aydın, 2003). Dolayısıyla değerler bireyin dünyasını ilgilendiren olgular gibi görünse de yansımalarını toplum içinde görürüz. Bunun nedeni değerler, davranışa dönüşen hallerini en iyi toplum hayatında gösterirler (Karagöz, 2009: 39).

Stein (1985) değerleri kendini tanımlama olarak tarif etmektedir. Değerin kişinin kendine yönelik atıflarından başka nesnel bir yönü de bulunmaktadır. Değer maddi ve manevi gibi iki yönden ele alınabilir. Bazı yönden değerler arzu ve onur gibi soyutlamalara benzer (akt. Yıldız ve diğ., 2013:742). Carr ve Landon, (1999) ise değerleri, genellikle gelenekler, görenekler, uygulamalar, hedefler, beklentiler, idealler, bağlılıklar, hırslar, taahhütler, önyargılar olarak ifade etmektedir. Ruyter (2002), insanların deneyimlerini ve hayatını anlamlı ve değerli hale getirmek için bir değerler çerçevesine ihtiyacı olduğunu ifade etmektedir. Hansson, Carey ve Kjartansson (2010), insanların değerleri, hayatta bazı anlamları ve sebepleri tanımlamak için çeşitli bağlamlarda kullandıklarını ifade etmişlerdir.

Rokeach değerler için “alternatif davranış biçimleri arasından seçim yapmak ve bunları değerlendirmek için kullanılan normatif standartlardır” demiştir (Rokeach, 1973:44). Rokeach’a göre değer, karşıt bir davranış şekli olarak bireysel veya sosyal anlamda tercih edilmesi beklenen spesifik bir davranış biçimi veya yaşam amacına olan sürekli bir inançtır (Koca, 2009:62). Lawrance’a göre değer, bazen açık, bazen izafî olarak tanımlanan, bireyin kişiliğini, bireyin dahil olduğu grubun karakteristik özelliklerini, alternatifler arasından seçim yapmasını etkileyen ve faaliyetlerin sonuçlarını belirleyen isteklerle ilişkilidir (Özmete, 2007:11).

Schwartz ise değeri, davranışların ve eylemlerin seçilmesinde, olayların ve kişilerin değerlendirilmesinde, davranışların ve eylemlerin açıklanmasında görev alan sosyal bir aktör olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte bireyin yaşamı içerisinde önemlilik düzeyi açısından değişkenlik gösteren ve bireye ışık tutan ilkeler olarak hizmet eden arzulanabilir amaçlardır (Schwartz, 1994: 24). Schwartz’a göre değerler, bireyin hayatta önem verdiği şeylerin neler olduğunun algılanılmasını sağlayan unsurlardır. Her insan hayatta farklı değerlere sahip olabileceği gibi birden fazla değere de sahip olabilmektedir (Bardi ve Schwartz, 2003).

Theodorson, değeri “sosyal olguların önemliliği üzerindeki değerlendirmede, özel eylemleri ve amaçları yargılamada temel ölçü sağlayan ve bir grubun üyelerinin güçlü duygusal bağlarıyla oluşmuş soyut, genelleştirilmiş davranış prensipleri” olarak tanımlamıştır (akt. Aydın, 2003:122). Gudmundsdottir’e göre (1991) değerler, kültürel bilgidir, kültürün öğeleri üzerine kurulur ve her zaman bir seçimi vurgular (akt. Akbaba-Altun, 2003: 8).

Değerin ne olduğu ile ilgili ulusal literatürde de çok fazla tanım yer almaktadır. Akbaba-Altun’a (2003) göre değer kavramı yüzyıllar boyunca üzerinde konuşulan konular arasında yer almış, felsefi tartışmalar yapılmış, kişilerin yargılarıyla, yaşamla, ahlaki ilkeler ve inançlarla ilişkilendirilmiş, farklı şekillerde tarif edilmiş, fakat üzerinde uzlaşılmış bir tarifi yapılamamıştır. Başaran (1992), değer, bir nesne, işlem, fikir ve/veya eylemin örgüt içerisinde taşıdığı önemi

belirleyen nitelik ve nicelik ve nesne, işlem, fikir ve/veya eylemin değerlendirilmesinde kullanılan araç olarak belirtilmektedir (akt. Akbaba-Altun, 2003:7). Değer kavramının yaygın açıklanması Güngörtarafından tanımlanmıştır: Değer, arzu edilen, kişilerin hayatlarına kılavuzluk eden, önem dereceleri farklı, durum ötesi hedeflerdir, bireylerin istek, tercih ve arzularını yansıtır, yani bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğunda belirleyicidir (Güngör,1993:19). Özgüven (1999) ise değerleri, bir sosyal grup veya toplumun kendi içerisinde varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek amacıyla geliştirdiği, üyelerinin çoğunlukla kabul edip desteklediği düşünceler ve amaçlar ile temel ahlaki ilke ve inançlar olarak görmektedir (Koca 2009: 62).

Özensel'e göre (2003:23) değer, bireylerin topluma uyumunu sağlayan standartlardır. Bu bağlamda değerler, bilinçli ve amaçlı davranışın genel ölçütü olup sosyal eylemde bulunan bir kişinin sosyal olarak kabullenilebilen olgu ve istekleri için temel atıf noktası görevini görmektedir.

Koca'ya (2009: 61) göre değerler bireylerin sahip olduğu, hayatta önemli olarak saydığı ideallerini gerçekleştirmek için yaptığı seçimlerdir. Değerler, toplum tarafından iyi, doğru ve beklenen davranışların neler olduklarını belirten ve paylaşılan ölçütler ve fikirler olmakla birlikte, bireylerin sahip olduğu değerler hayata, diğer bireylere, dünyaya ya da çevrelerindeki herhangi bir nesneye yönelik olabilir. Kuçuradi (2010) değeri genel ve soyut bir kavramın adı, kullananların kafasında açıklık kazanmamış olduğundan, sık sık farklı anlamları dile getirmek için kullanmakta, dolayısıyla aynı sözle farkına varılmadan farklı şeyler kastedilmektedir (Acat ve Aslan, 2012: 1461). Değerler, genelde inanılan, arzu edilen ve davranışlar için bir ölçek olarak kullanılan olgulardır (Kaygana ve diğ., 2013: 660). Değerler bir kişinin veya sosyal grubun kabul ettiği standartlar, inançlar veya ahlaki ilkelerdir. Değerin sosyal ve kültürel biçimleri bireyleri farklı şekilde etkilemektedir. Bu açıdan bakıldığı zaman değerler ile insanlar arasındaki ilişki tek yönlü ve birebir değildir. Bu bağlamda değerleri insanların var olan veya yeniden kazanılan davranışlarıyla da ilişkilendirmek mümkün olacaktır. Değerler bireyin düşünce, tutum, davranış ve yapıtlarında birer ölçüt olarak ortaya çıkar ve toplumsal bütünselliğin ayrılmaz bir ögesini oluşturur (Yıldız ve diğ., 2013:741).

2.2. Değerlerin İlkeleri, Özellikleri ve İşlevleri

Değerler sistemi içindeki her bir değer bu sistemin bir parçasıdır ve bu değerlerin özellikleri vardır. Bu bölümde değerlerin özellikleri ve işlevleri ilgili bazı araştırmacıların görüşlerinden söz edilecektir.

2.2.1. Değerlerin İlkeleri

Değer gruplarının (sosyal, ahlaki, dini, siyasi, estetik vb.) oluşmasında hangi değerlerin hangi grupta yer aldığıyla ilgili ortak bir yapı mevcuttur. Ancak bu gruplardaki değerlerin seçilmesinde kullanılan ilkeler üzerinde kesin bir anlaşma yoktur. Uduigwomen'e göre bu ilkeler şunlardır (2004:3-4):

1. Değerler, özgürce seçilmiş olmalıdır.
2. Değerler, ödüllendirilmeli ve desteklenmelidir. Bir şey yaparken nasihat verilmemelidir.
3. Değer eğitimcileri, öğrencileri kendilerine itaat etmese de hem onlara hem de değerlere saygılı olmalıdır.
4. Birey, başkalarının eleştirilerine rağmen değerlerini açığa çıkarmaktan çekinmemelidir.
5. Birey, yaşadığı toplumla ilgili değerleri dikkate almalı ve kazanmayı istemelidir.
6. İçinde yaşadığı toplumla kendi kişisel değerlerinin karşı karşıya geldiği durumlarda, toplum menfaati için kişisel değerlerinden fedakarlık yapmaya hazır olmalıdır.
7. Verimliliği ve sürekliliği olan değerler, daha az üretken ve daha az sürekli olan değerlere tercih edilmelidir.
8. Değerler, bireyin kendi amaç veya ideallerine göre seçilmelidir.
9. İki değerden birinin tercihi söz konusu olunca bireye göre daha önemli olanı seçilmelidir. İkisi de kötüyse hiçbirini seçilmemelidir şeklinde ifade edilmektedir (Yiğittir, 2012:3).

2.2.2. Değerlerin Özellikleri

Değerlerin özelliklerini maddeler halinde sıralamış olan araştırmacılarından biri Rokeach'tir. Rokeach'a göre değerlerin en önemli özelliklerinde biri de göreceli olmasıdır. Bir çocuk olgunlaştığı zaman, bir değer diğer değerlere rekabet ettiği

sosyal ortamlarda bulunur. Örneğin “başarı için gayretli olmak mı, dürüst kalmak mı, bağımsızlık mı, itaatkar olmak mı, kendine öz saygı için çaba harcamak mı, sosyal çevrede kabul görmek mi iyidir?” gibi sorunlar ya da sorular karşısında seçim yapmak durumunda kalabilmektedir. Adım adım deneyimler kazanmada ve yetişkinliğe doğru ilerlemede bireyin karşısına çıkan bu gibi sorunlarda değerler diğer değerlere göre öncelik sırasına ya da önem sırasına göre sıralanır ve hiyerarşik bir düzen içinde yerlerini bulur. Bunun sonucunda öğrenilen mutlak değerler bütünleşerek sorunlar giderilir (Rokeach, 1973:6). Değerlerin değişkenliğini vurgulayan Aktürk (2009:12) “Değerler relatiftir, aynı çağda toplumdan topluma ve aynı toplumda çağdan çağa değişir. Bu yüzden değerler belirli durumlarda esnetilebilir, hatta gerekirse değiştirilebilirler” demiştir.

Rokeach’a göre değerlerin özelliklerinden biri de sürekli olmasıdır. Değerlerin sabit olması durumunda bireylerin ve toplumların değişimi imkansız bir hale gelmektedir. Değerlerin değişken olması durumunda ise bireyin kişiliği ve toplumun sürekliliğini sağlamak yine mümkün olmamaktadır. Bu nedenle Rokeach’a göre, yaşam değerlerinin değişmez özelliklere sahip olması beklenirken, aynı zamanda değişebilen özelliklerinin de var olması gerekmektedir (Rokeach, 1973:5-6).

Değerler üzerine araştırma yapan Rokeach (1973:3) bu konuda bazı varsayımlarda bulunmuştur:

- Her birey bir değere ve değerler sistemine sahiptir.
- Bir insanın sahip olduğu değerlerin toplam sayısı azdır.
- Herkes aynı değere farklı derecelerde sahiptir.
- Değerler, değer sistemleri içinde organize olmuştur.

İnsanın sahip olduğu değerler kültürün, toplumun, kurumların ve bireylerin kişiliğinin bir ürünüdür. Bu varsayımlar ışığında Rokeach bireylerin sahip olduğu bir değerler sisteminin varlığını ortaya koymaktadır (Koca, 2009: 72).

Aydın (2003) değer özellikleri hakkında söylenenleri böylece özetlemiştir:

1. İnanışlar içeren ve dolayısıyla da aşkınlıklar taşıyan olgulardır. Değerlerin manevi yönü bulunmaktadır.
2. Fertlerin yapıp ettiklerini rasyonelleştirip (mantıklı hale getirip) kabullenmesine imkan verirler.
3. Genelde ilgi gösterilen, arzu edilen şeylerdir. İnsanlar, değerleri severek ve isteyerek benimserler.

4. Her alanla ilgilidirler; ama her alanın da kendine özgü değerleri vardır.

5. Farklı kaynak ve içeriklere sahip olsalar da bir biçimde sosyaldirler. Toplum içinde yaşanır, insanlar tarafından benimsenirler (Karagöz, 2009: 39-41).

Schwartz ve Bilsky (1987) tarafından ise değerlerin özellikleri aşağıdaki gibi özetlenmiştir:

1. Değerler inançlardır. Fakat bu inançlar, tümüyle nesnel, duygulardan arındırılmış fikirler şeklinde varlık göstermezler; etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçerler.

2. Değerler, bireyin amaçlarıyla (eşitlik gibi) ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hak bilirlilik, yardımseverlik gibi) ilişki içerindedir.

3. Değerler, eylem ve durumların üzerindedirler. Örneğin, itaatkarlık değeri, işte ya da okulda, aileyle, arkadaşlarla ya da tanımadığımız kişilerle olan ilişkilerimizin tümünde geçerlidir.

4. Değerler, davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlardır.

5. Değerler, kendi içlerinde taşıdıkları önemlere göre bir sıralama oluşturur. Sıralanmış bir değerler kümesi, değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur (akt. Koca, 2009:63).

Özensel (2003:227-231) ise “*Sosyolojik bir olgu olarak değer*” adlı çalışmasında değerlerin özelliklerinden bahsetmiştir, onları şu şekilde sıralayabiliriz:

-Değerler aileden, yakın çevreden, yazılı ve görüntülü materyallerden taklit ya da model alma yolu ile öğrenilir.

-Değerler arasında da bir üstünlük ve öncelik münasebeti vardır.

-Değerler kalıtım yoluyla geçmez. Değerler, bir sonraki kuşağa sosyal rollerle öğrenilerek aktarılır.

- Değerler iç içe geçmiş bir bütündür, bir değeri kendisiyle yakından ilgili başka bir değerden ayırmak zordur.

- Değerler durağan değildir, değişkenlik özelliği vardır. Değerlerdeki değişim birdenbire değil, zaman içerisinde oluşmaktadır. Değerlerdeki değişim olumsuzdan olumluya doğru veya olumludan olumsuza doğru olabilmektedir.

-Değerlerin ortaya çıkmasında sosyal onay önemlidir. Sosyal olarak onaylananlar, zamanla davranış ölçütleri haline gelerek değerleri oluşturmaktadır.

2.2.3. Değerlerin İşlevleri

Değerlerin toplum yaşamı içinde önemli özellikleri ve bu özelliklere bağlı olarak yerine getirdiği çeşitli işlevleri vardır. Sosyal değerler, belli sosyal sonuçlara yol açarlar. Bu sosyal sonuçlar literatürde, sosyal değerlerin işlevleri olarak adlandırılmaktadır. Özensel (2003: 231) bahsettiğimiz çalışmada değerlerin işlevlerini Gökçe ve Fichter'den aktarmıştır. Fichter'den aktarılan bu işlevler şunlardır:

1. Değerler, kişilerin ve birlikteliklerin sosyal değerinin yargılanmasında, hazır birer araç olarak kullanılır. Tabakalaşma sistemini mümkün kılar. Bireyin çevresindekilerin gözünde nasıl olduğunu ve nerede durduğunu bilmesine yardımcı eder.

2. Değerler, kişilerin dikkatini çeker ve kişilerin dikkatini yararlı ve önemli olarak görülen maddi kültür nesneleri üzerinde odaklar. Bu değerli nesne, her zaman birey veya grup içinde en iyi olmayabilir. Fakat o nesne için çaba gösterilmesine yol açtığı da bir gerçektir.

3. Her toplumdaki ideal düşünme ve davranma yollarına, değerler tarafından işaret edilir. Değerler, sosyal olarak kabul edilebilir davranışın adeta şemasını çizerler. Böylece kişiler de hareket ve düşüncelerini en iyi hangi yolda gösterebileceklerini kavrayabilirler.

4. Değerler, kişilerin sosyal rollerini seçmesinde ve gerçekleştirmesinde rehberlik ederler. İlgi yaratırlar, cesaret verirler. Böylelikle de kişiler, çeşitli rollerin gerekliliklerinin ve beklentilerinin, birtakım değerli hedefler doğrultusunda işlemekte olduğunu kavramış olurlar.

5. Değerler, sosyal kontrol araçlarıdır. Kişileri toplumun kurallarına uymaya yöneltir, doğru şeyleri yapmaya yüreklendirir. Değerler ayrıca onaylanmayan davranışları engeller, yasaklanmış davranışların neler olduğuna işaret eder.

6. Değerler, dayanışma araçları olarak da işlevde bulunurlar. Kişiler aynı değeri taşıyan kişilerle birlikte olmak ister. Ortak değerler, sosyal dayanışmayı yaratan ve sürekli kılan en önemli faktörlerden biridir.

Özensel Gökçe'den değer işlevlerini şu şekilde aktarmıştır:

1. Sosyal değer, temel seçici oryantasyonun standardıdır. Yani bu bağlamda değerler, bilinçli ve amaçlı davranışın genel ölçütüdür. Bu bakımdan değer, sosyal eylemde bulunan bir kişinin sosyal olarak kabullenilebilen olgu ve istekleri için temel atıf noktası görevini görmektedir.

2. Değerler, kültürel olarak şekillendirilmiştir ve aynı zamanda kültür üzerinde de yönlendirici olarak etki etmektedir. Bu bakımdan değerler, belli bir kültürün gelişme süreci içinde şekil almaktadır. Bu da genel olarak sembol, moral ve estetik normlar, davranış şekilleri olarak belirginleşir. Bu açıdan değerler, kültürün esasını oluşturmaktadır.

3. Değerler, insanlarla özdeşleşmiştir. Yani sosyalleşme sürecinde değerler, kişiler tarafından öğrenilmekte ve üstlenilmektedir. Kısaca, kişinin şahsiyet yapısına eklenmektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak değerler, kişinin şahsiyetinin bir parçası olarak görülmektedir.

4. Değerler, sosyal bir boyuta sahiptirler. Değerler, hem zihin (arzu ve eylem boyutunu belirten) hem de hissi-duygu yönünü belirten ifadelerdir.

Değerlerin özelliklerine ilişkin pek çok açıklamalar yapılmıştır. Değerler konusunun bilim açısından önemli olduğunun kanıtı da gördüğümüz gibi onun farklı tanımlarının, felsefi görüşlerinin, ilkelerinin, özelliklerinin ve işlevlerinin olmasıdır.

2.3. Değerler Sınıflaması

Değerler konusundaki çalışmalar incelendiğinde, yapılmış olan çalışmanın amacına bağlı olarak değerler konusunda çok sayıda sınıflamanın yapıldığı görülmektedir. Bu bölümde çağdaş yabancı ve yerli araştırmacıların sınıflandırmaları ele alınacaktır.

2.3.1. Kahle'in Değerler Sınıflaması

Değerlerin bireysel davranışları anlamada önemli bir etken olduğunu belirten Kahle'ye göre, değerler bireyin tutumlarının gelişmesinde temel oluşturmaktadırlar.

ve tutumlarda karar verme davranışının oluşmasına yön vermektedir (Yeonshin, 2002: 25).

Kahle 1983 yılında sekiz değerden oluşan bir değerler listesi geliştirmiştir. Kahle'nin çalışması üzerine yapılan araştırmalarda bu değerler, içsel odaklı ve dışsal odaklı olmak üzere iki düzeyde incelenmiştir. Her bir düzeye ilişkin değerler aşağıdaki tabloda verilmiştir (Beatty ve diğ., 1985: 186):

Tablo 1

Kahle'in Değerler Sınıflaması

İçsel odaklı değerler	<i>-Kendine Saygı Duyma Değeri:</i>	Hayatı boyunca yaptıkları ile gurur duyan ve kendisine güvenen biri olmayı ifade etmektedir.
	<i>-Yakın İlişkiler Kurma Değeri:</i>	Bireyin, çevresindeki arkadaşları ve tanıdıkları ile yakın ilişkiler kurmayı ve çevresinde sevilen birisi olmayı ifade eder.
	<i>-Kişisel Gelişim Sağlama Değeri:</i>	Bireyin, kendisiyle barışık ve yeteneklerini en iyi şekilde kullanan birisi olma ihtiyacını ifade etmektedir.
	<i>-Hayattan Zevk Alma Değeri:</i>	Bireyin, zevkli ve mutlu bir yaşam sürmesinin önemini vurgulamaktadır.
	<i>-Başarılı Olmak:</i>	Bireyin hayatta arzuladığı her şeye ulaşabilen birisi olma gereksinimini ifade etmektedir.
Dışsal odaklı değerler	<i>-Ait Olma Değeri:</i>	Çevre, aile ve arkadaşlar tarafından ihtiyaç duyulan ve önemsenen birisi olma ihtiyacını açıklamaktadır.
	<i>-Güvende Olma Değeri:</i>	Bireyin kendini güvende hissetmesini ve karşılaşılacak güçlüklerden ve sorunlardan korunma ihtiyacı hissetmesini ifade etmektedir.
	<i>-Başkalarından Saygı Görme Değeri:</i>	Bireyin çevresindeki insanlar tarafından saygı duyulan ve kabul gören birisi olmasını ifade etmektedir.

(Beatty ve diğ., 1985: 186)

Kahle, içsel odaklı bireylerin, önlerine çıkan problemleri çözmede iç dünyalarının etkisi altında kararlar aldığını belirtmiştir. Dışsal odaklı bireylerin ise, karşılaştıkları problemleri çözmede yeteneklerini kullanmadıkları, daha çok kaderci olduklarını söylemiştir (Shao, 2002).

2.3.2. Nelson'un Değerler Sınıflaması

Evrensel düzeyde bütün kültürler için geçerli olabilecek değerler sınıflandırmaların ilki Nelson'a aittir.

Şekil 1

Nelson'un Değerler Sınıflaması

-Bireysel Değerler	-Grup değerleri	-Sosyal Değerler
•Seçim yapmada, satın aldığımız ürünlerde, hobilerimizde ve diğer kişisel tercihlerimizde etkilidir.	•Belirli bir grubun üyeleri tarafından benimsenen ve uygulanan değerlerdir. Bu grup; aile, kulüp, dini ya da politik bir grup olabilir.	•Bireyin toplumsal yapı içerisinde varlığını devam ettirmesini sağlayan adalet, saygı, farklılık, eşitlik gibi değerlerdir

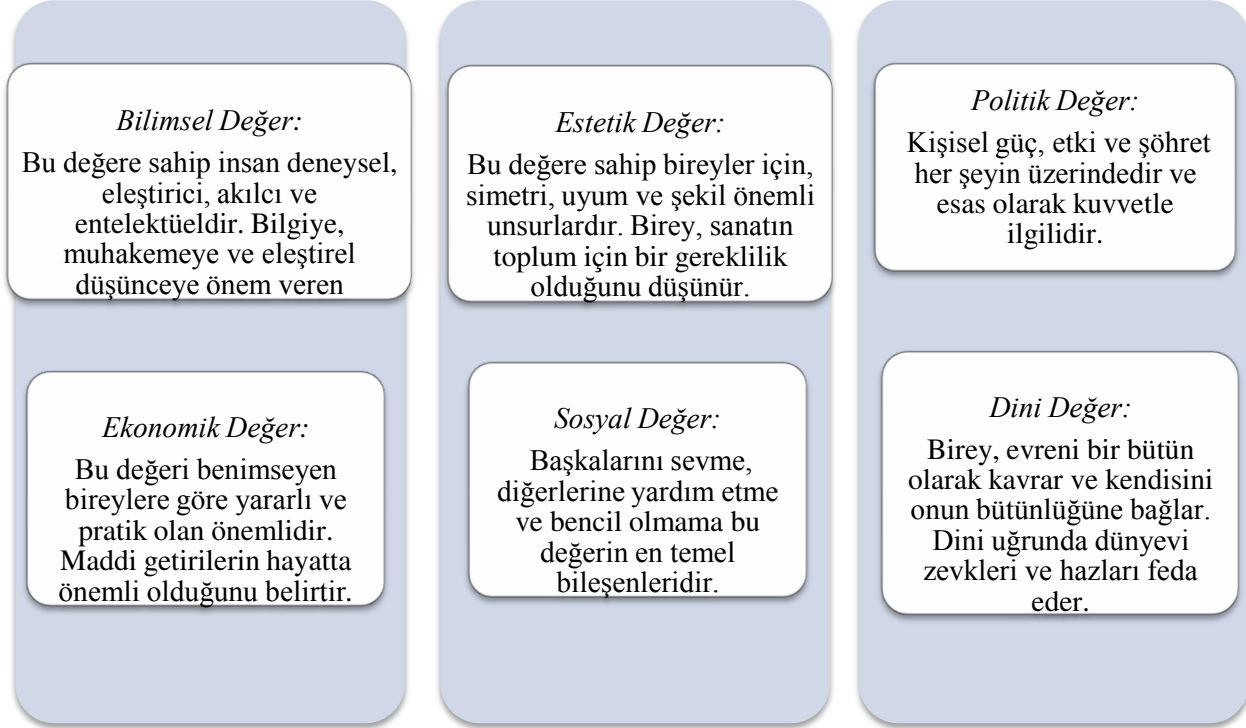
(Michaelis ve Garcia,1988: 361)

Nelson'a göre değerler: *bireysel değerler*, *grup değerleri* ve *sosyal değerler* olmak üzere 3 grupta incelenir. Nelson'un sınıflaması tüm kültürler için geçerli olmasına rağmen sınırlı bir sınıflama olduğunu görmekteyiz.

2.3.3. Spranger'in Değerler Sınıflaması

Spranger değerleri *estetik*, *teorik (bilimsel)*, *ekonomik*, *siyasi*, *sosyal* ve *dini* değer olmak üzere 6 farklı grupta incelemiş ve sınıflandırmıştır.

Şekil 2

Spranger'in Değerler Sınıflaması

(Aktaş, 2004, 30-31)

Değer testi ilk Spranger (1928) tarafından kullanılmıştır. Spranger deneklerini her birinde hakim olan değere göre şahsiyet tiplerine ayırmaya çalışmış ve herkesin altı temel değer türünden birine girebileceğini söylemişti (Güngör, 2010: 84).

2.3.4. Çavdarıcı'nın Değerler Sınıflaması

Çavdarıcı'nın sunduğu değerler din, akıl, duygu, sosyal veya fiziki çevre kaynaklı olabilmekte ve bireyde zaman içinde oluşmaktadır. Çavdarıcı değerleri dört sınıfta incelemiştir.

Tablo 2

Çavdarıcı'nın Değerler Sınıflaması

1. <i>Öz Değerler:</i>	Toplum üyelerinin büyük bir çoğunluğu tarafından önemli olarak kabul edilen, değişmesi ile toplumun genelinde köklü bir değişikliğe neden olabilecek ve kültürün özünü oluşturan temel değerlerdir.
2. <i>Özel Değerler:</i>	Belirli bir yöreye, mesleğe veya ilgilenilen özel bir konuya göre önemli olan ve bu sınırlar içinde kullanılan değerlerdir.
2. <i>Seçimlik Değer:</i>	Toplum üyelerinin arzu ettikleri zaman ve istedikleri yerde kullanabileceği değerlerdir. Toplum tarafından bireyin bu değerlere uyması beklenirken, uymadığında ise birey bir kınanma ile karşılaşmaz.
3. <i>Geçici Değerler:</i>	Belli bir zaman diliminde, toplumun belli bir kesimi tarafından uyulan moda değerlerdir. Bu değerlere bir başka toplumdan alınabilmekte ya da toplum tarafından yaratılabilmektedir. Bu değerlerin bir süre kullanıldıktan sonra ise kaybolduğu görülmektedir.

(Çavdarıcı, 2005: 5)

2.3.5. Elizur ve Sagie'nin Değerler Sınıflaması

Değerler konusunda kuramsal olarak yaklaşan Elizur, değerlerin tanımlanmasına ve sınıflandırılmasına ilişkin daha genel çerçeve oluşturmuştur. Elizur'a göre değerler sınıflaması aşağıdaki gibidir.

Tablo 3

Elizur ve Sagie'nin Değerler Sınıflaması

Yaşam Değerleri	Çalışma Değerleri
Sağlık	İşin ilginçliği
Mutluluk	Sorumluluk yüklenebilme

Sevgi	Adil denetim
Güvenlik	Bağımsızlık
Yeteneklerini kullanabilme	Bireysel gelişme
Anlamlı bir hayat	İşte başarı olanağı
İlginç bir hayat	Anlamlı bir iş
Sorumluluk	İlerleme olanağı
Başarı	İşin takdir edilmesi
Tanınma	İtibar görme
Koşulları yaşama	Tanınma
Huzur	İş güvenliği
İlerleme	Firma imajı
İyi arkadaşlara sahip olma	İşin etkinliği
İtibar görme	Çalışma koşulları
Rahat bir hayat	İşin toplumsal statü
Topluma katkı	Ödemeler
Refaha ulaşma	Örgüt içinde güçlü olma
Güç	İnsanlar arası ilişkiler İşin sağladığı yararlar Topluma katkı Elverişli çalışma saatleri

(Doğan, 2007:111)

Elizur ve Sagie'nin üzerinde durdukları temel nokta, bireysel değerlerin temel unsurları ile bunların ilgili olduğu yönlerin belirlenmesidir. Üzerinde durulan bir diğer nokta ise yaşam değerleri (bireysel değerler) ile çalışma değerleri arasında bir ilişkisinin kurulmasıdır. Elizur'a göre değerlerin incelenmesinin üç farklı yönü mevcuttur. Bunlar değer şekillenmeleri (value modality), odaklanma derecesi ve ilgili yaşam alanıdır (Doğan, 2007:111).

2.3.6. Rokeach'ın Değerler Sınıflaması

Değerler sınıflandırmaları arasından yurt dışı literatürde ön plana çıkan sınıflama, Rokeach'ın(1973) çalışmasıdır. Rokeach değerleri *amaçsal değerler* ve *araçsal değerler* olmak üzere ikiye ayırmaktadır. *Amaçsal değerler* arzu edilen sonuç odaklı değerleri ifade ederse, *araçsal değerler* temel değerlere ulaşmak için kullanılacak davranış tarzlarını ifade eder.

Rokeach amaçsal ve araçsal değerler arasındaki ilişkiyi “değerler sistemi” olarak isimlendirmiştir. Amaç değerler, oldukları şekliyle istenilen, arzu edilen değerlerdir. Bu değerler hedefler ve gayeler şeklinde tanımlanır ve araç değerlerle karşılaştırıldığında daha soyut, evrensel ve daha az değişken bir özellik gösterirler. Araç değerler ise amaç değerlere giden yolda araçtır. Araç değerler daha somut ve görecelidir. (Argandona, 2003:18). Bu değerlere ilişkin geliştirmiş olduğu ölçek RVS (Rokeach Değerler Ölçeği) olarak bilinmekte ve yaygın olarak kullanılmaktadır (Doğan, 2007: 114).

Tablo 4

Rokeach'ın Değerler Sınıflaması

Amaç (Terminal) değerler		Araç (Instrumental) değerler	
Rahat bir hayat	İç huzuru	Hırslı/istekli	Hayal gücü kuvvetli
Heyecanlı bir hayat	Gerçek sevgi	Ufku geniş olma	Bağımsızlık
Başarma hissi	Ulusal güvenlik	Kabiliyetli	Entelektüel
Barış içinde bir dünya	Zevk	Neşeli	Mantıklı
Güzellikler dünyası	Kurtuluş	Temiz	Sevgi dolu/sevecen
Eşitlik	Öz saygı	Cesaretli	İtaatkar
Aile güvenliği	Sosyal tanınma	Affedici	Kibar
Özgürlük	Gerçek dostluk	Yardımsever	Sorumlu
Mutluluk	Bilgelik/hikmet	Dürüst	Öz-kontrol

(Rokeach, 1973:178)

Elizur ve Schwartz sınıflandırmaları kültürel değişkenleri ve bunlarla ilgili değerleri kuramsal bir çerçevede açıklarken, Rokeach, kuramsal kaygıdan uzak bir biçimde bir toplumda var olan değerlerin neler olduğunu tespit edip bunları ortak özelliklerine göre sınıflandırma yoluna gitmiştir. Kültürleri karşılaştırmak için yaygın olarak kullanılan ölçeklerden biri Rokeach tarafından geliştirilmiş ölçektir. (akt. Aktürk, 2009:18).

2.3.7. Allport, Vernon ve Lindzey'in Değerler Sınıflaması

Allport, Vernon ve Lindzey ile Graves'in yapmış oldukları çalışmalar değerleri ilgili oldukları toplumsal yaşamın farklı alanlarını esas alarak yapılan sınıflandırmadır (Doğan 2007: 102). Bu araştırmacılar altı boyutlu bir değerler sisteminin var olduğu fikrini ortaya atmışlardır. Bu altı değer şu şekilde sıralanmaktadır:

Tablo 5

Allport, Vernon ve Lindzey'in Değerler Sınıflaması

<i>Estetik Değer:</i>	Bir nesne ya da olayla karşılaşıldığı zaman, nesneye ya da olaya birey tarafından yüklenen estetik özelliklerdir. Şekil ve ahengin baskın olarak hissedildiği değerdir. Güzellik, zarafet, uyum, simetri gibi kavramlar estetik değeri yüksek olan bireyler tarafından benimsenen kavramlardır.
<i>Teorik Değer:</i>	Bireylerin gözlem, analiz gibi rasyonel teknikler ile bilgi edindiği ve bu bilgilerle kendisine bir değer sistemi oluşturduğu boyutudur. Muhakeme, gözlem, eleştiri ve rasyonel düşünce bu değer kapsamında önemli kavramlardır.
<i>Dini Değer:</i>	Bireyin evreni anlamak amacıyla benimsemiş olduğu kutsal ve ahlaki öğeler taşıyan inançlar sistemini ifade etmektedir. Evrenin bütünlüğünü anlamak ve betimlemek bu değeri benimseyen bireyler için önemlidir.
<i>Siyasi Değer:</i>	Güç elde etme ve bu gücü başkalarının üzerinde kullanma duygularının ağır bastığı değer boyutudur.

<i>Sosyal Değer:</i>	Bu değeri benimseyen bireyler için sevgi, en çok önem verilen ve hayatı şekillendiren kavramdır. Bireyin amacı, gerçek sevgiye ulaşmak ve yakın dostluklar kurmaktır. Nazik, sempatik, özverili olmak sosyal değeri yüksek kişilerde görülen diğer özelliklerdir.
<i>Ekonomik Değer:</i>	Maddi anlamda fayda sağlamak anlamındadır. Bireyin öncelikli hedefi, servet edinmek ve diğerlerini geçmektir. Faydacı ve pratik tavırlar önemlidir.

(Allport ve diğ., 1960:124-130)

Bu altı değer boyutu bireylerarası farklılıklar göstermektedir. Birisi için daha önemli olan değer bir diğeri için daha önemsiz olabilmektedir. Bireyin önem verdiği bir ya da birkaç değer birlikte onun hayatını belirler ve yön verir. Kişilerin kendileri için seçtikleri veya yoğun olarak önemsedikleri değer boyutu, o kişinin hayattaki amacını oluşturmaktadır (Allport ve diğ., 1960:133).

2.3.8. Schwartz'ın Değerler Sınıflaması

Schwartz'a göre değerler, bireyin hayatta önem verdiği şeylerin neler olduğunun algılanılmasını sağlayan unsurlardır (Bardi ve Schwartz, 2003). Schwartz tarafından 1992 yılında değer yöneliminin içerik ve yapısı hakkında aralarında Türkiye Cumhuriyeti'nin de bulunduğu 60'ı aşkın ülkede yapılan ve evrensel 10 değer türü ile bunların içerdiği 56 alt değeri kapsayan sınıflandırmadır (Schwartz,1996:3). Ancak Schwartz'a göre (2012: 6) bazı alt değerler birden fazla değer türünün amacını ifade ettiğinden birçok değer türünde yer alabilirler. Schwartz'ın *An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values* adlı kendi çalışmasında 56 alt değer 11'inin birden fazla değer türüne ait olduğu gösterilmiştir (Schwartz, 2012:7). Bu bilgilere başvurarak çalışmamızda 56 alt değerden 45'i kullanılacaktır.

Tablo 6

Schwartz'ın Değerler Sınıflaması

Değer türü	Alt değerler	Amacı
------------	--------------	-------

1. Öz yönelim	Özgürlük Yaratıcılık Bağımsızlık Kendi hedeflerini seçmek Meraklı olmak	Bağımsız düşünce ve davranış; tercih, yaratıcılık ve araştırmadır.
2. Uyarılım	Değişik bir hayat/maceracı Heyecanlı bir hayat Cesur olmak	Heyecan, yenilik ve hayata meydan okumadır.
3. Haz	Zevk Hayatın tadını çıkarmak	İnsanın temel ihtiyaçları ve zevklerini tatmin etmektir.
4. Başarı	Hırslı/azimli Başarılı Yetkin olmak Etkili olmak	Sosyal standartlara göre rekabet göstererek kişisel başarıya ulaşmaktır.
5. Güç	Liderlik Zenginlik Sosyal güç	Sosyal statü, saygınlık ve insanlar ile kaynaklar üzerinde kontrol sahibi olmaktır.
6. Güvenlik	İyiliklere karşılık vermek Temizlik Ulusal güvenlik Sosyal düzen Aile güvenliği	Emniyet, uyum sağlamak; toplumun, bireyin ya da ilişkilerin dengesidir.
7. Uyum	İtaat etmek Kendini kontrol etmek Nezakat	Diğer insanların hayal kırıklığına veya zarar görmesine neden olabilecek ve toplumsal beklentileri ya da normları ihlal etmesi

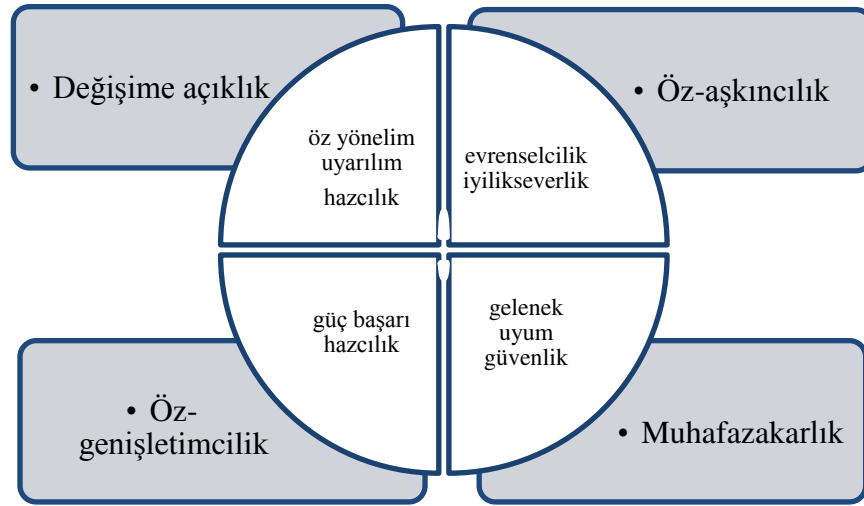
	Anne-baba ve yaşlılara değer vermek	muhtemel davranışları, eğilimleri ve güdülerini sınırlamaktır.
8. Gelenek	Geleneğe saygı Alçakgönüllülük Dindarlık Hayatın verdiklerini kabullenmek	Saygı, teslimiyet ve din ya da kültürün bireye dayattığı gelenek ve fikirlerin kabul edilmesidir.
9. İyilikseverlik	Yardımsever olmak Sadık olmak /Vefa Bağışlayıcı olmak Dürüst olmak Sorumlu olmak Gerçek arkadaşlık Olgun sevgi	Yakın ilişki içinde olunan kişilerin iyiliğine odaklanmak, ilişki kurulan insanların refahının korunması ve artırılmasıdır.
10. Evrenselcilik	Açık fikirli olmak Sosyal adalet Eşitlik Barış içinde bir dünya Doğa ile bütünleşmek Güzellik dolu bir dünya Erdemli olmak Çevreyi korumak	Anlayışlı ve takdir edici olmak, hoşgörü ve tüm insanlık ile doğanın refahını korumaktır.

(Schwartz, 2012:5-7)

Schwartz'ın '*Universals in the content and structure of values: theoretical advances and empirical tests in 20 countries*' (1992) adlı araştırmasının sonucu değer türlerinin birbirlerine karşı güçlü zıtlık ilişkilerine sahip olduğunu da göstermiştir. Elde edilen veriler değer türlerinin çeşitli şekillerde kombinasyonundan oluşan ve karşılıklı ikişerli zıtlık ilişkisine sahip ana değer gruplarını işaret etmektedir. Bu değer grupları *değişime açık* ile *muhafazakar*, *öz-aşkıncı* ile *öz-genişletimci* grupları olarak ifade edilmektedir.

Şekil 3

Schwartz'ın Empirik Araştırmalara Dayanarak Değer Türleri Arasında Belirlediği İlişkiler



(Schwartz, 2012:9)

- Öz-aşkıncı değer grubu evrenselcilik ve iyilikseverlik gibi bireyin kendisini aşırp yaşadığı toplumun hatta kendi toplumunun da ötesinde tüm insanlık ve varlığın iyiliğini önemsemesini ifade eder.

- Öz-genişletimci değer grubu ise güç, başarı ve hazcılık gibi insanlar ve kaynaklar üzerinde kontrol gücü, sosyal statü elde etmek için kişisel başarı ve organizmanın ihtiyaçlarını tatmin gibi birey merkezli değer türlerini içerir. Kısaca öz aşkıncı değer grubu daha diğer kam, öz-genişletimci değer grubu ise daha ben merkezli bir yaşayışı temsil eden değer grupları olarak tanımlanabilir (Kaymakcan ve Meydan, 2012: 1583).

- Muhafazakarlık değer grubu, bireyin toplumsal beklentileri ya da normları ihlal etmesi muhtemel davranışları, eğilimleri ve güdülerini sınırlamasını ifade eden

uyum; saygı, teslimiyet ve din ya da kültürün bireye dayattığı gelenek ve fikirlerin kabul edilmesini ifade eden gelenek ve toplumun, ilişkilerin ve bireyin kendisinin dengesini ifade eden güvenlik değer türlerinden oluşmaktadır.

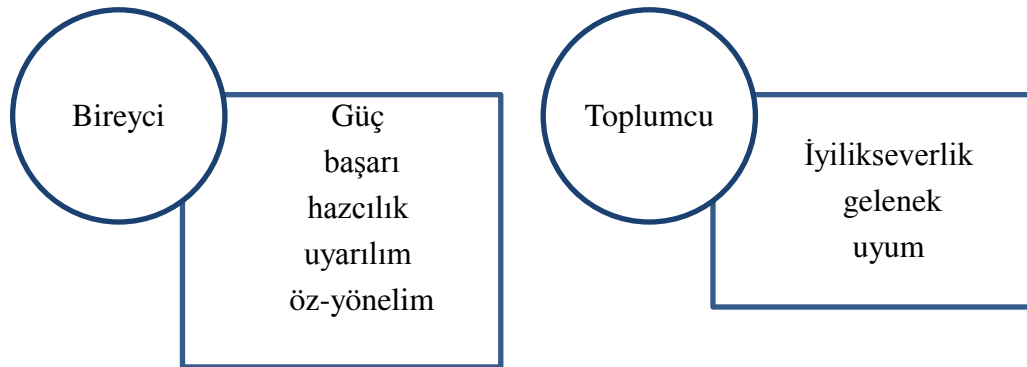
- Değişime açıklık değer grubu ise bireyin düşünce, davranış ve tercihlerinde bağımsızlığını, yaratıcılığı ve araştırmacılığı temel gaye olarak belirleyen öz yönelim; heyecan, yenilik ve hayata meydan okumayı ifade eden uyarılım ile organizmanın ihtiyaçlarını ve zevklerini tatminini ifade eden hazcılık değer türlerinden oluşur (Kaymakcan ve Meydan, 2012: 1584).

Schwartz'a göre bireyin menfaatine hizmet eden değer, toplumun menfaatine ters olacağı varsayılabilir. Bu hipotez alan araştırması ile doğrulanmıştır (Kaymakcan ve Meydan, 2012: 1579). Schwartz, değer türlerinin bireyselliği ön plana çıkartan bireyci değer türleri, toplumsallığı ön plana alan toplumcu değer türleri olarak da iki gruba ayırmıştır.

Güç, başarı, hazcılık, uyarılım ve öz-yönelim değerleri bireysel ilgilere yönelik değerler olarak ayrı bir değer grubu oluşturmuştur. Bu değer türlerinin ortak özelliği bireyin menfaatlerini toplumunkilerin önüne geçirmesidir. Buna karşılık iyilikseverlik, gelenek ve uyum değerleri ise bireyci değerlerin karşısında toplumcu değerler olarak bir grup oluşturmuştur. Evrenselcilik ve güvenlik değerleri ise her iki tür ilgiyi içinde barındıran değerler grubu olarak belirginleşmiştir.

Şekil 4

Schwartz'a göre Bireyci ve Toplumcu Değer Grupları



(Kaymakcan ve Meydan, 2012: 1579)

Schwartz'ın değer sınıflandırması evrensel düzeyde bütün kültürler için geçerlidir. Bununla birlikte alt değer, değer türü ve değer grupları gibi kategorilerden

oluşan kapsamlı bir sınıflamadır. Bu özellikleri sayesinde diğer sınıflandırmaların arasında en gelişmiş türü olarak çalışmamızda kullanmak için seçilmiştir. Çalışmamızın uygulama kısmında Schwartz'ın sınıflandırmasını örnek alarak Türkçe ve İngilizce ders kitaplarında yer alan değerleri evrensel düzeyde ele alacağız.

2.4. Değerler Eğitimi

Değerler eğitimi, doğrudan veya dolaylı olarak öğrencilerin değerler anlayışını ve değerler bilgisini geliştiren ve öğrencilere gerekli becerileri kazandıran böylece onları birey ve toplumun üyesi olarak belli değerler doğrultusunda davranmalarını sağlayan okul temelli bir faaliyettir (akt. Şahin, 2013:12).

2.4.1. Değerler Eğitiminin Tanımı

Değerler eğitimi ile ilgili literatür incelendiğinde çok farklı tanımlarla karşılaşılmaktadır. Aydın'a (2010) göre değerlerin öğrenilmesi sosyal bir öğrenmedir. Değerler eğitimi aile ile başlar ve okulla devam eder. Değerler eğitimi yaşantıyla iç içe geçmiş yahut geçmesi gereken bir modeldir. Avustralya Hükümeti Eğitim, Bilim ve Öğretim Bakanlığı (*Australian Government Department of Education, Science and Training*) tarafından yayınlanan raporda (VES 2003: 2) değerler eğitimi ile ilgili olarak aşağıdaki iki tanım verilmiştir:

Değerler eğitimi, kimilerine göre değerlerin açık ve şuurlu bir şekilde öğretilme girişimidir. 2) Kimilerine göre ise, doğrudan ya da dolaylı olarak kişilerin değerler hakkındaki anlayış ve bilgisini geliştirmek, onların bireysel ve daha geniş bir toplumun üyeleri olarak belirli değerler doğrultusunda davranabilmelerini sağlamak için gereken beceri ve eğilimleri empoze etmektir.

Robb (1998)'a göre değerler eğitimi, çalışma konusu veya bazı teorik süreçler değil, bir aktivitedir. Değerler eğitimi, herhangi bir organizasyonda yer alabilecek, insanların daha yaşlı, daha yetkili ya da tecrübeli olabilen diğer insanlar tarafından yardım edilmesi sırasında kendi davranışlarının altında yatan bu değerleri açıklamak için, bu değerleri ve ilişkilendirilmiş davranışları kendi ve başkalarının uzun vadeli refah etkinliğini değerlendirmek için, diğerlerinin kendi gerçekleştirdikleri davranış ve değerleri yansıtmak ve elde etmek için bir aktivitedir. Sadece gençler değil bütün

insanlar değerler eğitimi ile ilgili olabilmelidir. Değerler eğitimi sadece resmi eğitim kurumlarıyla sınırlandırılmamalıdır. Değerler eğitimi herhangi bir organizasyon veya kuruluştta gerçekleştirilebilir (akt. Şahin, 2013:13).

Slater (2002: 3) ise “*değerler eğitimi*”ni şu şekilde tanımlamaktadır: Değerler eğitimi manevi, ahlaki, sosyal ve kültürel eğitim; kişisel ve sosyal eğitim; dini eğitim; çok kültürcü/ırkçı-karşıtı eğitim; program ötesi temalar, özellikle vatandaşlık, çevre ve sağlık; manevi özen; okul etiği; programa ek etkinlikler; geniş toplum bağlantıları; ortak ibadet/toplantı; öğrenen bir topluluk olarak okul yaşamı gibi ortak program deneyimlerinin bir sınıflamasını yapabilmek için yeni bir şemsiye terimdir.

Kale (2007:319)’ye göre değerler eğitiminin, bireyleri evrensel ve kültürel değerlerin önemi üzerine bilinçlendirmek, demokratik tutumlarla kültürlerarası hoşgörüyü oluşturmak, tüm değerleri insan varlığını geliştirme ölçütleriyle değerlendirmek, ahlaki değerlerle ilgili problemlerden yola çıkarak hayatı bilgiye veya bilgiyi hayata dönüştürme gibi fonksiyonları olmalıdır.

Değerler eğitiminde bugüne kadar değer gerçekleştirme, karakter eğitimi, vatandaşlık eğitimi ve ahlak eğitimi olmak üzere dört önemli hareket ortaya çıkmıştır (Akbaş, 2007). Literatürde “*değerler eğitimi*”, “*ahlak eğitimi*” ve “*karakter eğitimi*” ifadelerinin çoğu zaman birbirlerinin yerine ve eş zamanlı olarak kullanıldıkları görülmüştür. Oysa bu kavramlar birbirinden farklı olmakla birlikte iç içe geçmiş durumdadırlar. Geçmişteki eğitim programlarında “*ahlak eğitimi*” ve “*karakter eğitimi*” şeklinde karşımıza çıkan değer kazandırma işleminin günümüzdeki yaygın ismi “*değerler eğitimi*”dir. Bu terimler birbirlerinin yerine kullanmalarına rağmen her birisin tanımına kısaca değinelim. Ahlak Eğitimi çocukları ahlaki yönden geliştirmeyi ve ahlaksal değerleri kazandırmayı amaçlayan eğitimidir (Cevizci, 2010:17). Karakter eğitimi ise iyi davranışları beraberinde getirdiğine inanılan, göreceli olmayan değerleri açıkça öğretmek doğrudan ve sistematik olarak gençlerin davranışını şekillendirmek için tasarlanmış herhangi bir okul tarafından başlatılan bir programdır (Lackwood, 2009:100).

Öztürk’e göre (2007:128) “karakter eğitimi terimi bugün adeta yeniden doğmaktadır. Bununla beraber o, sık sık değerler eğitimi veya moral eğitim terimlerinin yerine kullanılmaktadır”. Ryan ve Bohlin’e (1999) göre karakter eğitimi “öğrencilerin sorumluluklarını taşıyabilecekleri makul seçimler yapabilmelerine imkan sağlayan bilgi, beceri ve yeteneklerinin geliştirilmesi” demektir (akt. Ekşi 2003: 81). *Karakter eğitimi*, 1990’ların ortasına doğru Lickona’nın (1991) kapsamlı ve bütüncül yaklaşımı ile birlikte- sosyal bilgiler öğretiminin önemli ilgi alanlarından biri haline gelmiştir (akt. Öztürk, 2007:78).

Bazı değerler eğitiminin savunucuları değerler eğitiminin ahlak eğitiminden daha geniş bir tanımlı olduğunu söylemişlerdir. Smith ve Montgomery (1997:4) “değerler eğitimi” ve “ahlak eğitimi” arasındaki bu ilişkiyi şöyle ifade etmektedirler:

Ahlak eğitimi doğru ve yanlış arasındaki farkı ilişkilendirme, davranışının ilkelerine odaklanma eğilimindedir. Doğru ve yanlışın net değerlendirmeleri ahlak eğitiminin genel özelliğidir. Değerler eğitimi ilkeler, tavırlar ve idealler ile birlikte ahlakı içerir ve görünüşte daima doğru ve yanlışın net değerlendirmelerini hatırlatmaz.

Berkowitz (2002: 44) de Öztürk (2007) gibi bu üç terimin birbirinin yerine kullanıldıklarını ve ülkelere göre de kullanımın farklılıklar gösterdiğini şöyle ifade etmektedir:

Günümüzde Amerika’da popüler terim karakter eğitimidir [...] Bununla birlikte on ya da yirmi yıl kadar önce daha çok popüler olan terim ahlak eğitimi idi. Ahlak eğitimi terimi -Japonya’da bir grup tarafından psikolojiye aktarılmasına ve “moralogy” şeklinde yeni bir kavramın üretilmesine rağmen- halen özellikle Asya’da birçok ülkede tercih edilmektedir. Nitekim değerler eğitimi günümüzde Büyük Britanya’da tercih edilen terimdir. Bu değişik terimler (ahlak eğitimi, karakter eğitimi ve değerler eğitimi) ayrıca farklı teorik bakış açılarından birine veya birkaçına daha fazlasıyla bağlantılıdır. Amerika’da karakter eğitimi en güçlü şekilde daha konservatif, geleneksel ve davranışsal yaklaşımlarla; ahlak eğitimi daha liberal, oluşturmacı ve bilişsel yaklaşımlarla ve değerler eğitimi ise daha teorik olmayan, davranışsal ve deneysel yaklaşımlarla bağlantılıdır.

Değerler eğitimine ilişkin önemli noktalar olarak şunları belirtebiliriz (Etzioni, 2002:114-115):

- Değerler eğitimi okullarda teşvik edilmesi gereken kamu eğitiminin çok önemli bir parçasıdır. Özgür-değer veya nötr-değerler eğitimi olamaz. Okulların evde sağlanan ahlaki eğitimi desteklemeleri gerekmektedir.

- Karakter oluşturma, değerleri korumanın özünde vardır. Değerler eğitimi olmadan, sadece doğru olanı bilmek, bunu yapmak ve bu değerleri hayatımızın içine dahil etmek hiçbir güvence vermez.
- Değerler eğitimi bütün okul deneyimini ve müfredatı kapsamalı gerekir.

2.4.2.Değerler Eğitiminin Amacı

Değerler eğitiminin sistemli bir şekilde yapılabilmesi için belli hedeflere sahip olması ve doğru amaçlara hizmet etmesi gereklidir. Bu amaç ve hedefler bireysel, toplumsal ve evrensel olarak sınıflandırılabilir. Değerler eğitiminin birey açısından en önemli hedefi, insanın kendisini tanımlama, anlama ve tamamlama gibi pratik süreçlerden geçmesini sağlayarak kabiliyetlerini en üst düzeye çıkarmak olmalıdır (Kale, 2007:319).

Kirschenbaum (1995)'e göre değerler eğitiminin doğasında eğitim kurumların da oluşturulan bilgi, beceri, tutum ve değerlerin aktarılması vasıtasıyla diğer bireylere yardım etmeye çalışır. Bundan dolayı da değerler eğitimi şu hedeflere yönelik olarak kurgulanmaktadır (akt. Akbaş, 2004:61):

- Genç bireylerin ya da bütün bireylerin daha karakterli bir hayat sürmesi ve yaşadıkları hayattan memnun kalmasını sağlamaktır.
- İnsanları ve diğer yaşam grupları için şefkat ve iyiliği temel alarak toplumun iyiliğine katkı sağlamaktır.

Değerler eğitiminin amaçlarıyla ilgili bu alanda çalışan araştırmacıların görüşleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Öğrencilerin olayları akıl süzgecinden geçirerek, çatışan düşüncelere karşı akli tavırlar ortaya koyabilme, uyum sağlayabilme ve çözümler sunabilme yetenekleri kazandırma (Çağlayan, 2005:92).
2. Bireylerde sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik oluşturma. Bireyleri evrensel ve kültürel değerlerin önemi üzerine bilinçlendirme. Bireylerde demokratik tutumlarla kültürlerarası hoşgörüyü oluşturmak (Kale, 2007:319).
3. Her bireyi yeteneklerine göre yetiştirerek hayata hazırlama. İyi bir insan ve vatandaş olabilmelerini sağlamak için gerekli bilgi, tutum ve davranışları kazandırma (Aydın, 2010).
4. Bireylerin kişisel ahlaki özelliklerini ve diğer insanlarla ilişkilerini geliştirme (Stephenson, 2011:162).

Değerler eğitiminin sistemli bir şekilde yapılabilmesi için gerekli olan değerlerin belirlenmesinde bireysel, sosyal, kültürel, evrensel ve ahlaki faktörlerin önemi büyüktür. Bu faktörler gözetilerek belirlenecek değerlerin, öğrencilerin gelişim düzeylerine ve ilgilerine göre programlanarak öğretilmesi de çok önemlidir (Çağlayan, 2005:91).

Her toplum kendi kültürünü ve değerlerini benimsemiş bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir. Bu hedefleri toplum adına devlet, devletin ilgili kurumları aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Böylece devlet bir yandan toplumun devamını sağlarken diğer yandan da yetiştirdiği bireyler ile dünya üzerindeki varlığını ve gücünü sürdürmeye çalışmaktadır. Bu sebepten devlet eğitim ve öğretim faaliyetlerini düzenlerken devletin varlığını ve devamlılığını arzulayan ve buna katkı sağlayacak olan bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir (Ekşi ve Katılmış, 2010:82). Verilmiş olan tanım ve açıklamaları basit şekilde ifade edersek, değerler eğitimi, değerleri öğretmek için açık bir girişimdir. Bu tanım kısa olmasına rağmen, yapılan tanımlamaları özetleyici niteliktedir.

2.5. Değerler Eğitimi ve Ahlaki Gelişim Teorileri

Değerler eğitimi alanında ahlaki gelişim teorileri önemli yer aldığı için bu teorilere değinmeye uygundur. Batıda ahlak gelişimini bilişsel kuram çerçevesinde ele alan John Dewey, Jean Piaget ve Lawrence Kolberg'in ahlak gelişimi teorilerine göz gezdirelim.

2.5.1. John Dewey'in Ahlak Gelişim Kuramı

John Dewey ahlak gelişimini bilişsel kuram çerçevesinde ele alan ilk kuramcıdır. Dewey ahlak gelişiminin temelinde zihinsel eğitimi görmüş ve ahlak eğitiminin çocuğun farklı değerler ve bu değerlere ilişkin kararlarda aktif akıl yürütmesi ile gerçekleşebileceğine inanmıştır.

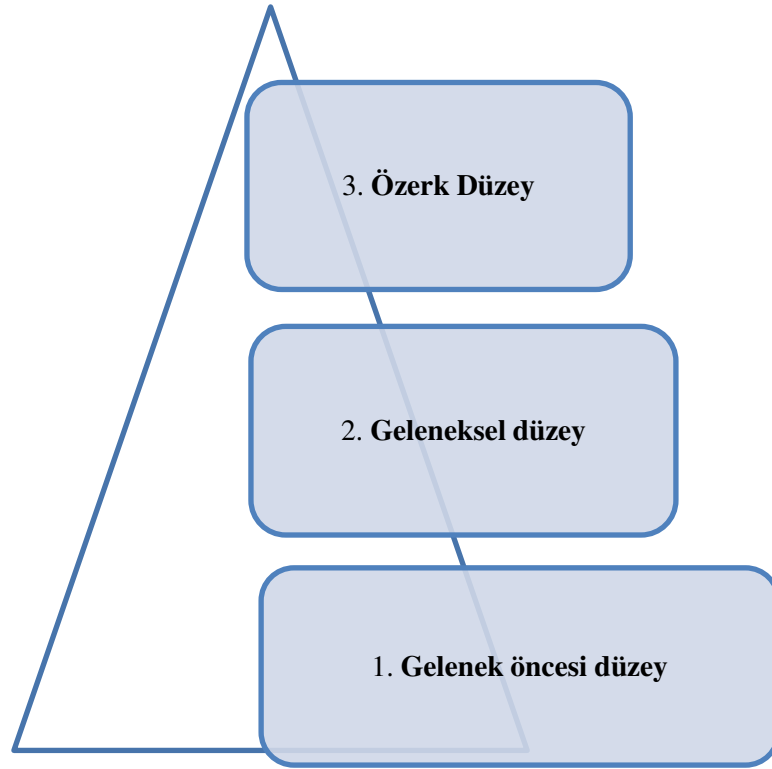
Dewey ahlak gelişimini üç düzeyde ele almıştır:

1. **Gelenek öncesi düzey:** Biyolojik ve sosyal dürtülerle güdülenen ahlaki davranışları içeren dönem.

2. **Geleneksel düzey:** Bireyin içinde bulunduğu grubun değerlerini benimsediği düzey.
3. **Özerk Düzey:** Bireyin davranışlarını kendi akıl yürütmesi sonucunda oluşturduğu, bireyin içinde bulunduğu grubun standartlarını irdeleyerek benimsediği dönemdir (Arı ve diğ., 2002:108; Akbaba, 2009:173).

Şekil 5

John Dewey'in Ahlak Gelişim Kuramı



(Arthur, 2003: 62)

Dewey'e göre insanın bireysel gelişiminde, hem bilişsel hem de ahlaki gelişim vardır. Öğrencilerin ahlaki gelişimlerine yardımcı olabilmek için bu gelişim süreçlerini bilmek gerekmektedir (Arthur, 2003: 61).

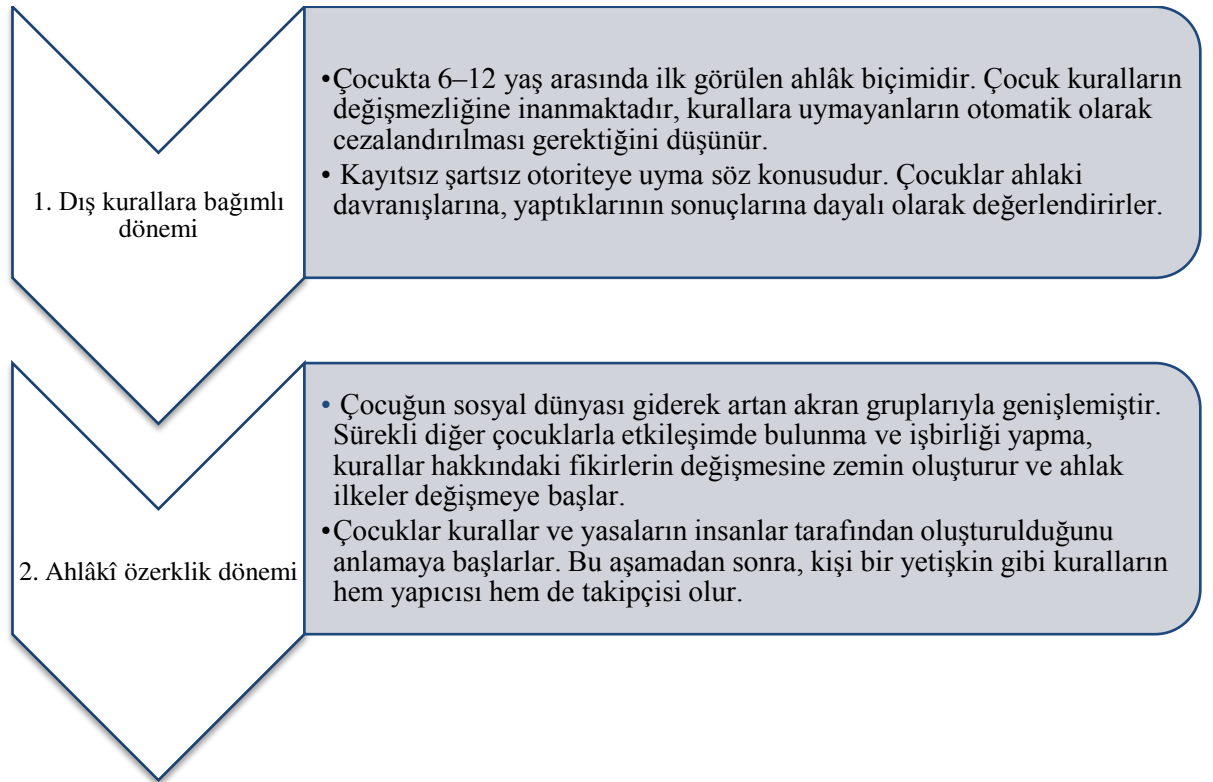
2.5.2. Jean Piaget'in Ahlak Gelişim Kuramı

John Piaget ise ahlakı bir kurallar sistemi olarak ele alarak, bireylerin kurallara uymayı nasıl geliştirdiğini inceleyen ilk psikologlardandır.

Piaget bilişsel gelişmeye bağlı olarak ahlaki gelişmeyi bağımlı ve özerk ahlak dönemi olarak iki aşamada incelemiştir (Güngör, 2006:75). Dış kurallara bağımlı dönemi bağımlı ahlak ya da ahlaki realizm olarak ta bilinir. Ahlaki özerklik dönemi ise bağımsız moralite ya da bağımsız ahlak olarak adlandırılabilir (Güngör, 2006:71).

Şekil 6

Jean Piaget'in Ahlak Gelişim Kuramı



(Güngör, 2006:73)

Genel ahlak oluşumunda kuralları ortaya çıkarabilmek için, çocukların oyun kurallarını nasıl algıladıklarına eğilmiştir. Çocukların oyun oynarken başvurdukları kuralları incelemenin yanında, hırsızlık ve yalan söyleme hakkında çocuklar ile görüşmeler yapmıştır (Akbaba, 2009: 174).

2.5.3. Lawrence Kohlberg'in Ahlak Gelişim Teorisi

Lawrence Kohlberg Piaget'nin düşüncelerinden yola çıkarak ahlak gelişimi teorisini daha ayrıntılı geliştirmiştir. Bu teori Piaget'ninki gibi bir evre kuramıdır ve bilişsel gelişimle birlikte işleyen özelliklere sahiptir.

Tablo 7

Lawrence Kohlberg'in Ahlak Gelişim Teorisi

Düzeyler	Evreler	Evrenin Temel Ana Fikri	İlgili Birey ve Özellikleri
Gelenek Öncesi Düzey	İtaat ve Ceza Evresi: İnsanlar salt otoriteye saygılarına binaen karar verirler.	Doğru ve yanlış algısı henüz yerleşmemiştir. Tek tip ve yüzeysel bir düşünüş egemendir. Olgun ve olayların sonuçlarına bakarak karar verilir.	Çocuklar. Çoğunlukla İd egemen bir bakış açısı egemendir. İşlem öncesi dönemin sembolik evresine giren özellikler görülür.
	Saf Çıkarıcı Evre: İnsanlar eğer belirli bir seçim yaparlarsa mutlak bir fayda alabileceklerine dair hislere binaen kararlarını verirler.	Doğru ve yanlış kendi çıkarına uygun olup olmadığına bakarak belirler. Yaşamdaki her şeyi bir karşılıklık ilişkisi üstüne kurar.	Çocuklar. İd'de giderek azalma olmasına rağmen, sosyal ben henüz tam gelişmemiştir. İşlem öncesi dönemin sezgisel işlem evresine giren özellikler görülür.
Geleneksel Düzey	İyi Çocuk Eğilimi Evresi: Bireyler özdeşleştikleri (içinde bulundukları) grubun hislerine uygun karar verirler:	Ahlaki değer yargıları geliştirilirken, toplumsal ve kültürel beklentilerine uygun hareket edilir.	Çocuklar ve Yetişkinler. Süper ego karşılıklı bir davranış sistemi gelişmiştir. Somut işlemler dönemine ilişkin bir düşünüş egemendir.
	Kanun ve Düzen	Ahlaki değer yargıları	Yetişkinler. Yazılı ve

	Evresi: Yerleşik kurallara, düzenlemelere ve geleneksel sosyal pratiklere saygılarına binaen meselelere karar verirler.	geliştirilirken, yazılı ve yazılı olmayan kurallara dayanılır.	yazılı olmayan kural ve normlara uygun davranışlar. Somut işlemler dönemine ilişkin bir düşünüş egemendir.
Gelenek Sonrası Düzey	Toplumsal Sözleşme Evresi: Kararlar yalnızca yasalara dayanır. Daha çok resmi kuralların ve bütün toplumun ilkelerinin ve kişisel değer ve düşüncelerin değerlendirilmesini içerir. Belirli bir duruma uygun ilkeler olmadığında, insanlar bu aşamada kişisel anlayışlarına güvenirlir	İnsan toplumsal ve kültürel dokunun bir parçası olarak değerlidir anlayışı ile ahlaki değer yargıları geliştirilir. Yasa, norm ve kurallar önemlidir ama insanın üstünde değildir anlayışı ile yaşama bakılır.	Yetişkinler. İnsanın toplumsal bir varlık oluşu en önemli değer yargısıdır. Bu nedenle de, yasalar insanın gereksinimine göre değiştirilebilir. Soyut işlemler dönemi özellikleri ile düşünülür. Ego gelişmiştir.
	Evrensel Ahlak İlkeleri Evresi: Bireyler insan yaşamı, sevgisi ve onuruna saygı gibi bazı evrensel prensipleri de hesaba katarak bireysel bilinçlerine istinaden karar verirler. Resmi kurallara, geleneklere ve diğer ilkelere olan güven gerekli değildir.	Hiçbir ön koşul olmadan insan değerlidir. Bu tür ahlak anlayışına sahip bireyin yasa ve normlara da gereksinimi kalmamıştır.	Yetişkinler. Soyut işlemler dönemi özellikleri görülür. Ego son derece gelişmiştir. Bilimsel düşünme ana düşünüş biçimidir.

(Naylor ve Diem, 1987:62)

Ahlaki gelişim teorisinde üç düzey tanımlamıştır, her düzeyin iki aşaması vardır. Altı aşama en düşük aşama olan birinci aşamadan en yüksek aşama olan altıncı aşamaya doğru sıralanan gelişimsel bir hiyerarşi oluşturmaktadır (Naylor ve Diem, 1987:67).

2.6. Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi

Değerler Eğitiminin önemini Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı aşağıdaki gibi vurgulamıştır:

Eğitim sistemimiz öğrencilerimize; bilgi, beceri, tutum kazandırmanın yanında onların dengeli, sağlıklı gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip, temel ve insani değerleri kazanmış iyi insan, iyi vatandaş, olarak yetişmelerini sağlamak görevini üstlenmiştir. Toplumsal hayatı oluşturan, insanları birbirine bağlayan, gelişmeyi, mutluluğu ve huzuru sağlayan, risk ve tehditlerden koruyan ahlaki, insani, sosyal, manevi değerlerimizin tüm bireylere kazandırılmasında en önemli etken eğitimidir. Bu kazanımlarımızın öğrencilerimize aktarılması da değerler eğitimi oluşturmaktadır (www.ttkb.meb.gov.tr).

Öğrencilerin değerlerin farkına varması, bu değerleri içselleştirmesi ve davranışa dönüştürmesi için ya doğrudan bu değerlerin öğretilmesi ya da örtük programlar vasıtasıyla bu değerlerin verilmesi gerekmektedir. Ancak etkili bir değer eğitimi için doğrudan değer eğitimi ile örtük programlarla değer eğitimi birlikte kullanılmalıdır (Akbaş, 2010: 342). Türkiye kapsamında 2005 yılından itibaren Sosyal Bilgiler öğretim programında değerler eğitimine çok önem verildiği görülmektedir (Kuş ve diğ. 2013: 185). Doğanay (2011: 227) ise hem genel eğitim içinde hem de Sosyal Bilgiler eğitimi içinde değerler eğitiminin gereken yerini ve önemini almadığını söylemiştir. Gördüğümüz kadar değerler eğitimi bugüne dek sosyal bilimler alanında uygulanmıştır. Yabancı dil eğitimi aracılığıyla değerleri kazandırmak ise değerler eğitimi yeni boyuta çıkarabilir. Bu çalışma “Türkçe ve İngilizce Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi” konulu araştırmamızda uygulanmaya çalışılacaktır. Yabancılar için hazırlanan ders kitapları aracılığıyla değerleri ne kadar kazandırıldığı bulgular ve yorumlar bölümünde açıklanacaktır.

Değerlerin aktarımında dil önemli bir role sahiptir. Dil bir toplumun anlaşma vasıtası olduğu gibi aynı zamanda bir kültür taşıyıcısı ve kültür aktarıcısıdır (Özbay 2002:115). Yabancı dil ders kitapları incelendiğinde o kültürün adet, gelenek, inançlarından, yeme-içme kültürüne, toplum yapısına, değer verdikleri kavramlara ve kültür değerlerine kadar birçok konu hakkında bilgi ediniriz. Kültürü dilin aynası gibi gören Aksan (1975: 430) bu konudaki fikirlerini şu şekilde ifade etmektedir:

Bir dilin söz varlığının (kelime hazinesinin) incelenmesi, o dili konuşan toplumun maddi ve manevi kültürü üzerinde bize en inandırıcı tanıkları getirir. O ulusun yaşayış biçimi, inançları, gelenekleri, toplumda önem verilen kavramlar ve tarih boyunca ortaya çıkan çeşitli değişmeler, giderek o toplumun bir çok nitelikleri, söz varlığında kendini belli eder.

Dil ile kimlik kazanan insanoğlu, bireysel kimliğini de dil ile oluşturur (Kocaman, 2009: 23). Bu yüzden değer iletimi yapılırken birer araç olarak kullanılan metinlerde de öğrencilere birtakım ulusal ve evrensel değerlere sahip olunması gerektiği konusunda ipuçları verilir. Böylece öğrenciler metinlerde kullanılan dil aracılığıyla düzenli bir ortamda toplumun benimsediği ortak değerlerle bütünleşmiş birer kişilik kazanırlar.

Bir milletin ortak değerlerinin paylaşımı o milletin dilini toplumsallaştırır. Ortak değerler de ancak dil yoluyla öğrenilir. Bu öğrenmeyi gerçekleştirmenin en önemli yollarından biri de öğrenciyi dilin bütün güzelliklerinin ve zenginliklerinin sunulduğu metinlerle karşılaştırmaktır. Çünkü dil öğretiminin en önemli amaçlarından birisi dil ile ilgili soyut bilgi düzlemindeki edinci, somut bir ürün olan edime dönüştürmeyi öğretmektir (Çelikpazu ve Aktaş, 2011:416).

Her toplum, üyeleri arasındaki birliğini koruyarak, devamlılığını sağlamak için değerlerini yeni yetişen kuşaklara kazandırmak ister. Değerler eğitiminin modern kurucuları olarak bilinen Dewey ve Whitehead 20.yüzyılın başlarında eğitimden beklenenin “tam bir insan” yetiştirmek olduğunu vurgulamışlar ve eğitimin yararlı olması gerektiğini belirtmişlerdir (Shea, 2003:45). Değerler eğitimi, öğrencilerin davranışlarını düzeltmekte tek çözüm olmamakla birlikte, sistematik bir değerler eğitimi öğrencilerin davranış ve algı geliştirmelerinde önemli bir girişimdir. Etkili bir öğrenme, gerçek ve bireysel olmalıdır. Bu nedenle düzenlenen etkinlikler, öğrencilerin yaşantıları ve deneyimleri ile ilişkili olmalıdır. Böyle etkinliklerden biri de yabancı dil öğretimi aracılığıyla değerleri kazandırmaktır. Yabancı dil öğretimi toplumun değerler sistemini ve dünya görüşünü yapısında barındırabilen bir özelliğe sahiptir. Yabancı dil dersleri, bireyin diğer bireylerle iletişim becerisini geliştirip onun toplumsallaşma sürecine katkıda bulunabilir.

Değerler eğitiminin gerçekleştirilmesinde yabancı dil öğretimi, ağırlıklı olarak farklı niteliklere sahip yazınsal ya da öğretici metinlerle

gerçekleştirilmektedir. Yabancı dil öğretiminin temel aracı olan metinlerde işlenen temalar da ulusal ve evrensel kültürün dayandığı değerlerin öğrencilere aktarılması için önemli birer araç olma özelliğine sahiptir. Beller'e göre (2002) değer kazanımı çevreden büyük ölçüde etkilenir. Tüm yaşantılar, deneyimler, aile, yakın çevre, okul kültürü, televizyon, gazete, filmler değerleri etkiler.

Her millet, bireylerinin kültürlenme sürecinde kendi değerlerinin edinilmesini, kendi değerlerini benimsedikten sonra evrensel değerlere ulaşmasını bekler (Karatay, 2011: 473). Yabancı dil öğretiminin temel aracı olan ders kitapları, hem ulusal hem de evrensel kültürün dayandığı değerlerin öğrencilere aktarılması için önemlidir, değerler eğitiminde kullanılan en stratejik materyallerden biridir. Ders kitaplarının değerler eğitimi için olanaklı kılacak bir kurguya sahip olması gerekir. Ders kitapları, hem eğitim hem de öğretim amacıyla kullanılan temel kaynaklardır. Öğrencinin yaş ve bilgi seviyesine uygun bilişsel ve duyuşsal becerilerle donatılmış zengin metinlerden oluşan, öğretim programlarının esas aldığı ilkeler doğrultusunda hazırlanan, ihtiva ettiği bilgileri öğretmen aracılığıyla öğrenciye aktaran basılı eğitim ve öğretim materyalleridir. (Çeçen ve Çiftçi, 2007: 39).

Ders kitapları eğitim-öğretim ortamının önemli araçlarıdır. Eğitim-öğretim ortamını onlar belirler, buna rağmen onlardan sadece sıradan kağıt tomarları olarak bahsedilir. Oysa öğrencilerin zihinsel tasarımının oluşumundan, okuma alışkanlığı kazanmasına kadar birçok yaşamsal fonksiyon onlarla biçimlenir (Kyğana ve diğ., 2013:659). Bu nedenle, müfredat ve öğrenci arasında bir köprü vazifesi gören (Ataman, 2001) ders kitaplarının öğrenme süreçlerinde etkili bir araca dönüşmesi, onu etkili bir şekilde kullanan öğretmenlere bağlıdır (akt. Kyğana ve diğ., 2013:659). Ancak, ders kitaplarının etkililiğinin artırılması için öncelikle, ders kitabının bir eğitim aracı olarak her dil seviyesinin öğrencinin bilişsel, duyuşsal ve fiziksel özelliklerine uygun olarak düzenlenmesi gerekir.

Ders kitaplarında yer alan metinler aracılığıyla öğrencilere toplumun temel değerleri tanıtılır. Bu açıdan eğitim-öğretim sürecinin vazgeçilmez bir parçası olan ders kitaplarının değerlerin sezdirilmesindeki / iletilmesindeki önemini göz ardı etmek mümkün değildir. Öğrenciler öğrenmekte olan yabancı dilin her türlü imkanından ve söz varlığı zenginliğinden yararlanarak oluşturulan metinler yoluyla milli ve evrensel değerleri kazanmaktadır. Öğrenciler ders kitaplarındaki metinler aracılığıyla çeşitli sosyal rollerle karşılaşmakta, bu metinlerde yer alan milli ve evrensel değerlerin sezdirilmesi / iletilmesi ile iyi ve kötüyü ayırabilmekte, doğru düşünebilmeyi ve davranabilmeyi öğrenmektedir (Çelikipazu ve Aktaş, 2011). Bu yönü ile düşünüldüğünde yabancı dil dersinin, ana dil eğitiminin yanı sıra, değer aktarımında ve değerlerin içselleştirilmesinde önemli bir role sahip olduğu görülmektedir. Ders kitaplarında yer alan metinlerle hayatın bağlantısı önemlidir. Bu metinlerde yer alan kişiler, olaylar ve düşünceler öğrencileri büyük ölçüde etkileme

gücüne sahiptir. Kavcar'a göre de (1999) edebiyat eseri, insanı ve onun yaşadığı çevreyi tanıtır. İnsanın kendisiyle, başkalarıyla, doğal ve toplumsal çevresiyle çatışmalarını yansıtır (akt. Kırmızı, 2014:221). Edebiyat eserleri hem bireysel hem de toplumsal hayatla ilgili olarak iyiye, güzele, doğruya yönelme ve yeni değerler kazandırma yolunda telkinlerde bulunur, insanları bunlar doğrultusunda eğitir.

Yabancı dil olarak Türkçe ve İngilizce dersi öğrencilerde dinleme, konuşma, yazma, okuma, görsel okuma ve görsel sunu becerilerini geliştirdiği gibi ders kitaplarında yer alan metinler aracılığıyla değer aktarımı gerçekleştirmektedir. Ulusal ve evrensel değerler bu metinler sayesinde tanınır, yaşatılır ve geleceğe aktarılır. Bu nedenle yabancı dil öğretiminde temel araç olarak kullanılan metinlerin özellikle değer aktarımında önemi çok büyüktür. Değerler eğitiminin gerçekleşmesinde bireyler arası iletişimi sağlama özelliği taşıyan yabancı dil öğretimi, ağırlıklı olarak farklı niteliklere sahip yazınsal ya da öğretici metinlerle gerçekleştirilmektedir. Yabancı dil olarak Türkçenin ve İngilizcenin öğretimi yapıldığı ders kitaplarında yer alan metinler hitap ettiği öğrencilere yönelik olarak birçok mesaj taşımaktadır. Bu mesajların öğrencilerin üzerinde etkili olduğu gözlerden uzak tutulmamalıdır.

Yabancı dil öğretimi doğru ve güzel okumayı / yazmayı, etkili dinlemeyi, dil bilgisi kurallarını uygulatmayı ya da etkili konuşmayı amaçlamanın yanında; bireyin milli, ahlaki, sosyal ve evrensel değerlere sahip olmasını da amaçlar. Yabancı dil dersinin değerlerle ilgili amaçlarını gerçekleştirmede duyuşsal eğitim devreye girer. Duyuşsal eğitimin içinde insana kazandırılmak istenen duygular, tercihler, değerler, ahlaki kurallar, istek ve arzular, güdüler, yönelimler yer almaktadır (Şen, 2008:764). Diğer eğitim alanlarında olduğu gibi duyuşsal eğitimde hedeflenen amaçlara ulaşmanın temelinde, doğru materyalin doğru zamanda ve doğru yöntemle öğrenciye verilmesi esastır. Kullanılacak bu materyallerin en başında da ders kitapları gelmektedir. Ders kitapları, eğitimin vazgeçilmez bir parçasıdır ve öğrencilerin dil, zihin gelişimlerini sağlamanın yanı sıra kişiliklerinin de oluşmasında önemli bir rol üstlenir.

Yabancı dil öğretiminde okuma, dinleme, konuşma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu becerilerindeki başarı, büyük oranda ders kitaplarının kalitesi ile doğru orantılıdır. Yabancı dil öğretiminde ve değerlerin aktarımında ders kitaplarında yer alan metinler ön plana çıkmaktadır. Metinler hedef kitlenin seviyesinde, ilgi çekici, zevkli ise öğrencilerde okuma isteği ve sevgisi oluşacaktır. Dolayısıyla, yabancı dil dersinde kullanılacak metinler rastgele seçilemez. Kullanılacak metinler dil, üslup, yazım yönünden bazı özellikleri içermelidir. Ders kitabı hazırlayanların metin seçiminde titiz davranması gerekir. Ders kitabına alınacak metinlerin seçimi gelişigüzel yapılmamalıdır. Öncelikle metinler amaca uygun olarak titiz bir taramadan geçirilmelidir. Mümkün olduğunca edebi zevke, aktarılacak değerlere ve programda belirtilen amaçlara uygun özelliklere sahip metinler seçilmelidir. Ders

kitabına alınacak metinler yazarları tarafından yazılacaksa yine kullanılacak kelimeler, oluşturulacak cümleler konuyla ilgili değerleri yansıtacak şekilde özenle seçilmelidir. Bu yazılarda orta ve ileri seviyedeki ders kitaplarında değerlerin aktarımında önemli katkı sağlayan atasözü ve deyimlerimizin kullanımına öncelik verilmelidir. Yabancı dil öğretim programlarında temalardan hareketle aktarılabilecek değerler belirlenmeli, bu değerlerin dağılımları dil seviyelerine göre yapılmalıdır.

Yabancı dil olarak Türkçe dersi, Türk kültürünün ve toplumsal varlığının sürdürülmesinde ayrı bir öneme sahiptir. Sahip olunan evrensel ve ulusal değerlerin eğitim yoluyla öğrencilere aktarılmasında etkisi oldukça büyüktür. Yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarında ulusal değerlerden Atatürk teması, Türk büyüklerine saygı, Türk düşünürleri ve Türk büyüklerini anlatan ve kahramanların yer verildiği metinler Türkçe ders kitaplarında yer almaktadır. Ders kitaplarında yer alan metinlerin çoğunda bu değerlerin konu edilmesi ulusal değerler eğitimi bakımından önemli bir durumdur. Her millet gibi Türk milletinin de bir kimliği, kendine özgü değerleri, inançları ve yaşayış tarzı vardır. Erkal, Türk kimliği ile ilgili şu tespitlerde bulunmuştur:

Şeref ve haysiyetine düşkünlük; Yabancı boyunduruğu altında yaşayamamak (hürriyet ve istiklal arayışı); Teskilatçılık ve devlet kurma geleneği; Mazluma dost, zalime düşman olmak; Adaletli davranmak ve yönetmek geleneği; Yaşlıya saygı ve aile çatısı altında tutmak; Misafirperverlik; Acelecilik ve tahammülsüzlük; Vatan fikri; Kadına gerekli yeri vermek, ancak bunu matematik bir eşitlik olarak düşünmemek (akt. Şen, 2008: 768).

Görüldüğü üzere Türk kimliği için ifade edilenler dün ya da bugün oluşmamıştır. Tarihin derinliklerinden dil aracılığı ile günümüze kadar gelmiştir. Günümüzden de yine dil aracılığı ile gelecek nesillerimize aktarılabilecektir.

“Öğretim süreci boyunca öğretmenlerin, öğrencilerin ve yetişkinlerin öğrenme yaşantılarına kaynaklık eden” ders kitapları bilginin alınması, anlamlandırılarak özümsemişi ve hayata geçirilmesi konusunda etkili olan materyallerdir (Kılıç, 2006:38). Ders kitapları eğitim programlarında belirlenen amaçlar doğrultusunda öğretim programlarındaki derslerin içeriği ile ilgili bilgileri öğrencilere sunma, pekiştirme, sınava hazırlama ve öğrenme hızlarına uygun çalışma olanağı sağlayan kullanışlı bir öğretim materyali olarak tanımlanabilir (Sezer ve diğ., 2008). Sosyal bilgiler dersinde de, yabancı dil öğretiminde de değerler eğitimi gerçekleştirilmeye yönelik etkinliklerde kullanılan materyaller ders kitabı ve öğrenci

çalışma kitabındayer alan fotoğraflar, bilgilendirici açıklama, metin ve etkinliklerdir (akt. Kılıç, 2012:1596). Metinler öğrencilere değer aktarımında bir işlev üstlenmektedir. Öğrenci kültür değerlerini, atasözler, deyimler, şarkılar, tekerlemeler gibi farklı kaynaklardan gelen iletilerle de öğrenir (Yaman ve diğ., 2009:109).

Öğrencileri, küreselleşen dünyanın getirdiği şartlara uyum sağlayacak, her türlü sorunlarına çözümler üretecek bireyler olarak yetiştirmek ders kitaplarının öncelikli amaçları arasındadır. Köklerini bireysel ve toplumsal dünyamızın sınırlarını oluşturan dil yoluyla aktarılan kültürel mirasımızdan alarak geliştirilen değerlerin iletimi şüphesiz ki dilimizin en güzel şekilde kullanıldığı metinler yoluyla olacaktır. Ders kitaplarında yer alan metinler Türkçe Dersi Öğretim Programında belirtilen amaçları gerçekleştirecek nitelikte metinler olmalıdır ki amaçlar ifade edilirken aslında kazandırılması gereken değerlerin iletimi de bu metinler sayesinde gerçekleştirilebilsin.

2.7. Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi Konusunda Yapılan Çalışmalar

Değerler eğitimi alanında son yıllarda özellikle Sosyal Bilgiler dersinde çok sayıda çalışmaların yapıldığı görülmektedir (Keskin, 2008; Kaymakcan ve Meydan, 2012; Kılıç, 2012; Kuş ve diğ., 2013; Şahin, 2013). Literatüre bakıldığı zaman Yabancı dil olarak Türkçe/İngilizce öğretimi programında değerlerin incelenmesine yönelik yapılan çalışmalara rastlanmayıp, ağırlıklı olarak Türkçe ders kitaplarındaki değerler ile ilgili çalışmaların yer aldığı görülmektedir (Şen, 2008; Karagöz, 2009; Yaman, Taflan ve Çolak, 2009; Çelikpazu ve Aktaş, 2011; Koç, 2013; Kırmızı, 2014). Tez konumuz “Türkçe ve İngilizce Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi” olduğundan bu alt bölümde ders kitaplarında yer alan değerlerin incelenmesine yönelik yapılan çalışmalar üzerine durmayı yararlı görmekteyiz. Bu konuda yapılan çalışmalar için örneklem olarak ne seçildiğine, değerlerin incelenmesi için hangi değerler sınıflaması ya da değerler inceleme formu esas olarak alındığına ve ne gibi sonuçlara ulaşıldığına kısaca değinelim. Kendi çalışmamızın bulguları elde edildikten sonra bu araştırmaların bulgularının benzerlik ve farklılıkları tartışmada söz edilecektir.

Şen “Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi” (2008) adlı çalışmasında altıncı sınıfta okutulan Türkçe ders kitabı olarak beş yayınevinin kitaplarını incelemiştir. Ders kitaplarındaki metinlere 20 değerden oluşan “Değerler İnceleme Formu” uygulanmıştır.

Ders kitaplarında tespit edilen değerlerin yüzde ve frekans oranları incelendiğinde: 1. kitapta *sevgi* (%29,16), *saygı* (%14,58) ve *vatanseverlik* (%12,5);

2. kitapta *sevgi* (%23,33), *vatanseverlik* (%18,33), *duyarlılık* (%10); 3. kitapta *sevgi* (%26,92), *duyarlılık* (%15,38), *vatanseverlik* (%9,61); 4. kitapta *sevgi* (%29,54), *duyarlılık* (%15,90), *estetik* (%13,63); 5. kitapta *sevgi* (%29,68), *duyarlılık* (%21,87), *saygı-sorumluluk* (%9,37) değerlerinin ilk üç sırayı alındığı görülmüştür. Kitaplardaki metinlerde tespit edilemeyen değerler ise şu şekilde sıralanmıştır: 1. kitapta *aile birliğine önem verme*, *barış*, *bilimsellik*, *misafirperverlik*, *sağlıklı olmaya önem vermek*; 2. kitapta *aile birliğine önem verme*, *misafirperverlik*; 3. kitapta *barış*, *misafirperverlik*, *hoşgörü*; 4. kitapta *adil olma*, *aile birliğine önem verme*, *barış*, *bilimsellik*, *dayanışma*, *misafirperverlik*, *sağlıklı olmaya önem verme*, *sorumluluk*, *temizlik*; 5. kitapta *barış*, *bilimsellik* değerleridir.

Karagöz “Yapılandırmacı Yaklaşımına Göre İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Değerlerin İncelenmesi” (2009) adlı yüksek lisans çalışmasında örneklem olarak İlköğretim 6 ve 7. Sınıf Türkçe ders kitaplarını seçmiştir. Ders kitaplarındaki metinler Değer İnceleme Formu ile incelenmiştir. Ders kitaplarının toplam 73 değer üzerinden incelenmesinin sonucunda; *çalışkan olma* (%35.4), *zorluklar karşısında yılmama* (%33.3), *yaratıcı olma* (%33.3), *sabırlı olma*, *canlıları sevmek*, *yardımsever* (%31.3), *öğrenmeye meraklı ve istekli olma* (%29.2) ders kitaplarında en sık rastlanan değerlerdir. Ders kitaplarında, *bilgiye ulaşma yollarını öğrenme*, *kibar olma*, *kötü alışkanlıklardan kaçınma* % 4.2 oranıyla çok az yer bulan değerlerdir.

Yaman, Taflan ve Çolak “İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler” (2009) adlı çalışmada araştırmayı evren üzerinde yürütmüş, örneklem almamıştır. Araştırma kapsamındadeğerlendirilen metinler, MEB ve özel (Koza, Pasifik ve Batu) yayınevleri tarafından basılmış ve 2008-2009 öğretim yılında okutulan ilköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarından alınmıştır. Yaman, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin değerlendirilmesi amacıyla Spranger (1928) tarafından geliştirilen ve Allport, Vernon ve Lindzey (1960) tarafından kullanılan değerler sınıflandırılması ekseninde hazırlanan, 62 maddeden oluşan “Ders Kitaplarındaki Değerler Formu (DKDF)” ile verileri elde etmiştir. Güngör’ün (1993) aktardığı bu sınıflamaya göre değerler, estetik, teorik, iktisadi, siyasi, sosyal ve dini değerler olmak üzere altı grupta toplanmıştır. Verilerin analizinde öncelikle Ders Kitaplarındaki Değerler Formu’ndaki boyutların betimsel istatistikleri belirlenmiştir. Yayınevi, metin türü ve yazar değişkenleri için Mann Whitney U Testi yapıp anlamlı fark bulunanlar yorumlanmıştır.

Elde edilen sonuçlara göre ilköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin aktardıkları *sosyal değerlere* ait aritmetik ortalamanın ($X = 36,88$, $ss=4,277$), *teorik değerler* ($X = 12,63$, $ss=3,380$), *dini değerler* ($X = 5,18$, $ss=,77$), *iktisadi değerler* ($X = 4,16$ $ss=,487$), *estetik değerler* ($X = 6,39$, $ss=2,100$) ve *siyasi*

değerlere ($X = 7,86$, $ss = 2,080$) göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Dolayısıyla metinlerin öğrencilere daha çok sosyal değerler aktardığı söylenmiştir.

Çelikpazu ve Aktaş “MEB 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Değer İletimi Açısından İncelenmesi” (2011) adlı çalışmada örneklem olarak Milli Eğitim Bakanlığı yayınlarına ait 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları seçilmiştir. Ders kitaplarında yer alan okuma metinleri, “Değerler Tespit Formu”na (DTF) göre incelenerek hangi ulusal ve evrensel değerlerin metinler aracılığıyla iletildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Değerler tespit formu oluşturulurken Rokeach’ın (1973) araç değerler ve amaç değerler tablosu ile Schwartz ve Bilsky’nin (1987) değerler listesinde yer alan 10 değer türünden yararlanılmıştır.

Yapılan çalışmada MEB 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin değerlerin iletimini istenen düzeyde gerçekleştirmediği ve 6. sınıfta değer iletiminin daha yoğun olduğu, 7 ve 8. sınıfta ise azaldığı görülmüştür. Elde edilen sonuçlar şöyledir: 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler aracılığıyla iletilen ulusal değerlerin yüzde ve frekansı incelendiğinde, 6. sınıfta *vatan sevgisi* (%39,28) ve *kültürel mirasa ve tarihe duyarlılık* (% 25); 7. sınıfta, *kültürel mirasa ve tarihe duyarlılık* (% 35) ve *milli kimliğini tanıma* (%15); 8. sınıfta ise *kültürel mirasa ve tarihe duyarlılık* (%33,33) ve *milli kimliğini tanıma* (%20,83) değerlerinin daha sıklıkla rastlandığı tespit edilmiştir. Kitaplardaki metinlerde tespit edilemeyen değerler ise şu şekilde sıralanmıştır: 6. sınıf ders kitabında *ulusal bayramları bilme*, *ulusal marşa duyarlılık*, *komşuluk ve akrabalık ilişkilerine önem verme*, *misafirperverlik* değerleri; 7. sınıf ders kitabında *memleket sevgisi*, *cumhuriyet*, *ulusal bayramları bilme*, *ulusal marşa duyarlılık*, 8. sınıf ders kitabında *bayrak sevgisi*, *ulusal marşa duyarlılık*, *misafirperverlik* değerleridir.

6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler aracılığıyla iletilen evrensel değerlerin yüzde ve frekans oranları incelendiğinde: 6. sınıf ders kitabında: *sevgi* (%8,51), *kararlılık* (%6,91), *cesaretli olma* (%5,85), *sorumluluk* (%5,85), *başarı* (%5,31); 7. sınıf ders kitabında: *sevgi* (%10,84), *yardımlaşma* (%8,42), *iyilikseverlik* (% 6,02), *kararlılık* (% 6,02); 8. sınıf ders kitabında: *sevgi* (%11,47), *kararlılık* (%8,19), *kendini tanıma* (% 8,19), *bilimsellik/akılcılık* (%6,55), *yardımlaşma* (%4,91) değerlerinin baskın olduğu anlaşılmıştır. Kitaplardaki metinlerde tespit edilemeyen değerler ise şu şekilde sıralanmıştır: 6. sınıf ders kitabında *itaatkar olma*, *temiz ve sağlıklı olmaya önem verme*, *kendini denetleyebilme*, *teknolojik gelişmelere açık olma*, *iletişim kurabilme*; 7. sınıf ders kitabında *barış*, *özgürlük*, *bağışlama*, *uygarlık bilinci*, *zamanı iyi kullanma*, *temiz ve sağlıklı olmaya önem verme*, *sadakatgösterme*, *yaratıcılık*, *kendini denetleyebilme* *iletişim kurabilme* değeri; 8. sınıf ders kitabında *dini olgunluk*, *merhametli olma*, *sabır*, *şükran duyma*, *bağışlama*, *itaatkar olma*, *zamanı iyi kullanma*, *takdir etme*

/edilme, sadakat gösterme, yaratıcılık, çevreye duyarlılık, kendini denetleyebilme değerleridir.

Koç'un "8.sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Değer Bakımından İncelenmesi" (2013) adlı yüksek lisans çalışmasında araştırma örneklemi olarak 2006-2007 ve 2011-2012 eğitim-öğretim yıllarında sekizinci sınıflarda okutulan MEB yayınevine ait Türkçe ders kitapları analiz edilmiştir. Söz konusu olan ders kitapları, yazarın kendisinin hazırladığı toplam 38 değer üzerinden incelenmiştir.

Elde edilen sonuçlara göre 2006-2007 eğitim-öğretim yılında okutulan 8.sınıf MEB Türkçe ders kitabında yer alan 46 metindeki 36 değer toplam frekansının 119 olduğu görülmektedir. Değerlerin frekans oranları incelendiğinde *dayanışma* (%9,24), *sorumluluk* (%7,56), *din* (%6,72), *bilimsellik* (%5,88) ve *çalışkanlık* (%5,88) değerlerinin ilk beş sırayı aldığı görülmüştür. Son beş sırayı da *kültürel miras* (%0), *öz güven* (%0), *barış* (% 0,84), *dostluk* (%0,84), *hayvan sevgisi* (%0,84), *hediyeleşme* (% 0,84), *istişare* (%0,84), *kanaatkarlık* (%0,84), *milli birlik* (%0,84), *sabır* (% 0,84) ve *takdir etme* (%0,84) değerlerinin aldığı görülmektedir. Kültürel miras ve öz güven değerlerine ait bir bulguya rastlanmamıştır. Ayrıca metinlerin ikisinde hiçbir değer bulunmamıştır.

2011-2012 eğitim-öğretim yılında okutulan 8.sınıf MEB Türkçe ders kitabında yer alan 24 metindeki 28 değer toplam frekansının 52 olduğu görülmüştür. Değerlerin frekans oranları incelendiğinde *bilimsellik* (%9,61), *kültürel miras* (%7,69), *çalışkanlık* (%5,76), *dayanışma* (%5,76) ve *doğa sevgisi* (% ,76) değerlerinin ilk beş sırayı aldığı tespit edilmiştir. *Fedakarlık*, *hayvan sevgisi*, *hediyeleşme*, *hoşgörü*, *istişare*, *vatan sevgisi*, *ödüllendirme*, *sabır*, *saygı* ve *takdir etme* değerlerine ait bir bulguya rastlanmamıştır. Ayrıca değer içermeyen metin bulunmamıştır.

Kırmızı'nın "4.Sınıf Türkçe Ders Kitabı Metinlerinde Yer Alan Değerler" (2014) adlı çalışmasında Denizli merkez ilçede Türkçe dersi öğretiminde Bilim ve Kültür yayınevleri tarafından yayınlanan 4. sınıf Türkçe ders kitabı incelemeye alınmıştır. Kitapta sekiz ayrı temanın içerisinde yer alan 40 metin nitel veri seti olarak değerlendirmeye alınmış, bu metinlerin içerisinde bulunan değerler tespit edilmiştir. Metinlerde yer alan değerlerin analizi için Aydın ve Akyol Gürler (2012) tarafından belirlenen değerler temele alınmış ancak araştırmacı bu değerlere yeni değerler de eklemiştir. Elde edilen sonuçlar şöyledir: *yardımlaşma* (%17,5), *nezaket* (%17,5), *doğal çevreye duyarlılık* (% 35), *kültürel mirasa duyarlılık* (%20), *Atatürk'e saygı* (%17,5), *olumlu düşünebilme* (%27,5), *iyi olma* (%25) alt değerleri en çok yer alırken, *alçakgönüllülük* (%5), *yaşlıya saygı* (%2,5), *eğitimi önemseme* (%5), *Atatürk'e karşı sorumluluk* (%5), *kitap okumayı sevme* (%2,5), *barış* (%2,5), *başka ülkelerin kültürlerine saygı* (%5) alt değerlerine en az rastlanmıştır.

Ders kitaplarında aktarılan değerlerin analiz edilmesine yönelik son çalışmalara kısaca değindik. Kanımızca, ders kitaplarında değerler eğitimi inceleyen çalışmalar sonraki yıllarda yazılan ders kitaplarının gelişmesini sağlayabilir. Bu bağlamda böyle çalışmaların sayısının artması önemsenmelidir. Yabancı dil olarak Türkçe/İngilizce öğretimi programında değerlerin incelenmesine yönelik çalışmaların rastlanmaması ise bu boşluğu doldurulması gerektiğini gösterebilir. Değerler eğitimi yabancı dil öğretiminde nasıl uygulanabilir diye sorusuna cevap şöyle olabilir: Yabancılar için hazırlanan ders kitapları aracılığıyla başka kültüre saygı duyma, farklılıklara karşı duyarlı olma, başkalarının haklarına saygılı davranma, açık fikirli olma, hoşgörölü, düşünce özgürlüğü ve yeniliğe açık olma değerlerin kazanılması sağlanabilir. Değerler eğitimi kendi görevini yerini getirirken öğrenciler evrensel değerlerle birlikte ulusal değerleri benimseyebilir, kültür farkındalığı gerçekleşerek yabancı dil öğrenimi de oldukça kolaylaşabilir.

III. YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın amacına ulaşabilmesi için kullanılan araştırma yöntemi, araştırma için seçilen evren ve örneklem, veri çözümleme teknikleri, verilerin toplanması ve analizi süreci hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırma yöntemi

Çalışmada veri toplama aracı olarak nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2011:187). Doküman incelemesinin aşamaları:

1. Dokümanlara ulaşma
2. Özgünlüğü kontrol etme
3. Veriyi analiz etme
 - a) Analize konu olan veriden örneklem seçme
 - b) Kategorileri geliştirme
 - c) Analiz birimini saptama
 - d) Sayısallaştırma
4. Veriyi kullanma (Yıldırım ve Şimşek, 2011:201).

Çalışmamızda veri analizi için içerik analiz yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklamaya yardımcı olacak kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Betimsel analizle özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analiziyle derinlemesine bir işleme tabi tutulur ve yeni kavramlar keşfedilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011:227). İçerik analiz dört aşamadan oluşur:

1. Verilerin Kodlanması. Bu aşamada araştırmacı, elde ettiği bilgileri inceleyerek, anlamlı bölümlere ayırmaya ve her bölümün kavramsal olarak ne anlam ifade ettiğini bulmaya çalışır. Bu bölümler bazen bir sözcük, bazen bir cümle ya da paragraf, bazen de bir sayfalık veri olabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011:228).

2. Temaların Bulunması. İlk aşamada ortaya çıkan kodlardan yola çıkarak verileri, genel düzeyde açıklayabilen ve kodları belirli kategoriler altında toplayabilen temaların bulunması gerekmektedir. Bunun için önce kodlar bir araya getirilir ve incelenip ortak yönler bulunmaya çalışılır. Bu bir anlamda tematik kodlama işlemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011:236).

3. *Verilerin Kodlara ve Temalara Göre Düzenlenmesi ve Tanımlanması.* İlk aşamadaki ayrıntılı kodlama ve ikinci aşamadaki tematik kodlama sonucunda, araştırmacı topladığı verileri düzenleyebileceği bir sistem oluşturur. Üçüncü aşamada ise araştırmacı, bu sisteme göre elde edilen verileri düzenler ve bu şekilde belirlenen bulgulara göre verileri tanımlamak ve yorumlamak mümkün olabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011:237).

4. *Bulguların Yorumlanması.* Nitel araştırmada araştırmacı, incelenen olguya yakın olduğu ve gerekirse o olguya ilişkin ilk elden deneyimler edindiği için, onun yapacağı yorumlar değerlidir. Toplanan verilerin açıklanmasında ve anlamlandırılmasında yardımcı olabilecek araştırmacının görüş ve yorumları nitel araştırmada önemli bir yer tutar (Yıldırım ve Şimşek, 2011:239).

3.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evreni olarak yabancılar için hazırlanan Türkçe ve İngilizce ders kitapları seçilmiştir. Çalışmanın örneklemini ise yabancılar için Türkçe *Yeni Hitit 2 Orta* ve *Yeni Hitit 3 Yüksek* ders kitaplarıyla birlikte yabancılar için İngilizce *SpeakOut Pre-Intermediate* ve *SpeakOut Intermediate* ders kitaplarıdır.

Yeni Hitit 2 Orta ve *Yeni Hitit 3 Yüksek* ders kitapları Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı doğrultusunda yetişkinleri B1/B2 beceri düzeylerine ulaştırmayı hedefleyen orta ve yüksek düzey ders kitaplarıdır. Ankara Üniversitesi Basımevi tarafından 2012 yılında tekrardan düzenlenip basılmıştır. Aşağıdaki tabloda *Yeni Hitit 2 Orta* ve *Yeni Hitit 3 Yüksek* ders kitaplarının içindekileri gösterilmiştir:

Tablo 8

Yeni Hitit 2 Orta ve Yeni Hitit 3 Yüksek Ders Kitaplarının Üniteleri

Yeni Hitit 2 (Orta)		Yeni Hitit 3 (Yüksek)	
İş Dünyası	1.1. Yeni Bir İş Bulmalıyım	1.ünite <i>Edebiyat Dünyasından</i>	1.1.Okur Yazar mısınız?
	1.2. İş Yerinde		1.2. Türkçe Yazın
	1.3. Başarının sırrı		1.3. Sizin Klasığınız Ne?

2.ünite	2.1. Biraz Hareket!	2.ünite	2.1. Gençlik Başımda Duman
<i>Şimdi Spor Zamanı</i>	2.2. Düünden bugüne spor	<i>Yaşadıkça</i>	2.2. Hayatınızda Kim Var?
	2.3. En Büyük Kim?		2.3. Eyvah! Yaşlanıyorum!
3. ünite	3.1. Bir Dilek Tut	3.ünite	3.1. Neden Korkuyorsunuz?
<i>Hayeller gerçek olsa</i>	3.2. Ne Yazık ki İmkansız	<i>Kurtulama dıklarımız</i>	3.2. Onsuz Olmaz
	3.3. Hayal Et Olsun		3.3. Takmayın Kafanıza
4.ünite	4.1. Modanın Düünü, Bugünü	4.ünite	4.1. Dünya Mutfakları
<i>Bu yıl moda ne?</i>	4.2. Vitrinde Neler Var?	<i>Dünyaca Ünlü</i>	4.2. Dünyanın Dansı
	4.3. Bu Benim Tazım		4.3. Giysiler
5.ünite	5.1. Ders Başlıyor	5.ünite	5.1. Paranın Ne Önemi Var?
<i>Eğitim Şart</i>	5.2. Asla Geç Değildir	<i>Para... Para...Para...</i>	5.2. Lüküs Hayat
	5.3. Öğrenmenin Sınırı Yok		5.3. Az Para İle Çok Mutluluk
6.ünite	6.1. Sanat Hayattır	6.ünite	6.1. Dil ve İletişim
<i>Estetik ve Yaratıcılık</i>	6.2. Sanat Her Yerde	<i>Dile Gelmek</i>	6.2. Bedenimizin Dili
	6.3. Sahneden Neler Oluyor?		
7.ünite	7.1. Buldum!	7.ünite	7.1. Gülümse
<i>İcatlar Mucitler</i>	7.2. Onlarsız Olmuyor	<i>Hadi Beni Güldür</i>	7.2. Mizahın Türkçesi
	7.3. İcat Edildi Ama...		7.3. Komedi Dünyası
8.ünite	8.1. Hayvanlar Alemi	8.ünite	8.1. Müzik Başucumda
<i>Tabiat Ana</i>	8.2. Doğayla İç İçe	<i>Ruhun Gıdası</i>	8.2. Çare Müzikte
	8.3. Ne Yaptık Biz?		8.3. Şarkı Söylemek Lazım
9.ünite	9.1. Başlıyor!.. Başlıyor!..	9.ünite	9.1. Dünyanın Bin Bir Harikası
<i>Sinema Dünyası</i>	9.2. Ödüller Sahiplerini Buluyor	<i>Yapı ve Yapım</i>	9.2. Taşın Estetiği
	9.3. Unutulmayanlar		9.3. Saygılı Kentleşme
10.ünite	10.1. Mitoloji	10.ünite	10.1. Her An Her Yerde
<i>İster İnan İster</i>	10.2. Batıl İnançlar	<i>Tele-Vizyon</i>	10.2. Bir Dizi Dizi
	10.3. Gizemli Olaylar		10.3. Yarışalım mı?

<i>İnanma</i>			
11.ünite	11.1. İyi Bayrlamlar	11.ünite	11.1. Bizi Biz Yapan Beyin
<i>Bugün Bayram</i>	11.2. Kutlu Olsun	<i>İnsanın Büyük Sırrı</i>	11.2. Zeka Küpü Müsünüz?
	11.3. Nice Yıllara		11.3. Güç Bende Artık
12.ünite	12.1. Farklılıklara Rağmen	12.ünite	12.1. Evrende Yolculuk
<i>İnsana Dair</i>	12.2. Kime Göre Normal?	<i>Uzaydayız</i>	12.2. Uzaya Yolculuk
	12.3. Bana Biraz İzin Ver		12.3. Yıldızların Söyledikleri

Yeni Hitit 2 Orta ve Yeni Hitit 3 Yüksek Yabancılar için Türkçe ders kitaplarının her birisi 12 üniteden oluşmaktadır. Ders kitabına ek olarak çalışma kitabı ve öğretmen kitabı ile dinleme CD'si bulunmaktadır.

SpeakOut Pre-Intermediate ve *SpeakOut Intermediate* Yabancılar için İngilizce ders kitapları 2012 yılında Pearson Education Limited tarafından ilk basılımı yapılmıştır. Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı doğrultusunda genç yetişkin ve yetişkinleri B1/B2 beceri düzeylerine ulaştırmayı hedeflemektedir. Aşağıdaki tabloda söz konusu olan İngilizce ders kitaplarının içindekileri gösterilmiştir.

Tablo 9

SpeakOut Pre-Intermediate ve SpeakOut Intermediate Ders Kitaplarının Üniteleri

SpeakOut Pre-İntermediate		SpeakOut İntermediate	
Unit 1 <i>Life</i>	1.1. Are you happy?	Unit 1 <i>Identity</i>	1.1. Who do you think you are?
	1.2. True love		1.2. Men and women
	1.3. Nice day, isn't it?		1.3. Tell me about yourself
	1.4. Blackpool		1.4. Second life
Unit 2	2.1. The company 4 you	Unit 2	2.1. Fact or fiction?

<i>Work</i>	2.2. A risky business	<i>Tales</i>	2.2. What really happened?
	2.3. I like working outside		2.3. I don't believe it!
	2.4. Dream commuters		2.4. Hustle
Unit 3 <i>Time Out</i>	3.1. London for free	Unit 3 <i>Contact</i>	3.1. You're going where?
	3.2. Weird or wonderful?		3.2. Getting connected
	3.3. Can I take a message?		3.3. In other words...
	3.4. Barcelona		3.4. The virtual revolution
Unit 4 <i>Great Minds</i>	4.1. Secret talents	Unit 4 <i>Jobs</i>	4.1. Millionaries
	4.2. School of thoughts		4.2. Dream Job
	4.3. What should I do?		4.3. That's a good idea
	4.4. The intelligence test		4.4. Gavin and Stacey
Unit 5 <i>Travel</i>	5.1. Amazing journeys	Unit 5 <i>Solutions</i>	5.1. Machines
	5.2. Travel tips		5.2. Ask the experts
	5.3. You can't miss it		5.3. It's out of order
	5.4. Full circle		5.4. Top Gear
Unit 6 <i>Fitness</i>	6.1. A long life?	Unit 6 <i>Emotion</i>	6.1. Feeling stresses?
	6.2. The future of food		6.2. The people watchers
	6.3. How are you feeling?		6.3. That's great news!
	6.4. A game of squash		6.4. The worst week
Unit 7 <i>Changes</i>	7.1. Stuck in a rut	Unit 7 <i>Success</i>	7.1. The secret of success
	7.2. The great impostor		7.2. The memory men
	7.3. Can you tell me... ?		7.3. Are you qualified?
	7.4. My family and other animals		7.4. Water ski challenge
Unit 8 <i>Money</i>	8.1. Money makers	Unit 8 <i>Communities</i>	8.1. Neighbours
	8.2. Pay me more!		8.2. My place in cyberspace
	8.3. I'm just looking		8.3. Make yourself at home
	8.4. Google		8.4. Tribe
Unit 9	9.1. Wonderful world	Unit 9	9.1. Giant leaps

<i>Nature</i>	9.2. Into the wild	<i>History</i>	9.2. In our time
	9.3. It could be a ...		9.3. I have no idea!
	9.4. The northern lights		9.4. Michelangelo
Unit 10 <i>Society</i>	10.1. Top ten cities	Unit 10 <i>World</i>	10.1. Ethical man
	10.2. Crime and punishment		10.2. World food
	10.3. There`s a problem		10.3. When you travel, ...
	10.4. The Zimmers		10.4. The great melt
Unit 11 <i>Technology</i>	11.1. Keeping in touch		
	11.2. It`s just a game		
	11.3. I totally disagree		
	11.4. Is TV bad for my kids?		
Unit 12 <i>Fame</i>	12.1. Cought on film		
	12.2. Web celebrities		
	12.3. Whar can I do for you?		
	12.4. Billion dollar man		

SpeakOut Pre-Intermediate 12 üniteden ve *SpeakOut Intermediate* 10 üniteden oluşan ders kitabına ek olarak çalışma kitabı, öğretmen kitabı, DVD (dinleme), DVD (video), ders kitabı CD'si, öğretmen kaynak kitabı bulunmaktadır.

Yapılan çalışmada *Yeni Hitit* ve *SpeakOut* setlerinin sadece öğrenci ders kitapları incelenmiştir. *Yeni Hitit* setinin tekrardan düzenlenip basıldığı yılının *SpeakOut* setinin ilk basılım yılına denk gelmesi özelliğinden dolayı söz konusu olan iki set çalışmamızın örnekleme olarak seçilmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Söz konusu olan ders kitaplarının incelenmesi için Schwartz'ın değerler sınıflaması esas alınmıştır. Çalışmamızda ders kitaplarında yer alan dil öğretimindeki

temel becerilere göre hazırlanan metinler, metin öncesi ve sonrası alıştırmalar, gramer sonrası alıştırmalar değerleri iletmesi açısından incelenecektir, Schwartz'ın değerler sınıflamasına göre gruplandırılacaktır. Schwartz'ın değerler sınıflamasının değerler eğitimi alanında son yıllarda yaşandığı belirtilen yerel ve küresel değerler arasındaki ilişkileri belirleme açısından önemli imkanlar sunması çalışmamız için esas alınmasının nedenidir.

Schwartz'ın değerler sınıflaması 56 alt değerden oluşan 10 değer türünü kapsamaktadır. Söz konusu olan değerler sınıflaması evrensel düzeyde bütün kültürler için geçerli ve kapsamlı bir sınıflama olduğundan çalışmamızda kullanılmak için seçilmiştir. Ders sınıflamasındaki azı alt değerler birden fazla değer türünün amacını ifade ettiğinden birçok değer türünde yer alabilirler. Schwartz'ın *An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values* adlı kendi çalışmasında 56 alt değer 11'inin birden fazla değer türüne ait olduğu gösterilmiştir (Schwartz, 2012:7). Örneğin *öz saygı* ve *akıllı olmak* alt değerleri hem *başarı* değer türünde hem de *öz yönelim* değer türünde bulunmaktadır. Bu bilgilere başvurarak çalışmamızda bulguları elde ederken frekans ve yüzdelikleri doğru hesaplayabilmek ve doğru sonuçlara ulaşabilmek amacıyla birden fazla değer türüne ait 11 alt değeri sınıflandırmadan çıkardık. Dolayısıyla ders kitaplarında tespit edilen alt değerler sınıflamadaki 45 alt değere göre yerleştirilecektir.

Analiz edilirken metinler ve alıştırmalardaki kelime, sözcük grubu, cümle ve paragrafları Schwartz'ın değer tanımlamalarına uygun olup olmadığı metin bütünlüğü dikkate alınarak değerlendirilecektir. Tespit edilen değerlerin frekans sıklığı ve yüzdeliği çıkarılarak sayısal veriler haline getirilecektir.

Elde edilen veriler doğrultusunda aşağıdaki sorular çalışmamızın dördüncü bölümünde cevaplanacaktır:

- *Yeni Hitit* ve *SpeakOut* ders kitaplarında değerler ne ölçüde yansıtılmaktadır?
- Schwartz'ın değerler sınıflamasına göre *Yeni Hitit* ve *SpeakOut* ders kitaplarında yer alan 45 alt değer sıklıkları ve yüzdeleri nelerdir?
- Schwartz'ın değerler sınıflamasına göre *Yeni Hitit* ve *SpeakOut* ders kitaplarında yer alan 10 değer türünün sıklıkları ve yüzdeleri nelerdir?
- *Yeni Hitit* ve *SpeakOut* ders kitaplarında öz-genişletimci ve öz-aşkını, muhafazakarlık ve değişime açıklık, bireyci ve toplumcu değer gruplarının sıklıkları ve yüzdeleri nelerdir?

3.4. Veri Çözümleme Teknikleri

Çalışma kapsamında ders kitaplarındaki metinler ve alıştırmalar “içerik analizi” tekniklerinden “kategorisel analiz tekniği” kullanılarak analiz edilecektir. Kategorisel analiz, “belirli bir mesajın önce birimlere bölünmesini ve ardından bu birimlerin, belirli kriterlere göre kategoriler halinde gruplandırılmasını ifade eder” (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Kategorileme işlemi için Schwartz’ın değerler sınıflamasında yer alan 10 değer türü ve 45 alt değerden oluşan değer kategorileri belirlenmiştir. Yürütmüş olduğumuz içerik analizinde amacımız Schwartz’ın değerler sınıflamasına göre değer türleri ile alt değerlerinin, muhafazakar ve değişime açık, öz-aşkıcı ve öz-genişletimci, toplumcu ve bireyci değer kategorilerinin *Yeni Hitit* ve *SpeakOut* ders kitaplarındaki ağırlığını belirtmekti

IV. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde *Yeni Hitit* ve *SpeakOut* ders kitaplarının incelenmesinin sonucunda elde edilen bulgular yorumlanmaya çalışılacaktır. Bulguların sıralanmasında parçadan bütüne doğru bir yol izlenmiş, Schwartz'ın değerler sınıflamasına göre önce tek tek alt değerlere, ardından alt değerlerinin oluşturduğu değer türlerine, en sonda değer türlerinin oluşturduğu değer gruplarına dair sonuçlar verilmiştir.

4.1.Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Yer Alan Alt Değerler

Yeni Hitit yabancılar için Türkçe ve *SpeakOut* yabancılar için İngilizce ders kitaplarında Schwartz'ın değerler sınıflamasına göre 45 alt değerler aranmıştır. Bu alt bölümde 4 ders kitabının analiz edilmesi sonucunda bulunan alt değerlerin frekans sıklığı ve değer türüne göre yüzdelikleri yorumlanacaktır. Araştırmanın birinci alt problemine yanıt vermek amacıyla incelenen ders kitaplarda bulunan toplam alt değerler Tablo 10'da belirlenmiştir:

Tablo 10

Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Bulunan Toplam Alt Değerler

Alt Değerler	<i>Yeni Hitit 2</i>	<i>SpeakOut</i> <i>Pre-Intermediate</i>	<i>Yeni Hitit 3</i>	<i>SpeakOut</i> <i>Intermediate</i>	<i>Yeni Hitit</i> + <i>SpeakOut</i> ders kitapları
Toplam	849	991	721	627	3188

Alt değerlerinin ders kitaplarındaki sıklığını gösteren Tablo 10'a göre *Yeni Hitit2 Orta* ders kitabında alt değerlerinin frekans sıklığı toplamda 849, *Yeni Hitit 3 Yüksek* ders kitabında ise 721, en çok alt değer 991 oranıyla *SpeakOut Pre-Intermediate* ders

kitabında bulunduyorsa, *SpeakOut Intermediate* ders kitabı 627 alt değeriyle en az oranı göstermektedir. Söz konusu olan 4 ders kitabında toplam 3188 alt değer bulunduğunu görmekteyiz.

Araştırmanın ikinci alt problemine yanıt vermek amacıyla *Yeni Hitit* ve *SpeakOut* ders kitaplarında tespit edilen alt değerlerin frekans sıklığı ve yüzdelikleri Tablo 11’de belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar alt değerlerin yüzde oranlarının yerli ve yabancı ders kitapları, orta ve ileri düzey ders kitapları arasındaki benzerlik ve farklılıklarına göre değerlendirilecektir.

Tablo 11

Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Alt Değerlerin Frekans Sıklığı ve Yüzdeliği

Değer	Alt değerler	Yeni Hitit 2 Orta		SpeakOut Pre-Intermediate		Yeni Hitit 3 Yüksek		SpeakOut Intermediate	
		n	%	N	%	n	%	n	%
1.Evrenselcilik	Açık fikirli olmak	11	%7	10	%6	31	%21	16	%18,6
	Sosyal adalet	4	%3	17	%11	9	%6	9	%10,4
	Eşitlik	4	%3	3	%2	2	%1	1	%1,5
	Barış içinde bir dünya	4	%3	3	%2	4	%2	7	%8
	Doğa ile bütünleşmek	30	%20	31	%19	5	%4	4	%4,6
	Güzellik	48	%32	66	%42	38	%25	26	%30
	dolu bir dünya								
	Erdemli olmak	28	%19	19	%12	44	%29	9	%10,4
	Çevreyi korumak	19	%13	9	%6	18	%12	14	%16,5
	Toplam	148	%100	158	%100	151	%100	86	%100
2. İyilikseverlik	Yardımsever olmak	25	%21	35	%46,7	23	%26	19	%30

	Sadık olmak /Vefa	5	%4,5	1	%1,3	1	%1,5	1	%1,5
	Bağışlayıcı olmak	3	%2,5	1	%1,3	4	%4,5	2	%3
	Dürüst olmak	15	%13	5	%6,7	15	%17	3	%4,5
	Sorumlu olmak	31	%26	21	%28	27	%30	35	%55
	Gerçek arkadaşlık	22	%19	7	%9,3	10	%11	1	%1,5
	Olgun sevgi	16	%14	5	%6,7	9	%10	3	%4,5
	Toplam	117	%100	75	%100	89	%100	64	%100
3. Gelenek	Geleneğe saygı	26	%68,4	3	%50	14	%64	4	%44,4
	Alçak	7	%18,4	-	-	1	%4,5	1	%11,2
	Gönüllülük								
	Dindarlık	-	-	2	%33	1	%4,5	2	%22,2
	Hayatın verdiklerini kabullenmek	5	%13,2	1	%17	6	%27	2	%22,2
	Toplam	38	%100	6	%100	22	%100	9	%100
4. Uyum	İtaat etmek	3	%8,5	-	-	4	%16,5	2	%5,2
	Kendini kontrol etmek	17	%49	6	%12	8	%33	4	%10,5
	Nezaket	3	%8,5	45	%86	9	%38	29	%76,3
	Anne-baba ve yaşlılara değer vermek	12	%34	1	%2	3	%12,5	3	%8
	Toplam	35	%100	52	%100	24	%100	38	%100
5. Güvenlik	İyiliklere karşılık vermek	4	%6	8	%16	5	%9	3	%10
	Temizlik	13	%18	5	%10	2	%4	5	%16
	Ulusal güvenlik	9	%13	3	%6	9	%16	6	%19
	Sosyal düzen	37	%52	26	%52	32	%58	10	%32
	Aile güvenliği	8	%11	8	%16	7	%13	7	%23
	Toplam	71	%100	52	%100	55	%100	31	%100
6. Güç	Liderlik	3	%7	4	%10	5	%15	6	%37,5
	Zenginlik	20	%49	30	%75	19	%56	9	%56,3
	Sosyal güç	18	%44	6	%15	10	%29	1	%6,2

	Toplam	41	%100	40	%100	34	%100	16	%100
7. Başarı	Hırslı/azimli	42	%27	77	%23	32	%18,5	54	%26,3
	Başarılı	71	%46	99	%29	67	%38	62	%30,2
	Yetkin olmak	32	%21	84	%31	62	%35	70	%34,2
	Etkili olmak	10	%6	55	%17	14	%8,5	19	%9,3
	Toplam	155	%100	315	%100	175	%100	205	%100
8. Hazcılık	Zevk	60	%52	81	%68	60	%65	59	%62
	Hayatın tadını çıkarmak	56	48%	38	%32	33	%35	36	%38
	Toplam	116	%100	119	%100	93	%100	95	%100
9. Uyarılım	Değişik bir hayat/maceracı	8	%33	23	%35	6	%32	2	%7,4
	Heyecanlı bir hayat	6	%25	28	%42	4	%21	10	%37
	Cesur olmak	10	%42	15	%23	9	%47	15	%55,6
	Toplam	24	%100	66	%100	19	%100	27	%100
10. Öz yönelim	Özgürlük	10	%9	3	%2	4	%6,5	3	%5,3
	Yaratıcılık	40	%39	42	%38	26	%44	29	%52
	Bağımsızlık	19	%18,5	6	%5	10	%17,5	9	%16
	Kendi hedeflerini seçmek	18	%17,5	21	%20	7	%12	5	%9
	Meraklı olmak	17	%16	38	%35	12	%20	10	%17,7
	Toplam	104	%100	110	%100	59	%100	56	%100

4.1.1.Evrenselcilik Değer Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular

Tablo 11’de alt değerlerin 4 ders kitabındaki dağılımlarının yüzde ve frekans oranları incelendiğinde *açık fikirli olmak* alt değeri en çok ileri düzey ders kitaplarında bulunduğu görülmektedir. Bu alt değer *Yeni Hitit 3 Yüksek* (%21) ve *SpeakOut Intermediate* (%18,6)ders kitaplarında şu şekilde vurgulanmıştır: ‘*Piştirilen yemekten tutun da yemek pişirmede kullanılan araç gereçler, yemekle ilgili inançlar, yargılar, gelenekler o toplumun yaşama biçimleriyle ilgili ipuçları verir bize*’ (“Yeni

Hitit 3 Yüksek”, 2012:45). ‘Karşımızdaki kişilerin kutsal değerlerini tartışma konusu yapmamalıyız’ (“Yeni Hitit 3 Yüksek”, 2012:59). ‘Hakan Kırkoğlu’na göre astrolojiyle ilgilenecek kişi öğrenmeye açık ve istekli olmalı’ (“Yeni Hitit 3 Yüksek”, 2012:146). ‘Yazarın söylediğine göre bir yabancı dil öğrenmek insanın ufkunu genişletir’. ‘...Yeni yeni dünyalar açılıyordu önümde. Bu kadar da kalmıyordu; alışageldiğim kavramlar farklı anlamlar kazanıyor, yeni şekiller alıyordu. Türkçe aracılığıyla öğrendiğim yeni bilgilere göre bambaşka görüş açıları buluyordum’ (“Yeni Hitit 3 Yüksek”, 2012:68). ‘You don’t have to be born rich to be a millionaire’ (“SpeakOut Intermediate”, 2012:44).

Sosyal adalet alt değerleri en çok yabancı ders kitaplarında yer almıştır. Bu değer *SpeakOut Pre-Intermediate* (%11) ve *SpeakOut Intermediate* (%10,4) ders kitaplarında şu şekilde aktarılmıştır: ‘There is enough food in the world for everyone, it should reach the people who need it’ (“SpeakOut Pre-Intermediate”, 2012:61). ‘He pretended to be a teacher and police caught him. He spent six months in prison’ (“SpeakOut Pre-Intermediate”, 2012:70). ‘She lost her job after being arrested for a crime’ (“SpeakOut Pre-Intermediate”, 2012:76). ‘A woman was sent to prison for internet fraud’ (“SpeakOut Pre-Intermediate”, 2012:101). ‘A man who was on the run from police in the US revealed where he was hiding through a series of Facebook updates. A twenty-six-year-old is currently in custody in Mexico City’ (“SpeakOut Intermediate”, 2012:25). ‘For me, the greatest advances in history have been about social justice. There have been some really important movements, such as Civil Rights Movement. These have made the world a better place’ (“SpeakOut Intermediate”, 2012:104).

Eşitlik alt değeri en çok orta düzey ders kitaplarında tespit edilmiştir. Bu altdeğer *Yeni Hitit 2* (%3) ve *SpeakOut Pre-Intermediate* (%2) ders kitaplarında şu cümlelerle vurgulanmıştır. ‘Evet, sonuçta en iyiyi, en güzeli, en kaliteliyi almak ve kullanmak herkesin en doğal hakkı’ (“Yeni Hitit 2 Orta”, 2012: 49). ‘Düğündeki pastayı davetlilere eşit şekilde bölüştürelim’ (“Yeni Hitit 2 Orta”, 2012: 75). ‘UNESCO din, dil, ırk ayrımı yapmaksızın faaliyet gösteren bir kuruluştur’ (“Yeni Hitit 2 Orta”, 2012:95). ‘In the western Man of conquest (1939), the Native American actors used sign language. The studio said they didn’t have speaking roles so they should earn less money than the other actors. The Native Americans told the actor’s union that sign language was speaking, and they wanted more money. They got it’ (“SpeakOut Pre-Intermediate”, 2012:118).

Doğa ile bütünleşmek alt değerlerine en çok orta düzey ders kitaplarında yer verilmiştir. Bu alt değerine ilişkin olarak *Yeni Hitit 2 Orta* (%20) ve *SpeakOut Pre-Intermediate* (%19) ders kitapları metinlerinde yer alan ifadeler şunlardır. ‘Doğada bulunan tüm canlıların yaşamak için birbirine ihtiyacı vardır’ (“Yeni Hitit 2 Orta”, 2012: 75). ‘Tabiata ne kadar yufka yürekliydik, suya düşen böcekleri büyük bir

kahramanlık duygusu ile kurtarırdık. “Canın büyüğü küçüğü olmaz” demişti öğretmenim’ (“Yeni Hitit 2 Orta”, 2012: 94). *‘Tabiatla kol kola olmak yaşama saygıyı getirir. Tabiatla dost bir insan, bir çiçeği dahi koparamaz. Bir karıncayı ezmek için yolunu değiştiren bir insan başka bir insana, toprağa, hayvanlara zarar verebilir mi?’* (“Yeni Hitit 2 Orta”, 2012:97). *‘Güneşin aydınlatığı yeni bir günde bitkilerin topraktan çıkışını görürdüm çocukken. Otlar, karıncalar, ağaçlarımız, yetiştirdiğimiz çiçekler ailemizden biriydi. Onlara bir zarar geldiğinde üzülürdük’* (“Yeni Hitit 2 Orta”, 2012: 94). *‘I love being in the sun. Being near nature, by the sea, or in the mountains. Being somewhere beautiful makes me happy’* (“SpeakOut Pre-Intermediate”, 2012:8). *‘We visited the wildlife centre, there were lots of unusual birds. I’d like to visit a tropical rainforest and see the trees and insects’* (“SpeakOut Pre-Intermediate”, 2012:90).

Güzellik dolu bir dünya alt değeri en çok orta düzey ders kitaplarında tespit edilmiştir. Söz konusu olan alt değer *Yeni Hitit 2 Orta* (%32) ve *SpeakOut Pre-Intermediate* (%42) ders kitaplarında şu şekilde vurgulanmıştır: *‘İstanbul’a gitmişken Topkapı Sarayı’nı da mutlaka görün’* (“Yeni Hitit 2 Orta”, 2012:39). *‘Dünya Kupası final maçı bu statta oynanacak’* (“Yeni Hitit 2 Orta”, 2012:80). *‘The north of my country is an area of natural beauty, tourists often visit it’* (“SpeakOut Pre-Intermediate”, 2012:90). *‘He takes tourists around Iguazu Falls, one of the great natural wonder of the world’* (“SpeakOut Pre-Intermediate”, 2012:52). *‘We would like to go to Easter Island to live with local people for the months. Easter Island is one of the greatest mysteries of the world. It has many famous stone statues of heads, but no one knows who made them or why’* (“SpeakOut Pre-Intermediate”, 2012:55).

Erdemli olmak alt değerleri en çok Türkçe ders kitaplarında bulunmuştur. *Yeni Hitit 2 Orta* ders kitabında % 19 oranıyla ve *Yeni Hitit 3 Yüksek* ders kitabında %29 oranıyla şu cümlelerle iletmeye çalışılmıştır: *‘Bruce Lee aramızdan ayrıldıktan sonra muhteşem bir kariyer ve daha önemlisi de bir felsefe bıraktı: asla bir sistemin parçası olma, kendi sistemini yarat ve onun da su gibi seninle ilerlemesine izin ver...’* (“Yeni Hitit 2 Orta”, 2012:24). *İşveç atasözü: ‘Okul için değil, yaşam için öğreniyorum’* (“Yeni Hitit 2 Orta”, 2012:54). *‘İnsanların size nasıl davranmasını istiyorsanız onlara öyle davranın’* (“Yeni Hitit 3 Yüksek”, 2012:15). Hasan Ali Yücel’in “Her şey sende gizli” adlı şiirinde *erdemli olmak* alt değeri şu şekilde iletilmek istenmiştir:

Sevdiklerin kadar iyisin,

Nefret ettiklerin kadar kötü..

Ne renk olursa olsun kaşın gözün

Karşındakinin gördüğüdür rengin..

Yaşadıklarını kar sayma

Yaşadığın kadar yakınsın sonuna (“Yeni Hitit 3 Yüksek”, 2012:25).

Evrenselcilik değer türüne ait *çevreyi koruma* (%16,5) ve *barış içinde bir dünya* (%8) alt değerleri en çok *SpeakOut Intermediate* ders kitabında bulunmaktadır. *Çevreyi koruma* alt değerine ilişkin örnekler şunlardır: ‘*I worked for a dolphin conservation programme, where I had hands-on experience of teaching visitors about these amazing animals and we need to protect them*’ (“*SpeakOut Intermediate*”, 2012:49). ‘*My family and I agreed to spend a year doing everything we could to try to reduce our impact on the environment. We changed the way we heat and power out home. We stopped flying and got rid of the car. Instead we walked, used bicycles, or took public transport*’ (“*SpeakOut Intermediate*”, 2012:116).

Barış içinde bir dünya alt değeri şu şekilde aktarılmıştır: ‘*I don't agree with the nuclear power. I think it's a dangerous ways of making electricity*’ (“*SpeakOut Intermediate*”, 2012:66). ‘*...Why don't they give us instructions about the environment or how to stop a war?*’ (“*SpeakOut Intermediate*”, 2012:109).

4.1.2. İyilikseverlik Değer Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular

Tablo 11’de *iyilikseverlik* değer türüne ait *bağışlayıcı olmak*, *dürüst olmak*, *gerçek arkadaşlık* ve *olgun sevgi* alt değerlerin Türkçe ders kitaplarında baskın olduğu dikkat çekmektedir. *Bağışlayıcı olmak* alt değeri *Yeni Hitit 2 Orta* (%2,5) ve *Yeni Hitit 3 Yüksek* (%4,5) ders kitaplarının metinlerinde yer alan şu cümlelerle ile aktarılmaya çalışılmıştır: ‘*... Psykhe'nin ona oyun oynadığını anlayan Eros uçarak oradan uzaklaştı...Nihayet bir gün Eros'un yanan omzu iyileşti ve kendisine bu kadar yürekten bağlı olan sevgilisinin kaderini değiştirmek için Olympos'a gitti...*’ (“*Yeni Hitit 2 Orta*”, 2012:116). ‘*Yaptığın haksızlıkları unutmuş değilim ama konu daha fazla uzamasın diye özrünü kabul ediyorum*’ (“*Yeni Hitit 3 Yüksek*”, 2012:75). ‘*Kendimi haklı görsem de onun başkalarının gözündeki küçük düşmesini istemediğim için sustum. Bu olayı kendi aramızda sessizce hallederiz. Bence küçük bir olay uğruna ne şiş yansın ne de kebab*’ (“*Yeni Hitit 3 Yüksek*”, 2012:76). ‘*Bir daha tekrarlamaman koşuluyla bu hatanı görmezden gelebilirim*’ (“*Yeni Hitit 3 Yüksek*”, 2012:107).

Dürüst olmak alt değeri en çok Türkçe ders kitaplarında tespit edilmiştir. *Yeni Hitit 2 Orta* (%13) ve *Yeni Hitit 3 Yüksek* (%17) ders kitaplarında şu cümlelerle

vurgulanmıştır: *‘Rahmi Koç, iş hayatında dürüstlüğün önemini vurgularken “İş hayatınızda önce kendinize, sonra başkalarına karşı dürüst olmanız gerekir. Her gece yatmadan önce o günün bilançosunu yapıp vicdanınızı kontrol etmek zorundasınız.” şeklinde konuştu’* (“Yeni Hitit 2 Orta”, 2012:14). *‘Şaşkına dönmüştük, suçlarımız ikilenmişti. Hem kırık karne getirmiş, hem de sahtekarlık yapıp evdekileri kandırmaya kalkmıştık. Sonunda, işleri daha fazla çıkmaza sokmamak için, gerçeği babalarımıza anlatmaya karar verdik. Gerçekten de her şeyi dosdoğru anlattık’* (“Yeni Hitit 2 Orta”, 2012:57). *‘Ben hayatım boyunca hiç kimseye yalan söylemedim’* (“Yeni Hitit 3 Yüksek”, 2012:19). *‘Yaptığın hiçbir şeye kızmayacağım. Yeter ki yalan söyleme’* (“Yeni Hitit 3 Yüksek”, 2012:63). *‘Mehmet’in daha önce benden borç aldığı oldu ama mutlaka geri ödedi’* (“Yeni Hitit 3 Yüksek”, 2012:115). *‘Bana kalırsa ona böyle imalarda bulunmak yerine niyetini doğrudan söylemelisin’* (“Yeni Hitit 3 Yüksek”, 2012:127). *‘Onun ne kadar dürüst bir insan olduğunu bilmez miyim?’* (“Yeni Hitit 3 Yüksek”, 2012:135).

Gerçek arkadaşlık alt değeri %19 oranıyla Yeni Hitit 2 Orta ve %11 oranıyla Yeni Hitit 3Yüksek ders kitaplarında şu şekilde yer almıştır: ‘İstediginde beni arayabilirsin. Ben sana her durumda zaman ayırırım’ (“Yeni Hitit 2 Orta”, 2012:103). *‘Biriyle tanıştığınızda ilk önce farklılıklarınızı görürsünüz ama zaman geçtikçe benzerlikleri fark etmeye başlarsınız. Sanırım tüm dostluklar böyle başlar’* (“Yeni Hitit 2 Orta”, 2012:113). *‘Bazı insanlar için arkadaşlarının sevgisi en güzel hediyedir’* (“Yeni Hitit 2 Orta”, 2012: 137). Aşık Veysel’in “Dostlar beni hatırlasın” şiirinden alıntı:

Ben giderim adım kalır,

Dostlar beni hatırlasın.

Düğün olur, bayram gelir

Dostlar beni hatırlasın(“Yeni Hitit 3 Yüksek”, 2012:11).

‘Liseden beri her şeyi paylaştığım tek dostum var. Yediğimiz içtiğimiz ayrı gitmezdi onunla’ (“Yeni Hitit 3 Yüksek”, 2012:21).

Olgun sevgi alt değeri Yeni Hitit 2 Orta (%14) ve Yeni Hitit 3 Yüksek (%10) ders kitabında şu cümlelerle vurgulanmıştır: ‘Sürekli bizi eleştirmesine kızsak da hayatımıza müdahale ettiğinde, bazen hiç susmadığında veya duygu sömürüsü yaptığında küsmeyeceğimiz tek insandır annemiz’ (“Yeni Hitit 2 Orta”, 2012:134). *‘Seher çocuklarının isteklerini kendilerinininkinin önünde tutan, çocukları için her şeyi yapmaya hazır fedakar bir annedir’* (“Yeni Hitit 2 Orta”, 2012:135). *‘Seni yaşadığım sürece seveceğim’* (“Yeni Hitit 3 Yüksek”, 2012:19). *‘Tek kelime bile etmeksizin birine onu sevdiğini gösterebilirsin’* (“Yeni Hitit 3 Yüksek”, 2012:95).

Sadık olmak alt değeri %4,5 oranıyla en çok *Yeni Hitit 2 Orta* ders kitabında yer almaktadır: *‘Yıldız futbolcu sakatlığına rağmen final maçında takımını yalnız bırakmadı’* (“Yeni Hitit 2 Orta”, 2012:148).

Sorumlu olmak alt değeri en çok ileri düzey ders kitaplarında bulunmaktadır. *Yeni Hitit 3 Yüksek* (%30) ve *SpeakOut Intermediate* (%55) ders kitaplarında şu cümlelerle aktarılmıştır: *‘Onlar kurs süresince hiçbir dersi kaçırmadılar’* (“Yeni Hitit 3 Yüksek”, 2012:19). *‘İnsan gençlik dönemine girince hayata dair kendisinin ve ailesinin beklentilerini karşılama yükümlülüğü altına gire’* (“Yeni Hitit 3 Yüksek”, 2012:19). *‘... Apart from this, our other tasks in a sport centre are quite simple: we check that everyone has their membership card when they come in, and we check that machines are clean and safe’* (“SpeakOut Intermediate”, 2012:53). *‘Don’t waste people’s time at the airport. Take off your jewellery, watch and belt before you go through the X-ray machine, so people don’t have to wait while you go through the machine again and again’* (“SpeakOut Intermediate”, 2012:123).

Yardımcı olmak alt değeri en çok yabancı ders kitaplarında tespit edilmiştir. *SpeakOut Pre-Intermediate* (%46,7) ve *SpeakOut Intermediate* (%30) ders kitaplarında şu cümlelerle vurgulanmıştır: *‘While Ernesto Guevara was travelling, he met many poor people from Chile, Peru, Bolivia, and this opened his eyes to the lives of poor people. At the end of the journey he began his life’s work – fighting for the poor’* (“SpeakOut Pre-Intermediate”, 2012:48). *‘...He also cuts the grass and helps his wife with housework’* (“SpeakOut Pre-Intermediate”, 2012:58). *‘At the age of thirty Albert Schweitzer decided to dedicate his life to helping people, so he studied to become a doctor. In 1913, Schweitzer and his wife left for Lambaré in Gabon, Africa, to start a hospital’* (“SpeakOut Pre-Intermediate”, 2012:121). *‘Since he has become successful, he spent a lot of money helping homeless people’* (“SpeakOut Intermediate”, 2012:21). *‘She lived in Calcutta, where she helped street children’* (“SpeakOut Intermediate”, 2012:66). *‘If I – or any of my neighbours – needed help or advice or assistance of any kind we could all knock on anyone’s door and get it’* (“SpeakOut Intermediate”, 2012:93).

4.1.3. Gelenek Değer Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular

Geleneğe saygı alt değeri en çok yerli ders kitaplarında tespit edilmiştir. *Yeni Hitit 2 Orta* (%67) ve *Yeni Hitit 3Yüksek*(%56) ders kitaplarında bulunan *geleneğe saygı* alt değerine ilişkin örnek cümleler şunlardır: *‘Bayramlarda tüm aile bayramlaşmak için bir araya gelir’* (“Yeni Hitit 2 Orta”, 2012:27). *‘Günümüzde geleneksel giysileri hem otantik halleriyle hem de modern giysilerle bir arada*

görmek mümkündür. Bu durum gösteriyor ki, modern yaşamımız nedeniyle benzer giysileri kullanıyoruz, fakat kültürel öğelerimizden de tamamen vazgeçmiyoruz' ("Yeni Hitit 2 Orta", 2012:45). *'Anadolu Ateşi gösterileri, kaynağını Anadolu'nun binlerce yıllık mitolojik ve kültürel tarihinden alır. Topluluğun hedefi de bu tarihi tüm dünyaya tanıtmaktır*' ("Yeni Hitit 2 Orta", 2012:76). *'Bayram günlerinde ailece erken kalkılır, akrabalar ziyaret edilir*' ("Yeni Hitit 2 Orta", 2012:83). *'Türkiye'de vedalaşırken mutlaka kucaklaşıp öpüşür, bu bir gelenektir*' ("Yeni Hitit 2 Orta", 2012:87). *'Bayramda misafirlere badem şekeri ikram edilirdi*' ("Yeni Hitit 2 Orta", 2012:129). *'Büyüklerin ellerini öpmek bir gelenek olarak Türk kültüründe yüzyıllardır süregelir*' ("Yeni Hitit 3 Yüksek", 2012:47). *'Güreş Türklerin geleneksel sporudur*' ("Yeni Hitit 3 Yüksek", 2012:59). *'Anadolu efsaneleri yüzyıllardır babadan oğla, dilden dile anlatılarak bugüne dek ulaşmıştır*' ("Yeni Hitit 3 Yüksek", 2012:69). *'Türk kültürüne ait geleneksel el yapımı ürünler Ankara Etnografya Müze'sinde sergilenmektedir*' ("Yeni Hitit 3 Yüksek", 2012:92).

Tablo 11'de *hayatın verdiklerini kabullenmek* alt değerinin *Yeni Hitit 3 Yüksek* ders kitabında (%24) baskın olduğu görülmektedir: *'Yaşlanmak büyüme sürecinin bir parçası olarak görülmelidir*' ("Yeni Hitit 3 Yüksek", 2012:26). *'Gelecekte daha mutlu olma ihtimalimizi düşünerek yaşamaktansa, bugün, bu şartlarda elimizdeki maddi olanaklarla ne kadar mutlu olduğumuzla ilgilenelim derim ben*' ("Yeni Hitit 3 Yüksek", 2012:57).

Alçak gönüllülük alt değeri %13 oranıyla en çok *Yeni Hitit 2 Orta* ders kitabında bulunurken, *SpeakOut Pre-Intermediate* ders kitabında bu alt değere hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. *Alçak gönüllülük* alt değerine ilişkin olarak belirlenen bazı cümleler şunlardır: *'Dövüş sanatlarının gelmiş geçmiş en büyüğü, dövüş makinesi, büyük usta Bruce Lee örnek alınmayı istemiyordu. Bu onun felsefesine aykırıydı, herkes kendi gibi olmalıydı*' ("Yeni Hitit 2 Orta", 2012: 24).

Dindarlık alt değerinin ise yabancı ders kitaplarında baskın olması dikkatlere sunulan bir başka noktadır. *SpeakOut Pre-Intermediate* (%16,6) ve *SpeakOut Intermediate* (%22,2) ders kitaplarında şu şekilde aktarılmıştır: *'Marge Jetton is 102 years old and lives in Loma Linda, California. She believes exercise and keeping fit helps you live longer. But there is something else. She is religious'* ("SpeakOut Pre-Intermediate", 2012:58). *'Some said Michelangelo's work divine because only God could create such beauty*' ("SpeakOut Intermediate", 2012:112).

4.1.4.Uyum Değer Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular

Uyum değer türüne ait *itaat etmek, kendini kontrol etmek, anne-baba ve yaşlılara değer vermek* alt değerleri Türkçe ders kitaplarında büyük oranla baskındır.

İtaat etmek alt değerine en çok %8,5 oranıyla *Yeni Hitit 2 Orta* ders kitabında ve %16,5 oranıyla *Yeni Hitit 3 Yüksek* ders kitabında yer verilmiştir. Söz konusu olan alt değer *SpeakOut Intermediate* ders kitabında %5,2 oranıyla en az yer bulurken, *SpeakOut Pre-Intermediate* ders kitabında hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. *İttat etmek* alt değerine ilişkin ders kitaplarında belirlenen örnek cümleler şunlardır: '*Eros annesinin isteğini yerine getirmek için hemen yola koyuldu*' ("*Yeni Hitit 2 Orta*", 2012:116). '*Kurokawa babasının isteği üzerine mimar olmayı seçti*' ("*Yeni Hitit 3 Yüksek*", 2012:112).

Kendini kontrol etmek alt değeri en çok *Yeni Hitit 2 Orta* (%49) ve *Yeni Hitit 3 Yüksek* (%33) ders kitaplarında şu ifadeler ile iletilmektedir: '*Keşke dilimi tutsaydım. Keşke daha sakın olsaydım*' ("*Yeni Hitit 2 Orta*", 2012:36). '*Keşke tam senden özür dileyecekken ona bağırmasaydın*' ("*Yeni Hitit 2 Orta*", 2012:40). '*Sigarayı bırakmaya karar verdim, yılbaşı gecesinden beri bir daha içmedim*' ("*Yeni Hitit 2 Orta*", 2012:44). '*Sizden çalışkan olduğunuz kadar sabırlı olmanızı da bekliyoruz*' ("*Yeni Hitit 3 Yüksek*", 2012:24). '*Müdürle küçük anlaşmazlık yaşadın diye istifa edecek değilsin herhalde! Biraz sakın ol*' ("*Yeni Hitit 3 Yüksek*", 2012:75).

Nezaket alt değeri yabancı ders kitaplarında baskın olduğu tespit edilmiştir. *SpeakOut Pre-Intermediate* (%86) ve *SpeakOut Intermediate* (%76,3) ders kitaplarından bu alt değerine ilişkin olarak yapılan bazı alıntılar şunlardır: '*Don't interrupt an interesting conversation to ask about weather*' ("*SpeakOut Pre-Intermediate*", 2012:12). '*People of this city are friendly and polite*' ("*SpeakOut Pre-Intermediate*", 2012:98). '*I'm sorry, but there is nothing we can do at the moment*' ("*SpeakOut Pre-Intermediate*", 2012:102). '*It's not polite to arrive late for an appointment*' ("*SpeakOut Pre-Intermediate*", 2012:113). '*One thing I'd like to say is that you look good for your age*' ("*SpeakOut Intermediate*", 2012:18). '*My apologies. I didn't realise I had to shake everybody's hand*' ("*SpeakOut Intermediate*", 2012:102).

Anne-baba ve yaşlılara değer vermek alt değeri *Yeni Hitit 2 Orta* ders kitabında %34 oranıyla ve *Yeni Hitit 3 Yüksek* ders kitabında %12,5 oranıyla yerli ders kitaplarda baskındır: '*Sen anneni üzmemeliydin*' ("*Yeni Hitit 2 Orta*", 2012:8). '*Küçüklerin büyüklerine karşı saygılı olmaları lazım*' ("*Yeni Hitit 2 Orta*", 2012:11). '*Ona saygı göstermek zorundasın. Nasıl olsa senin büyüğün, hocan!*' ("*Yeni Hitit 2 Orta*", 2012:63). '*Anneler Günü'nün pek güzel bir şey olduğunu bilen herkes, bu özel günde annesini rahat ettirmeyi, onunla birlikte zaman geçirmeyi dört gözle bekler*' ("*Yeni Hitit 2 Orta*", 2012:134).

4.1.5.Güvenlik Değer Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular

İyiliklere karşılık vermek ve aile güvenliği en çok yabancı ders kitaplarında bulunmuştur. *İyiliklere karşılık vermek* alt değeri *SpeakOut Pre-Intermediate* (%16) ve *SpeakOut Intermediate* (%10) ders kitaplarında şu alıntılar ile iletilmek istenmiştir: *'Demara didn't go to prison because people thought he was a hero. Instead the police released him and gave him extra money to say 'thank you' for his great work'* (*"SpeakOut Pre-Intermediate"*, 2012:70).

Aile güvenliği alt değeri daha çok *SpeakOut Pre-Intermediate* (%16) ve *SpeakOut Intermediate* (%23) ders kitaplarında yer almıştır: *'Eating together is an important part of family life and it always will be'* (*"SpeakOut Pre-Intermediate"*, 2012:61). *'When was the last time you had a family celebration?'* (*"SpeakOut Pre-Intermediate"*, 2012:126). *'The mother worries about her children when she doesn't know where they are'* (*"SpeakOut Intermediate"*, 2012:32).

Temizlik alt değeri en çok *Yeni Hitit 2 Orta* (%18) ders kitabında tespit edilmiştir. Bu alt değere ilişkin cümleler şunlardır: *'Sabah erkenden bütün caddeler ve sokaklar çöpçüler tarafından süpürülüp temizlenirler'*. *'Bina görevli tarafından iki saatte temizlenmiş'* (*"Yeni Hitit 2 Orta"*, 2012:83).

Tablo 11'de *ulusal güvenlik* alt değerinin ileri düzey ders kitaplarında baskın olduğu görülmektedir. *Yeni Hitit 3 Yüksek* (%16) ve *SpeakOut Intermediate* (%19) ders kitaplarında şu şekilde tespit edilmiştir: *'Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına ülkenin dört bir yanından genç yaşlı demeksizin pek çok kişi katılır'* (*"Yeni Hitit 3 Yüksek"*, 2012:95). *'İstanbul'dan Ankara'ya gitmeden önce Atatürk Havalimanı'nda gazetecilerin sorularını yanıtlayan Maliye Bakanı "Kriz çözülecek." dedi'* (*"Yeni Hitit 3 Yüksek"*, 2012:131). *'...I began to realise how many people living around me loved and treasured their national language'* (*"SpeakOut Intermediate"*, 2012:89). *'No one talks during the national anthem'* (*"SpeakOut Intermediate"*, 2012:102).

Sosyal düzen alt değerine en çok *Yeni Hitit 2 Orta* (%52) ve *Yeni Hitit 3 Yüksek* (%58) ders kitaplarında yer verilmektedir: *'Ben her zaman trafik kurallarına uyarım'* (*"Yeni Hitit 2 Orta"*, 2012:63). *'Yönetici geç gelen memuru odasına çağırttı'* (*"Yeni Hitit 2 Orta"*, 2012:71). *'Kaçak gecekondular belediye başkanı tarafından yıktırıldı'* (*"Yeni Hitit 2 Orta"*, 2012:87). *'Dersi dinlemeyekseniz lütfen dışarı çıkın'* (*"Yeni Hitit 3 Yüksek"*, 2012:15). *'Sınav süresince cep telefonlarınızı kapalı tutmanız rica olunur'* (*"Yeni Hitit 3 Yüksek"*, 2012:19). *'Topluluk içinde her zaman istediğiniz gibi davranamazsınız'* (*"Yeni Hitit 3 Yüksek"*, 2012:29). *'Beyefendi pardon, burada sigara içemezsiniz. İsterseniz bahçemize çıkabilirsiniz'* (*"Yeni Hitit 3 Yüksek"*, 2012:51). *'Yarışmacılar kurallardan herhangi birine uymazlarsa*

hakemin ceza verme yatkısı var ('Yeni Hitit 3 Yüksek', 2012:71). *'Kimliğini görevliye göstermeniz koşuluyla ailenizde bir kişi sizin yerinize paketi teslim edebilir'* ('Yeni Hitit 3 Yüksek', 2012:107).

4.1.6.Güç Değer Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular

Güç değer türüne ait *liderlik* alt değeri en çok ileri düzey ders kitaplarında bulunmaktadır. Bu değere *Yeni Hitit 3 Yüksek* (%15) ve *SpeakOut Intermediate* (%37,5) ders kitaplarının bir çok metinlerinde yer verilmiştir: *'Genç insanlar her dönemde olduğu gibi günümüzde de toplumu kurtarma hevesindedir. Gençlerin kişisel olarak ön plana çıkma isteği nedir?'* ('Yeni Hitit 3 Yüksek', 2012:122). *'Nobody wanted to miss the chance of seeing Mandela for the first time. From where I was standing, it was difficult to hear what Mandela was saying, but I knew I was there for an important moment in our history'* ('SpeakOut Intermediate', 2012:24).

Tablo 11'de zenginlik alt değerinin %75 oranıyla *SpeakOut Pre-Intermediate* ve %56,3 oranıyla *SpeakOut Intermediate* yabancı ders kitaplarında baskın olduğu görülmektedir. Bu değere ilişkin olarak yapılan alıntılar şunlardır: *'If I was famous, I would be rich, live in a big house, and have all those clothes'* ('SpeakOut Pre-Intermediate', 2012:120). *'He can book you a table at the world's top restaurants, get you the best seats for The Lion King, find you a private plane for the next day or organise a red carpet for you at the Oscars. He is a personal concierge and he can get you anything you want... if you have enough money!'* ('SpeakOut Pre-Intermediate', 2012:122). *'If you give a millionaire money, they won't spend it, they'll invest it to make more money'* ('SpeakOut Intermediate', 2012:44).

Sosyal güç alt değerine en çok *Yeni Hitit 2 Orta* (%44) ve *Yeni Hitit 3 Yüksek* (%29) yerli ders kitaplarında yer verilmesi dikkat çekmektedir: *'Yıllar içinde Pele o kadar başarılı bir futbolcu oldu ki onun oyununu izleyebilmek için Nijerya'daki bir savaşta iki günlük ateşkes yapıldı. Devlet adamlarından büyük saygı gördü, İran Şahı sadece 2 dakika konuşabilmek için onu üç saat havaalanında bekledi'* ('Yeni Hitit 2 Orta', 2012:24). *'Kimileri markalı ürünleri üst düzey bir sosyal statünün göstergesi olarak algılıyor. Markalı bir ürüne sahip olmak kendilerini 'daha zengin, güçlü ve önemli' hissetmelerini sağlıyor'* ('Yeni Hitit 2 Orta', 2012:49). *'Herkes sözünü geçirmek, bütün olaylara karışmak isteyen; kısaca yaşadığı topluma egemen olmak isteyen bir kişiliği var'* ('Yeni Hitit 2 Orta', 2012:135). *'Lüks tutkusunun hastalığa dönüştüğü durumlarda insanlar aldıkları lüks eşyaların kendilerine itibar kazandırdığını düşünürler'* ('Yeni Hitit 3 Yüksek', 2012:37).

4.1.7. Başarı Değer Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular

Hırslı/azimli (%27) alt değeri en çok *Yeni Hitit 2 Orta* ders kitabında bulunmuştur: *'Hayallerimi mutlaka gerçekleştiririm'* ("Yeni Hitit 2 Orta", 2012:33). *'Çok bilmek isteyen az uyur'* ("Yeni Hitit 2 Orta", 2012:54). *'Kişi ilk olarak, kendi gereksinimleri doğrultusunda tüm yetenek ve bilgileri kazanmak için, ikinci olarak ise çağın gelişimine ayak uydurabilmek ve yeni bilgiler üretebilmek için sürekli bir eğitim içinde bulunmalı'* ("Yeni Hitit 2 Orta", 2012:55). *'Esin Tabaoğlu: "O zamana kadar Harvard'ın hukuk bölümüne Türkiye'den kimse başvurmamıştı. Beni bu daha da çok kamçıladi. Herkes bir çalışıyorsa ben on çalıştım" diyor.'* ("Yeni Hitit 2 Orta", 2012:61). *'Ödül bana bundan sonra yapacağım filmler için güç verdi; daha da hırslandım'* ("Yeni Hitit 2 Orta", 2012:108). *'Yaşadığı bütün zorluklara rağmen üniversiteyi bitirdi'* ("Yeni Hitit 2 Orta", 2012:148).

Başarılı alt değeri en çok Türkçe ders kitaplarında tespit edilmiştir. Söz konusu olan alt değer *Yeni Hitit 2 Orta* (%46) ve *Yeni Hitit 3 Yüksek* (%38) ders kitaplarının bir çok metinlerinde yer almıştır: *'Herkes bir konuda söz söyleyebilir, fakat başarı ancak bu sözleri hayata geçirmekle elde edilir'* ("Yeni Hitit 2 Orta", 2012:14). *'Üniversite sınavında birinci oldu, ne kadar övünse az'* ("Yeni Hitit 2 Orta", 2012:25). *'Dee Caffari dünyayı tersten dolaşma rotasını başarıyla tamamlayarak Guinness Rekorlar Kitab'ına girdi ve yelkenlisiyle rüzgarlara, akıntılara karşı durmaksızın dünyayı tersten dolaşan 'ilk kadın' oldu'* ("Yeni Hitit 2 Orta", 2012: 38). *'Harvard'ı bütün zorluklarına rağmen başarıyla bitirir, Türkiye'ye geri döner ve on beş gün içinde iş bulur'* ("Yeni Hitit 2 Orta", 2012: 61). *'Olimpyatlar'da dereceye giren sporcular Cumhurbaşkanlığı tarafından ödüllendirildi'* ("Yeni Hitit 2 Orta", 2012:83). *'Ahmet Kaygın resimde olduğu kadar heykelde de başarı göstermiş bir sanatçıdır'* ("Yeni Hitit 3 Yüksek", 2012:24). *'İki ay boyunca durmaksızın çalışıp projeyi zamanında bitirdik'* ("Yeni Hitit 3 Yüksek", 2012:95).

Yetkin olmak alt değeri en çok *Yeni Hitit 3 Yüksek* (%35) ve *SpeakOut Intermediate* (%34,2) ileri düzey ders kitaplarında bulunmuştur. Bu alt değere ilişkin elde edilen alıntılardan bazıları şunlardır: *'Hiç kimse bu şarkıyı onun söylediği gibi söyleyemez'* ("Yeni Hitit 3 Yüksek", 2012:29). *'Diş doktorumun eli çok hafiftir. Dişimi kontrol eder gibi yaparken bir bakarım dişimi çekivermiş'* ("Yeni Hitit 3 Yüksek", 2012:43). *'Yarınki konferansta sunumunuzu Fransızca yapabilecek misiniz? Çevirmene ihtiyacınız olabilir mi?'* ("Yeni Hitit 3 Yüksek", 2012:51). *'Oğlum bisiklete binmeyi iki denemede öğrendi'* ("Yeni Hitit 3 Yüksek", 2012:127). *'Gittiği her ülkenin hem dilini öğreniyor hem de o ülkenin tarihi hakkında incelemeler yapıyor'* ("Yeni Hitit 3 Yüksek", 2012:147). *'Martina's been playing*

tennis since she was three years old’ (“SpeakOut Intermediate”, 2012:82). *‘She’s the most skilfull footballer I’ve ever seen. She can play in any position’* (“SpeakOut Intermediate”, 2012:83). *‘Stephen Wiltshire was gifted at painting. His eye for detail was perfect. He could see a building just once and remember everything about it. In 1987, aged twelve, he saw a train station in London called St Pancras. Hours later, in front of TV cameras, he managed to draw this complicated building, with the time on the station clock saying 11.20, the exact time when he was there’* (“SpeakOut Intermediate”, 2012:83).

Etkili olmak alt değerine en çok yer yabancı ders kitaplarında verilmiştir. Bu değer ilişkin *SpeakOut Pre-Intermediate* (%17) ve *SpeakOut Intermediate* (%9,3) ders kitaplarında yer alan birkaç örnekler şunlardır: *‘Dr Ellsworth Wareham is a surgeon. He is a speacialist in heart surgeon for 37 years. Now, he is 94 years old and he still performs surgery 3 or 4 times in a week’* (“SpeakOut Pre-Intermediate”, 2012:58). *‘Lewis Hamilton is a Formula 1 driver. He started life as an ordinary British boy – he wasn’t from a rich or amazingly talented family – but Lewis was always ambitious. His progression was fast: in his early twenties he became Formula 1 driver. Though young, he has already had a big impact on the sport’* (“SpeakOut Pre-Intermediate”, 2012:124). *‘Shake hands firmly and make eye contact. First impressions are important’* (“SpeakOut Intermediate”, 2012:14). *‘Being forced to go green and trying to live as ethical a lifestyle as possible for a year has shown me that anyone can achieve more than we think’* (“SpeakOut Intermediate”, 2012:116).

4.1.8.Hazcılık Değer Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular

İncelenen dört kitap arasında *hazcılık* değer türünü oluşturan *zevk* ve *hayatın tadını çıkarmak* alt değerlerinin orta düzey ders kitaplarında baskın olduğunu görebiliriz. Örneğin *hayatın tadını çıkarmak* alt değeri *Yeni Hitit 2 Orta* ders kitabında 48% oranıyla yer alıyorsa, *zevk* alt değerine %68 oranıyla *SpeakOut Pre-Intermediate* ders kitabında yer verilmiştir. *Hayatın tadını çıkarmak* alt değerine ilişkin olarak şu alıntıları yapılmıştır: *‘Hatırlıyor musun ne kadar çok eğlenmiştik o baloda? O balodan sonra bir daha o kadar eğlenmedim’* (“Yeni Hitit 2 Orta”, 2012:50). *‘Tatil günleri bir araya gelip topluca sinemaya gitmek, o zamanki gençler için ayrı bir heyecan ve coşku nedeni olurdu’* (“Yeni Hitit 2 Orta”, 2012:104). *‘Mayıs ayında genellikle üniversitelerde bahar şenlikleri düzenlenir. Öğrenciler konserlerle ve gösterilerle eğlenceli günleri geçirir’* (“Yeni Hitit 2 Orta”, 2012:131). *Zevk* alt değeri şu şekilde vurgulanmıştır: *‘I take time off every few months just to relax, and I rarely get stressed. Once in a while I go out partying. For me, balanced lifestyle is really important’* (“SpeakOut Pre-Intermediate”, 2012:25).

'We're going out for a meal. Do you want to meet us for a dinner? We're having pizza at La Fontana at 8 p.m.' ("SpeakOut Pre-Intermediate", 2012:29). *'Let's go to the best restaurant in town'* ("SpeakOut Pre-Intermediate", 2012:61).

4.1.9.Uyarılım Değer Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular

Elde edilen sonuçlara göre *değişik bir hayat/maceracı* alt değerinin orta düzey ders kitaplarında baskın olduğu görülmektedir. *Yeni Hitit 2 Orta* (%33) ve *SpeakOut Pre-Intermediate* (%35) ders kitaplarında tespit edilen bazı örnekler şunlardır: *'Altı yıl öncesine kadar beden eğitimi öğretmenliğini yapan Dee Caffari, ciddi bir kariyer değişikliği ile profesyonel yelkenci olmaya karar vermiş. Yıllar öncesinde Afrika'ya gitmek için kariyerine kısa bir süreliğine ara vermiş ve seyahat tutkusu da bu şekilde aklını çelmiş'* ("Yeni Hitit 2 Orta", 2012:38). *'Büyükada'da bir kulübede hemen hemen 15 yıldır inzivada yaşıyor besteci, müzisyen Ergüder Yoldaş. Kendisini "toplumdan soyutlanmış bir Robinson Crusoe" sayanlara: "Bu bir tercih. Yaşarken burada olmak tercihi" diyerek cevap veriyor'* ("Yeni Hitit 2 Orta", 2012:146). *'Britain's TV programme "Dream commuters" tells the story of a man who was fed up with his journey to work and his lifestyle. Every day there was a lot of traffic on the roads and the commute to work took a long time. So he bought a property in France and took his family to live there. He now takes cheap flights to work. He is one of the growing number of commuters who live in another country'* ("SpeakOut Pre-Intermediate", 2012:24). *'Juan Oliveria was born in Argentina, grew up in Paraguay and now lives in Brazil. He is a tour guide in Foz do Iguaçu, a Brazilian town which is close to borders of both Argentina and Paraguay. He is a man who works in three countries every day'* ("SpeakOut Pre-Intermediate", 2012:52).

Heyecanlı bir hayat alt değeri %42 oranıyla *SpeakOut Pre-Intermediate* ve %37 oranıyla *SpeakOut Intermediate* yabancı ders kitaplarında yer almıştır: *'Do you like taking risks? Are you keen on working flexible hours? I have a perfect vacation for you'* ("SpeakOut Pre-Intermediate", 2012:23). *'I've just got back from my trip to Southern Africa. It was great. First we flew to Lesotho from Johannesburg. Then we took a boat down the river for two weeks. We saw lots of interesting animals and plants'* ("SpeakOut Pre-Intermediate", 2012:51). *'Michael Palin is an actor and a travel writer. In "Fall Circle", he went on a journey through the Pacific coast. While travelling 50,000 miles in ten months, he saw and discovered things beyond his dreams'* ("SpeakOut Pre-Intermediate", 2012:54).

Tablo 11’de *cesur olmak* alt değerinin ileri düzey ders kitaplarında baskın olduğu görülmektedir. *Yeni Hitit 3 Yüksek* (%47) ve *SpeakOut Intermediate* (%55,6) ders kitaplarında *cesur olmak* alt değerine ilişkin bulunan bazı örnekler şunlardır: ‘*Gençken hiç bir şeyden korkmazdım*’ (“Yeni Hitit 3 Yüksek”, 2012:7). ‘*Gençken insan daha cesur, her şeyi yapmaya hazırdır adeta*’ (“Yeni Hitit 3 Yüksek”, 2012:19). ‘*Finans danışmanı olan ve konusunda çok satılan kitaplar yazan Suze Orman, “Zengin olabilmek ve zengin olduktan sonra zengin kalabilmek için cesur ve güçlü olmayı gerektirir” diyor*’ (“Yeni Hitit 3 Yüksek”, 2012:61). ‘*You mustn’t be afraid of taking risks, or will never live your dreams*’ (“SpeakOut Intermediate”, 2012:54). ‘*Sport Relief is a UK charity which asks celebrities to perform sporting challenges in order to raise money for people in Africa. Christine agreed to water ski across the English Channel from the UK to France. This challenge was incredibly tough. She operated in sub-zero temperatures for over 90 minutes*’ (“SpeakOut Intermediate”, 2012:88).

4.1.10.Öz yönelim Değer Türünün Alt Değerlerine Yönelik Bulgular

Öz yönelim değeri türüne ait özgürlük ve bağımsızlık alt değerlerinin Türkçe ders kitaplarında baskın olduğu tespit edilmiştir. Özgürlük alt değeri *Yeni Hitit 2 Orta* (%9) ve *Yeni Hitit 3 Yüksek* (%6,5) ders kitaplarında vurgulanmış olup yapılan alıntılardan bazıları şunlardır: ‘*Bir gün öteki tavuklarla birlikte oyun oynarken, gökyüzünde özgürce kanat çırpıp kartalları görmüş. Kendini tutamamış ve “Tanrım, ne kadar güzel uçuyorlar. Keşke ben de onlar gibi uçabilsem...” diye bağırılmış*’ (“Yeni Hitit 2 Orta”, 2012:33). ‘*Bazı insanlar kendi yapamadıkları şeyleri başkası da yapsın istemezler. Yaşına aldırmadan gezen, dans eden, aşık olan insanları, “yaşına başına bakmadan...” diye başlayan sözlerle küçümserler. Bu kişiler beni hiç ilgilendirmiyor. Ama bu tür sözlerle önem verdikleri için istedikleri kadar rahat davranamayan, özgür yaşayamayanlar adına üzülüyorum*’ (“Yeni Hitit 3 Yüksek”, 2012:26). ‘*Kendisinden sonra gelen müzik türlerine de öncülük eden blues, Afrika’dan 1600’lü yıllarda Amerika’ya getirilen insanların bir yandan tarlalarda çalışırken bir yandan da hep bir ağızdan şarkı söylemeleriyle birlikte ortaya çıkmıştır. Bu şakıların sözleri özgürlüğü, birliği, beraberliği ve umidi aşıl原因, haksızlıkları sorgulayan sözlerdi*’ (“Yeni Hitit 3 Yüksek”, 2012:98).

Bağımsızlık alt değeri en çok *Yeni Hitit 2 Orta* (%18,5) ve *Yeni Hitit 3 Yüksek* (%17,5) ders kitaplarında şu şekilde aktarılmıştır: ‘*Tarzınızı belirlerken özgün olun. Herhangi bir kişiyi taklit etmeyi aklınızdan bile geçirmeyin. Unutmayın bu sizin stiliniz!*’ (“Yeni Hitit 2 Orta”, 2012:52). ‘*Tüm eğitimciler, yani hem anne baba hem de öğretmenler öğrencilere kendi başına davranma yeteneğini*

kazandırmalılar' ("Yeni Hitit 2 Orta", 2012:55). *'İnsanların kendisi hakkında ne düşündüğünü önemsemiyor'* ("Yeni Hitit 2 Orta", 2012:143). *'Ece Vahapoğlu çalışmaya başladığından beri, başkalarının yardımına ihtiyaç duymadığını, ailesinden bağımsız olarak yaşadığını söyledi'* ("Yeni Hitit 3 Yüksek", 2012:60).

Yaratıcılık alt değeri %52 oranıyla en çok *SpeakOut Intermediate* ders kitabında tespit edilmiştir: *'I have classes of 80 to 100 children so I have to be hard-working. Also I need to be creative and be able to think outside of box'* ("SpeakOut Intermediate", 2012:44). *'For over a hundred years ice cream was sold mainly in dishes. Then one day, a creative ice-cream seller turned a hopeless situation into a profitable one. In 1904, at a festival, he ran out of spoons and dishes. He bought some wafers from a vendor next to him and put the ice cream into them. The customers loved them and the idea spread quickly. The world has been thankful ever since'* ("SpeakOut Intermediate", 2012:61).

Meraklı olmak (%35) alt değeri en çok *SpeakOut Pre-Intermediate* ders kitabında bulunmuştur. Bu değere ilişkin olarak belirlenen cümleler şunlardır: *'When you travel, do you try to learn about place, its customs and its language?'* ("SpeakOut Pre-Intermediate", 2012:51). *'I want to travel to places where tourists never go'* ("SpeakOut Pre-Intermediate", 2012:56). *'It's good to ask many questions as possible in class'* ("SpeakOut Pre-Intermediate", 2012:113).

Tablo 11'de *kendi hedeflerini seçmek* alt değerinin orta düzey ders kitaplarında baskın olduğu görülmektedir. Bu değere ilişkin *Yeni Hitit 2 Orta* (%17,5) ve *SpeakOut Pre-Intermediate* (%20) ders kitaplarında şu alıntılara yer verilmiştir: *'Bir hedef seçmek başarının en önemli tarafıdır. Öncelikle kendinize realist bir vizyon seçmek zorundasınız. Çok yüksek hedef koyarsanız, bu vizyon değil, illüzyon olur. Hedef, realist ve iddialı olmalıdır ki, oraya eriştikten sonra başarıyı hissedebilirsiniz'* ("Yeni Hitit 2 Orta", 2012:14). *'I want to be a vet because I like animals'* ("SpeakOut Pre-Intermediate", 2012:96). *'Now I'm planning a career change. I'm going back to college and I'm going to study to become a lawyer. I'd like to work in international law'* ("SpeakOut Pre-Intermediate", 2012:125).

Elde edilen sonuçlara göre Schwartz'ın 45 alt değerinin:

- 19'u (*erdemli olmak, bağışlayıcı olmak, dürüst olmak, sadık olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, geleneğe saygı, alçak gönüllülük, hayatın verdiklerini kabullenmek, itaat etmek, kendini kontrol etmek, anne-baba ve yaşlılara değer vermek, sosyal düzen, temizlik, sosyal güç, hırslı/azimli, başarılı, özgürlük, bağımsızlık*) Türkçe (*Yeni Hitit 2 Orta* ve *Yeni Hitit 3 Yüksek*) ders kitaplarında;

-13'ü (*sosyal adalet, yardımsever olmak, dindarlık, nezaket, iyiliklere karşılık vermek, aile güvenliği, zenginlik, etkili olmak, heyecanlı bir hayat, çevreyi koruma,*

barış içinde bir dünya, yaratıcılık, meraklı olmak) İngilizce (*SpeakOut Pre-Intermediate* ve *SpeakOut Intermediate*) ders kitaplarında;

-6'sı (*açık fikirli olmak, sorumlu olmak, ulusal güvenlik, liderlik, yetkin olmak, cesur olmak*) ileri düzey (*Yeni Hitit 3 Yüksek* ve *SpeakOut Intermediate*);

-7'si (*eşitlik, doğa ile bütünleşmek, güzellik dolu bir dünya, zevk, hayatın tadını çıkarmak, değişik bir hayat/maceracı, kendi hedeflerini seçmek*) orta düzey (*Yeni Hitit 2 Orta* ve *SpeakOut Pre-Intermediate*) ders kitaplarında daha sıklıkla görüldüğü tespit edilmiştir.

4.2. Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Yer Alan Değer Türleri

Araştırmanın üçüncü alt problemine yanıt vermek amacıyla incelenen ders kitaplarda bulunan toplam değer türleri Tablo 12'de belirlenmiş ve yorumlanmıştır. Elde edilen sonuçlar değer türlerinin yüzde oranlarının yerli ve yabancı ders kitapları, orta ve ileri düzey ders kitapları arasındaki benzerlik ve farklılıklarına göre değerlendirilecektir.

Tablo 12

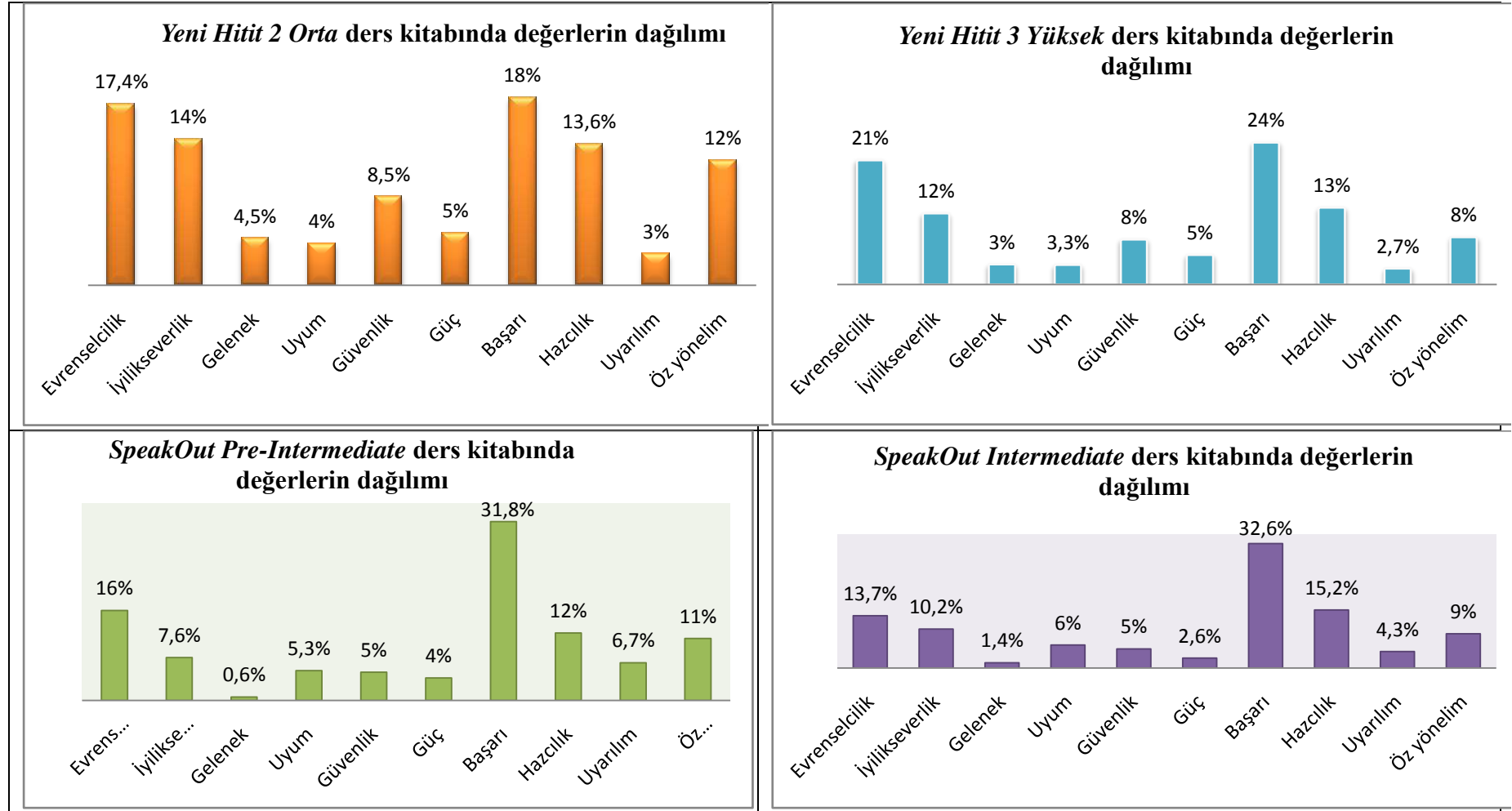
Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Değerlerin Frekans Sıklığı ve Yüzdeliği

Değer	Yeni Hitit 2 Orta		SpeakOut Pre-Intermediate		Yeni Hitit 3 Yüksek		SpeakOut Intermediate	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1.Evrenselcilik	148	%17,4	158	%16	151	%21	86	%13,7
2. İyilikseverlik	117	%14	75	%7,6	89	%12	64	%10,2
3. Gelenek	38	%4,5	6	%0,6	22	%3	9	%1,4
4. Uyum	35	%4	52	%5,3	24	%3,3	38	%6
5. Güvenlik	71	%8,5	50	%5	55	%8	31	%5
6. Güç	41	%5	40	%4	34	%5	16	%2,6
7. Başarı	155	%18	315	%31,8	175	%24	205	%32,6
8. Hazcılık	116	%13,6	119	%12	93	%13	95	%15,2
9. Uyarılım	24	%3	66	%6,7	19	%2,7	27	%4,3

10. Öz yönelim	104	%12	110	%11	59	%8	56	%9
Toplam	849	%100	991	%100	721	%100	627	%100

Tablo 12’de değer türlerinin 4 ders kitaplarındaki dağılımlarının yüzde ve frekans oranları incelendiğinde *evrenselcilik*, *iyilikseverlik*, *gelenek*, *güvenlik* ve *güç* değer türlerinin Türkçe ders kitaplarında baskın olduğu görülmektedir. *Uyum*, *başarı* ve *uyarılım* değer türlerin en çok yabancı ders kitaplarında tespit edilmiştir. *Hazcılık* değer türü hiç bir farklılık göstermezken, *öz yönelim* değer türünün en çok orta düzey ders kitaplarında bulunduğu görülmektedir.

Şekil 7 Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Değer Türlerinin Dağılımı



İncelenen dört ders kitabında değer türlerinin yüzdeliklerinin üzerinde daha detaylı duralım. *Evrenselcilik* değer türü %21 oranıyla en çok *Yeni Hitit 3 Yüksek* ders kitabında bulunmuştur. *İyilikseverlik* (%14), *Gelenek* (%4,5), *Güvenlik* (%8,5) ve *Öz yönelim* (%12) değer türleri en çok *Yeni Hitit 2 Orta* ders kitabında tespit edilmiştir. Şekil 7’de *Başarı* (%32,6), *Hazcılık* (%15,2) ve *Uyum* (%6) değer türlerinin *SpeakOut Intermediate* ders kitabında farklılık gösterdiğini görebiliriz. *Güç* değer türü (%5) aynı oranda *Yeni Hitit 2 Orta* ve *Yeni Hitit 3 Yüksek* Türkçe ders kitaplarında tespit edilmiştir. *Uyarılım* değer türü %6,7 oranıyla *SpeakOut Pre-Intermediate* ders kitabında daha sıklıkla bulunduğu gözlenmektedir.

4.3.Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Değer Grupları

Araştırmanın dördüncü alt problemine yanıt vermek amacıyla incelenen ders kitaplarda bulunan değer türlerinin oluşturduğu değer grupları üzerinde duralım. Elde edilen sonuçlar değer gruplarının yüzde oranlarının yerli ve yabancı ders kitapları, orta ve ileri düzey ders kitapları arasındaki benzerlik ve farklılıklarına göre değerlendirilecektir.

Tablo 13

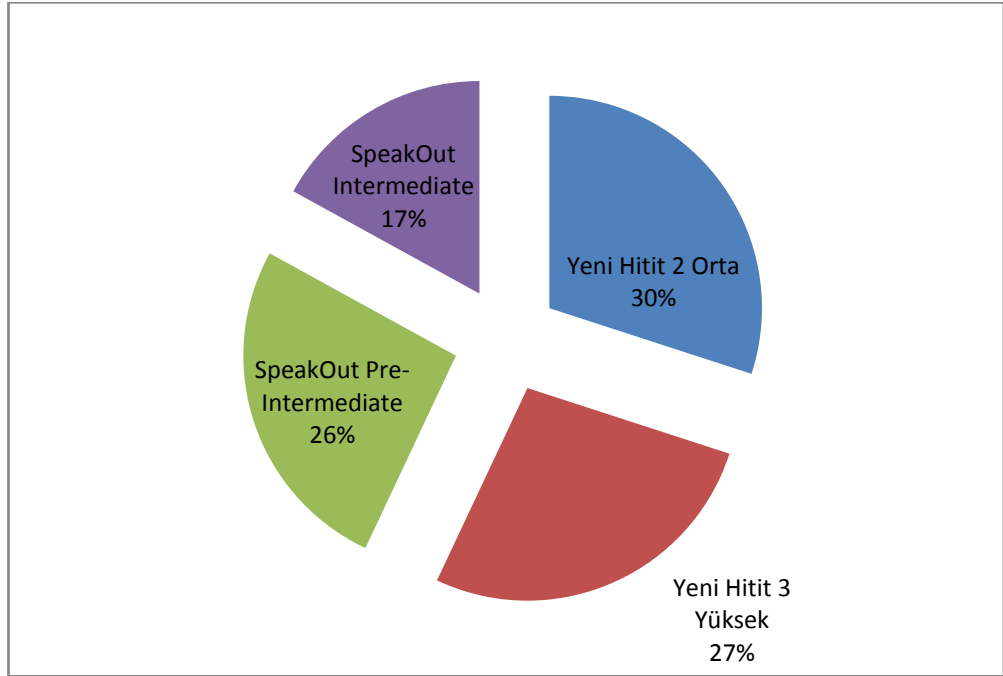
Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Öz-aşkinci ve Öz-genişletimci Değer Yönelimlerinin Frekans Sıklığı ve Yüzdeliği

Ders kitapları	Öz-aşkinci (Evrenselcilik, İyilikseverlik)		Öz-genişletimci (Güç, Başarı, Hazcılık)	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Yeni Hitit 2 Orta	265	%30	312	%22
SpeakOut Pre-Intermediate	233	%26	474	%34
Yeni Hitit 3 Yüksek	240	%27	302	%21
SpeakOut Intermediate	150	%17	316	%23
Toplam	888	%100	1404	%100

Tablo 13'te değer yönelimlerinin ders kitaplarındaki yüzde ve frekans oranları incelendiğinde *öz-aşkını değer yönelimleri* Türkçe ders kitaplarında daha sıklıkla görüldüğü tespit edilmiştir. *Öz-genişletimci değer yönelimlerine* en çok yabancı ders kitaplarında yer verilmesi dikkat çekmektedir.

Şekil 8

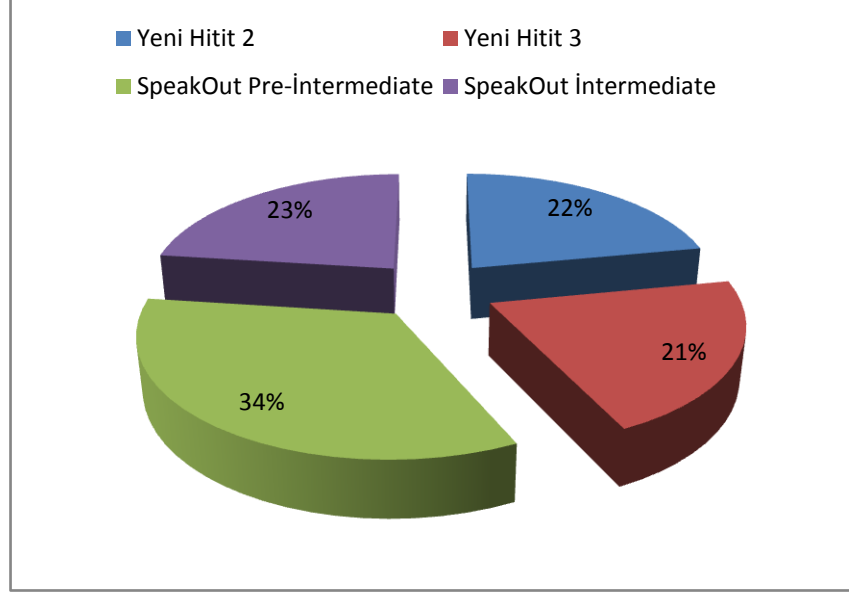
Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Öz-aşkını Değer Yönelimleri



Şekil 8'de *Öz-aşkını değer yönelimi* %30 oranıyla *Yeni Hitit 2 Orta* ders kitabında ve %27 oranıyla *Yeni Hitit 3 Yüksek* ders kitabında daha baskın olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 9

Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Öz-genişletimci Değer Yönelimleri



Şekil 9’da *Öz-genişletimci* değer yöneliminin yabancı ders kitaplarında baskın olduğu görülmektedir. *SpeakOut Pre-Intermediate* ders kitabında %34 oranıyla, *SpeakOut Intermediate* ders kitabında %23 oranıyla farklılık gözlenmiştir.

Tablo 14

Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Muhafazakarlık ve Değişime Açıklık Değer Yönelimlerinin Frekans Sıklığı ve Yüzdeliği

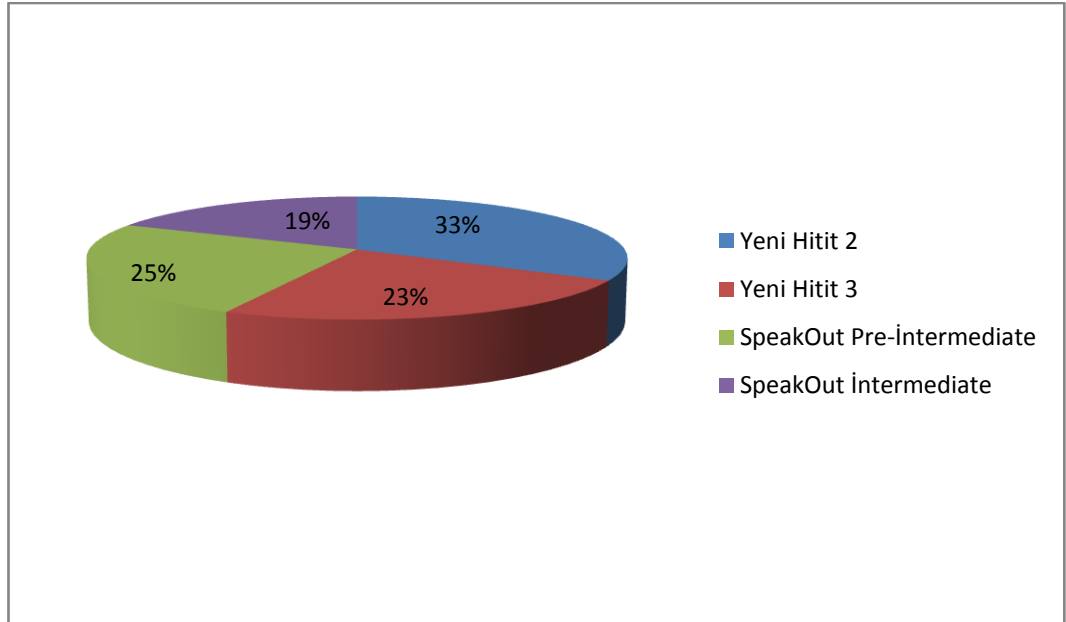
Ders kitapları	Muhafazakarlık (Uyum, Gelenek, Güvenlik)		Değişime Açıklık (Öz-yönelim, Uyarılım, Hazcılık)	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Yeni Hitit 2	144	%33	244	%27
SpeakOut Pre-Intermediate	108	%25	295	%33
Yeni Hitit 3	101	%23	171	%19
SpeakOut	78	%19	178	%21

Intermediate				
Toplam	431	%100	888	%100

Tablo 14’te değer yönelimlerinin ders kitaplarındaki yüzde ve frekans oranları incelendiğinde *muhafazakarlıkve değişime açıklık yönelimleri* orta düzey ders kitaplarında baskın olduğu görülmektedir.

Şekil 10

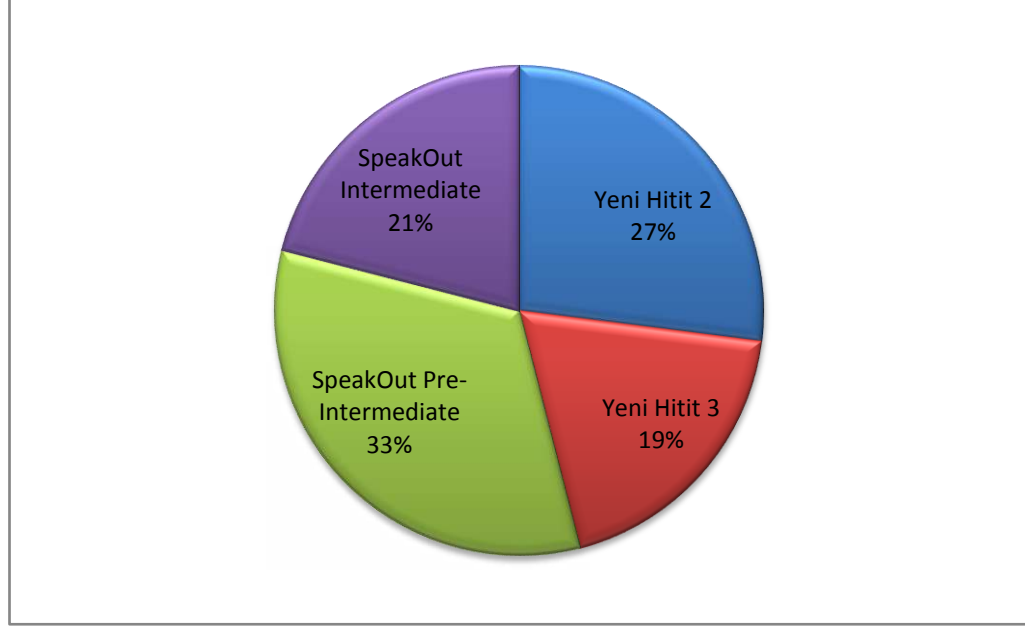
Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Muhafazakarlık Değer Yönelimleri



Muhafazakar değer yönelimleri Yeni Hitit 2 Orta ders kitabında %33 oranıyla ve SpeakOut Pre-Intermediate ders kitabında %25 oranıyla farklılık gösterir 4 ders kitap arasında en çok tespit edilenlerdendir.

Şekil 11

Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Değişime Açıklık Değer Yönelimleri



Değişime açıklık değer yönelimlerininYeni Hitit 2 Orta (%27) ve SpeakOut Pre-Intermediate (%33) ders kitaplarında daha sıklıkla bulunduğu tespit edilmiştir.

Tablo 15

Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Bireyci ve Toplumcu Değer Gruplarının Frekans Sıklığı ve Yüzdeliği

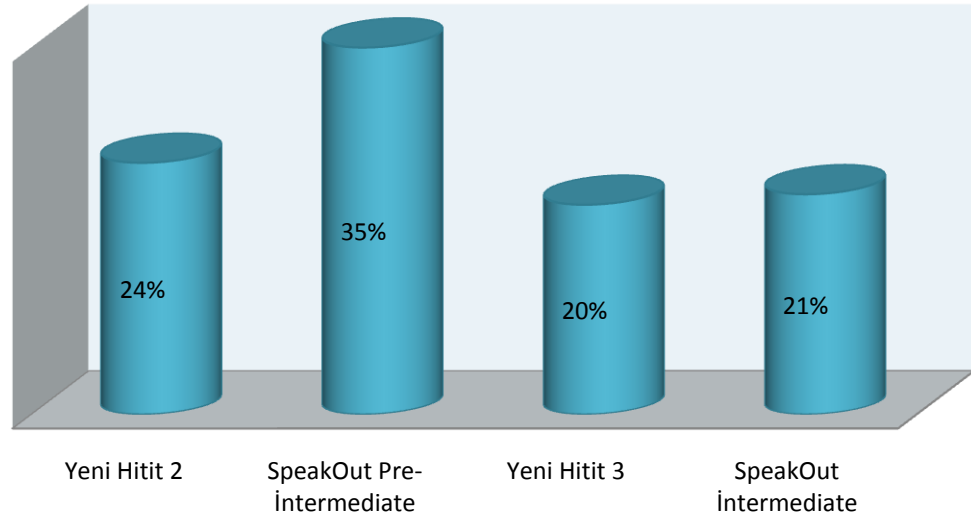
Ders kitapları	Bireyci Değer Grubu (Güç, Başarı, Hazcılık, Uyarılım, Öz-yönelim)		Toplumcu Değer Grubu (İyilikseverlik, Gelenek, Uyum)	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Yeni Hitit 2 Orta	440	%24	190	%33,5
SpeakOut Pre-Intermediate	650	%35	133	%23
Yeni Hitit 3 Yüksek	380	%20	135	%24

SpeakOut	399	%21	111	%19,5
Intermediate				
Toplam	1869	%100	569	%100

Tablo 15’te değer gruplarının ders kitaplarındaki yüzde ve frekans oranları incelendiğinde *bireyci değer grubuna* en çok orta düzey ders kitaplarında yer verilmesi *toplumcu değer grubunun* Türkçe ders kitaplarında baskın olması dikkat çekmektedir.

Şekil 12

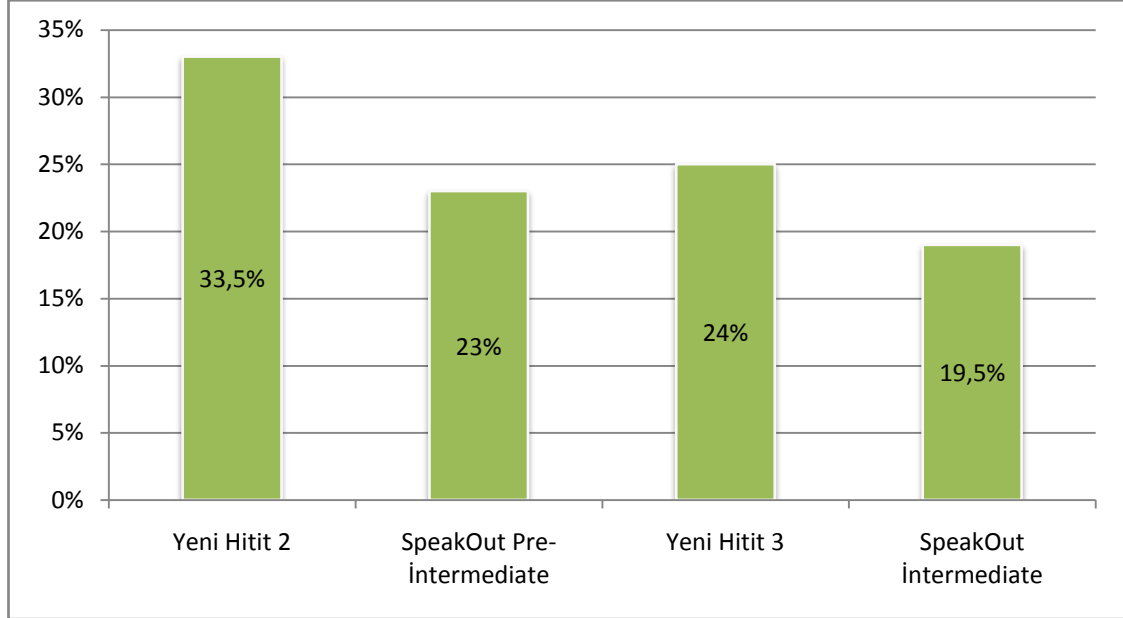
Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Bireyci Değer Grupları



Şekil 12’de *bireyci değer grubunun* orta düzey ders kitaplarında farklılık gösterdiğini görebiliriz. Başka bir deyişle, bireyci değerler *SpeakOut Pre-Intermediate*(%35) ve *Yeni Hitit 2 Orta* (%24) ders kitaplarında daha sıklıkla bulunmuştur.

Şekil 13

Yeni Hitit ve SpeakOut Ders Kitaplarında Toplumcu Değer Grupları



Toplumcu değerlerin ise Türkçe ders kitaplarında baskın olduğu tespit edilmiştir. Şekil 13'te bu değer grubunun *Yeni Hitit 2 Orta* (%33,5) ve *Yeni Hitit 3 Yüksek* (%24) ders kitaplarında daha sıklıkla bulunduğunu görebiliriz.

V. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

“Türkçe ve İngilizce Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi” konulu tez çalışmasındaki amaç, yabancılar için hazırlanan ders kitaplarının okuma parçalarında bulunan evrensel ve ulusal değerlerin ne ölçüde yansıtıldığını, tespit edilen değerlerin alt değer, değer türü ve değer yönelimleri kategorileri açısından ağırlığını belirlemektir. Amacımıza ulaşabilmek için ders kitaplarında yer alan dil öğretimindeki temel becerilere göre hazırlanan metinler, metin öncesi ve sonrası alıştırmalar, gramer sonrası alıştırmalar, alıştırmalardaki kelime, sözcük grubu, cümle ve paragraflar değerleri iletmesi açısından incelenmiştir. Tespit edilen değerler Schwartz’ın değerler sınıflamasına göre yerleştirildikten sonra frekans sıklığı ve yüzdeliği çıkarılarak sayısal veriler haline getirilmiştir.

Ders kitaplarında yer alan metinler hem dil bilgisi ve temel dil becerilerinin, hem de değer ve bilgi bütünlüğünün öğrencilere tam anlamıyla kazandırılmasında kullanılacak en önemli araçlardır. Türkçe dersinde metinler üzerinde yapılan her türlü etkinlik (hikaye çözümleme, masal anlatma, metin oluşturma vb.) öğrencilere değerleri iletme için doğal ortamlar oluşturur (Çelikpazu ve Aktaş, 2011:421). Çalışmanın örneklemini olarak kullanılan yabancılar için Türkçe *Yeni Hitit 2 Orta* ve *Yeni Hitit 3 Yüksek* ders kitaplarıyla birlikte yabancılar için İngilizce *SpeakOut Pre-Intermediate* ve *SpeakOut Intermediate* ders kitaplarının incelenmesi sonucunda çalışmanın alt problemleri olarak belirlenen sorular çerçevesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

a) İncelenen ders kitaplarda toplam 3188 alt değer bulunmuştur: *Yeni Hitit2 Orta* ders kitabında -849, *Yeni Hitit 3 Yüksek* ders kitabında-721, *SpeakOut Pre-Intermediate* ders kitabında -991, *SpeakOut Intermediate* ders kitabında- 627 alt değer.

b) Elde edilen sonuçlar alt değerlerin yüzde oranlarının Türkçe ve İngilizce ders kitapları, orta ve ileri düzey ders kitapları arasındaki benzerlik ve farklılıklarına göre değerlendirildiğinde Schwartz’ın 45 alt değerini:

- 19’u (*erdemli olmak, bağışlayıcı olmak, dürüst olmak, sadık olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, geleneğe saygı, alçak gönüllülük, hayatın verdiklerini kabullenmek, itaat etmek, kendini kontrol etmek, anne-baba ve yaşlılara değer vermek, sosyal düzen, temizlik, sosyal güç, hırslı/azimli,*

başarılı, özgürlük, bağımsızlık) Türkçe (*Yeni Hitit 2 Orta ve Yeni Hitit 3 Yüksek*) ders kitaplarında;

-13'ü (*sosyal adalet,yardımsever olmak, dindarlık, nezaket, iyiliklere karşılık vermek, aile güvenliği, zenginlik, etkili olmak, heyecanlı bir hayat, çevreyi koruma, barış içinde bir dünya, yaratıcılık, meraklı olmak*) İngilizce (*SpeakOut Pre-Intermediate ve SpeakOut Intermediate*) ders kitaplarında;

-7'si (*eşitlik, doğa ile bütünleşmek, güzellik dolu bir dünya, zevk, hayatın tadını çıkarmak, değişik bir hayat/maceracı, kendi hedeflerini seçmek*) orta düzey (*Yeni Hitit 2 Orta ve SpeakOut Pre-Intermediate*) ders kitaplarında;

-6'sı (*açık fikirli olmak,sorumlu olmak, ulusal güvenlik, liderlik, yetkin olmak, cesur olmak*) ileri düzey (*Yeni Hitit 3 Yüksek ve SpeakOut Intermediate*) ders kitaplarında farklılık göstermiştir.

c) Söz konusu olan 4 ders kitabın incelenmesi sonucunda Schwartz'ın 45 alt değer arasında:

-*Yeni Hitit 2 Orta* ders kitabında en çok tespit edilen alt değerler: *gelenğe saygı* (%68,4), *kendini kontrol etmek* (%49), *sosyal düzen* (%52), *zenginlik* (%49), *başarılı* (%46). En az bulunan alt değerler de şunlardır: *sosyal adalet* (%3), *eşitlik* (%3), *barış içinde bir dünya* (%3), *bağışlayıcı olmak* (%2,5). *Dindardlık* alt değer tespit edilememiştir.

-*SpeakOut Pre-Intermediate* ders kitabında en çok bulunan alt değerler: *zevk* (%68), *nezaket* (%86), *sosyal düzen* (%52), *zenginlik* (%75), *yardımsever olmak* (%46,7). En az tespit edilen alt değerler de şunlardır: *sadık olmak* (%1,3), *bağışlayıcı* (%1,3), *anne-baba ve yaşlılara değer vermek* (%2). *Alçak gönüllülük ve itaat etmek* alt değerleri tespit edilememiştir.

-*Yeni Hitit 3 Yüksek* ders kitabında en çok tespit edilen alt değerler: *gelenğe saygı* (%64), *sosyal düzen* (%58), *zenginlik* (%56), *zevk* (%65), *cesur olmak* (%47). En az bulunan alt değerler de şunlardır: *eşitlik* (%1), *barış içinde bir dünya* (%2), *sadık olmak* (%1,5).

-*SpeakOut Intermediate* ders kitabında en çok bulunan alt değerler: *nezaket* (%76,3), *zenginlik* (%56,3), *zevk* (%62), *cesur olmak* (%55,6), *yaratıcılık* (%52). En az tespit edilen alt değerler de şunlardır: *eşitlik* (%1,5), *sadık olmak* (%1,5), *gerçek arkadaşlık* (%1,5).

d) Değer türlerinin 4 ders kitaplarındaki dağılımlarının yüzde ve frekans oranlarına göre: *İyilikseverlik* (%14), *Gelenek* (%4,5), *Güvenlik* (%8,5) ve *Öz yönelim* (%12) değer türleri en çok *Yeni Hitit 2* ders kitabında tespit edilmiştir. *Evrenselcilik* değer türü %21 oranıyla en çok *Yeni Hitit 3* ders kitabında bulunmuştur.*Başarı* (%32,6), *Hazcılık* (%15,2) ve *Uyum* (%6) değer türlerinin *SpeakOut Intermediate* ders kitabında farklılık göstermiştir. *Güç* değer türü (%5) aynı oranda *Yeni Hitit 2 Orta ve Yeni Hitit 3 Yüksek* Türkçe ders kitaplarında tespit edilmiştir. *Uyarılım* değer türü

%6,7 oranıyla *SpeakOut Pre-Intermediate* ders kitabında daha sıklıkla bulunduğu gözlenmiştir.

e) Söz konusu olan 4 ders kitabın incelenmesi sonucunda Schwartz'ın 10 değer türünün arasında:

-*Yeni Hitit 2 Orta* ders kitabında en çok tespit edilen değer türleri: *iyilikseverlik* (%14), *başarı* (%18), *evrenselcilik* (%17,4). En az bulunan değer türleri de şunlardır: *uyum* (%4), *uyarılım* (%3);

-*SpeakOut Pre-Intermediate* ders kitabında en çok bulunan değer türleri: *evrenselcilik* (%16), *başarı* (%31,8), *hazcılık* (%12). En az tespit edilen değer türleri de *güç* 'tür (%4), *gelenek* (%0,6);

-*Yeni Hitit 3 Yüksek* ders kitabında en çok tespit edilen değer türleri: *başarı* (%24), *evrenselcilik*, (%21), *hazcılık*(%13). En az bulunan değer türleri de şunlardır: *uyum* (%3,3), *uyarılım* (%2,7);

-*SpeakOut Intermediate* ders kitabında en çok bulunan değer türleri: *başarı* (%32,6), *hazcılık* (%15,2), *evrenselcilik* (%13,7). En az tespit edilen değer türleri de şunlardır: *gelenek* (%1,4), *güç* (%2,6).

f) *Evrenselcilik* ve *iyilikseverlik* değer türlerinin oluşturduğu *öz-aşkınıcı* değer yöneliminin yüzde ve frekans oranlarına göre bu değer yönelimi %30 oranıyla *Yeni Hitit 2 Orta* ders kitabında ve %27 oranıyla *Yeni Hitit 3 Yüksek* ders kitabında daha baskın olduğu tespit edilmiştir. Başka bir deyişle *öz-aşkınıcı* değer yönelimi Türkçe ders kitaplarında farklılık göstermiştir. *Güç*, *başarı*, *hazcılık* değer türlerinin oluşturduğu *öz-genişletimci* değer yöneliminin yüzde ve frekans oranlarına göre %34 oranıyla *SpeakOut Pre-Intermediate* ders kitabında, %23 oranıyla *SpeakOut Intermediate* ders kitabında bulunmuştur. Dolayısıyla *öz-genişletimci* değeryöneliminin İngilizce ders kitaplarında farklılık gösterdiği görülmüştür.

g) *Uyum*, *gelenek*, *güvenlik* değer türlerinin oluşturduğu *muhafazakarlık* değer yöneliminin yüzde ve frekans oranlarına göre %33 oranıyla *Yeni Hitit 2* ders kitabında ve %25 oranıyla *SpeakOut Pre-Intermediate* ders kitabında bulunmuştur. *Öz-yönelim*, *uyarılım*, *hazcılık* değer türlerinin oluşturduğu *değişime açıklık* değer yöneliminin yüzde ve frekans oranlarına göre *SpeakOut Pre-Intermediate* (%33) ve *Yeni Hitit 2* (%27) ders kitaplarında daha sıklıkla bulunduğu tespit edilmiştir. Başka bir deyişle *muhafazakarlık* ve *değişime açıklık* yönelimleri orta düzey ders kitaplarında farklılık göstermiştir.

h) *Güç*, *başarı*, *hazcılık*, *uyarılım*, *öz-yönelim* değer türlerinin oluşturduğu *bireyci* değer grubunun yüzde ve frekans oranlarına göre bireyci değerler en çok *SpeakOut Pre-Intermediate* (%35) daha sıklıkla bulunmuştur. *İyilikseverlik*, *gelenek*, *uyum* değer türlerinin oluşturduğu *toplumcu* değer grubunun yüzde ve frekans oranlarına göre *Yeni Hitit 2 Orta* (%33,5) ve *Yeni Hitit 3 Yüksek* (%24) ders kitaplarında farklılık

göstermiştir. Başka bir deyişle toplumcu değerler Türkçe ders kitaplarında daha sıklıkla bulunmuştur.

Elde edilen sonuçlar yabancılar için hazırlanan tüm ders kitapları için bir genelleme ortaya koyamamamaktadır. Fakat, çalışmanın okuyuculara incelenen ders kitaplarında değerler eğitimi nasıl ele alındığı ve aktarıldığı üzerine faydalı bilgiler sağlayabileceği söylenebilir.

5.2. Tartışma

Bu alt bölümde ders kitaplarındaki değerleri incelenmesine yönelik daha önce yapılan çalışmaların bulguları ile kendi çalışmamızın bulgularının benzerlik ve farklılıkları üzerinde durmayı yararlı görmekteyiz. Başka bir deyişle daha önce yapılan çalışmaların veri toplama teknikleri ve elde edilen sonuçlarıyla kıyaslayarak bu çalışmanın özelliğini ortaya çıkarmaya çalışacağız. Ayrıca, değerler eğitiminin önemi ve yabancı dil öğretimi aracılığıyla değerleri kazandırma önemine değineceğiz.

Çalışmamız yabancı öğrenciler için hazırlanan Türkçe ve İngilizce ders kitaplarındaki değerlerin incelenmesine yönelik bir çalışmadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, özellikle yabancılar için hazırlanan ders kitabının analiz edilmesiyle ilgili bir çalışmaya rastlayamadık, ağırlıklı olarak Türk okullarında kullanılan Türkçe ders kitaplarının içerdiği değerlerin incelenmesi ile ilgili çalışmaların yer aldığı görülmüştür. Araştırmamızda ders kitaplarında yer alan değerleri incelemek için Schwartz'ın değerler sınıflamasından 45 alt değeri içeren 10 değer türünü kullandık. Schwartz kendi çalışmasında 56 alt değer 11'inin birden fazla değer türüne ait olduğunu söylemiştir (Schwartz, 2012:7). Bu önemli hususa dikkat ederek, çalışmamızda bulguları elde ederken frekans ve yüzdeleri doğru hesaplayabilmek ve doğru sonuçlara ulaşabilmek amacıyla birden fazla değer türüne ait 11 alt değeri sınıflandırmadan çıkarır 45'i kullanılmıştır. Ancak 56 alt değer hepsini kapsayan, temel 10 değer türüne *maneviyat* değer türünü eklenmiş şekilde Schwartz'ın sınıflamasını kullanan çalışma da bulunmuştur (Kaymakcan ve Meydan, 2012). Bazı araştırmacılar değerlerin tespiti için birden fazla değerler sınıflandırmasından yararlanmıştır. Spranger tarafından geliştirilen ve Allport, Vernon ve Lindzey tarafından kullanılan değerler sınıflandırılması ekseninde hazırlanan, 62 maddeden oluşan “Ders Kitaplarındaki Değerler Formu (DKDF)” ile sonuçları elde edilmiş çalışma örnek olabilir (Yaman ve diğ., 2009). Başka bir örnek olarak Rokeach'ın araç ve amaç değerler tablosu ile Schwartz ve Bilsky'nin değerler sınıflamasında yer alan 10 değer türünden oluşan “Değerler Tespit Formu” kullanılan

çalışmayı söyleyebiliriz (Çelikpazu ve Aktaş, 2011). Ders kitaplarında değerlerin tespiti için 20 değerden oluşan “Değerler İnceleme Formu” kullanılan çalışmaların olduğu gibi (Şen, 2008; Kuş ve diğ., 2013), 73 değeri içeren “Değerler İnceleme Formu’nu” kullanan çalışmalar bulunmuştur (Karagöz, 2009). Bazı yazarlar (Koç, 2013; Kırmızı, 2014) çalışmalarında kendisi hazırlamış olan değerleri kullanmışlar. Kırmızı (2014) metinlerde yer alan değerlerin analizi için kendi sınıflandırmasıyla birlikte Aydın ve Akyol Gürlü (2012) tarafından belirlenen değerleri temele almıştır.

Ders kitaplarında değerlerin incelenmesine yönelik çalışmalara bakıldığında çalışmaların çoğunlukla belli bir değerler sınıflamasının içerdiği sadece değerlerle sınırlı olduğu anlaşılmıştır. Çalışmamızın bulgularını kapsamlı bir şekilde yorumlayabilmek amacıyla elde edilen sonuçları Schwartz’ın değer türleri oluşturduğu değer gruplarına göre de değerlendirmeyi denedik. Ulaştığımız sonuçlara bakıldığında *öz-aşkını* değer yönelimi Türkçe ders kitaplarında, *öz-genişletimci* değeryönelimi de İngilizce ders kitaplarında farklılık göstermiştir. Başka bir deyişle, Türkçe ders kitaplarında ağırlıklı olarak bireyin kendi iyiliğinin ötesinde tüm insanlığın iyiliğini önemsendiğini aktarılmaya çalışılmıştır. İngilizce ders kitapları ise ağırlıklı olarak başarı ve hazcılık gibi insanlar ve kaynaklar üzerinde kontrol gücü ve sosyal statüyü elde etmeye odaklı birey merkezli değerleri aktarmıştır. *Değişime açıklık* değer yönelimi *SpeakOut Pre-Intermediate* ders kitabında daha sıklıkla bulunduğu tespit edilirken, *muhafazakarlık* değer yöneliminin en çok *Yeni Hitit 2* ders kitabında vurgulandığı görülmüştür. Başka bir ifadeyle Türkçe ders kitabı ağırlıklı olarak kültürün ve toplumun bireye dayattığı gelenek ve fikirlerin kabul edilmesini aktarmaya çalışırken, İngilizce ders kitabı bireye düşünce bağımsızlığı, yaratıcılık ve araştırmacılığı dayatmaya çalışmıştır. Son olarak, Türkçe ders kitapları (*Yeni Hitit 2 Orta*, *Yeni Hitit 3 Yüksek*) ağırlıklı olarak toplumcu değerleri vurgularken, yabancı ders kitapları (*SpeakOut Pre-Intermediate*) bireyci değerleri kazandırmayı amaçladığı anlaşılmıştır.

Eğitimin hedefi küreselleşen bir dünyada hoşgörü, açık fikirli olma ve barış gibi değerlerinin benimsenmesi sağlamaktır. Değerler eğitiminin amacı öğrenciye, toplumun her üyesinin sevgi, saygı duymaları ve anlayış içinde diğer üyelerle işbirliği ve dayanışma içinde bulunmasının, başkalarının iyi niyetli görüş ve düşüncelerini hoşgörü ile karşılayabilmesinin, eleştirilere açık olmasının, başkalarının iyi davranışlarının ve başarılarının takdir edilmesini kazandırmaktır (Keskin, 2008:296). Elde edilen sonuçlara bakıldığında *barış içinde bir dünya* alt değerine Türkçe ders kitaplarında (*Yeni Hitit 2 Orta*, *Yeni Hitit 3 Yüksek*) ve *SpeakOut Pre-Intermediate* ders kitabında oldukça az yer verilmiştir. *Eşitlik ve barış içinde bir dünya* alt değerleri 4 ders kitabında da en az tespit edilenlerdendir. Bazı çalışmaların sonuçlarına göre *hoşgörü*, *barış*, *başka ülkelerin kültürlerine saygı* gibi değerlere çok az rastlanmıştır (Kuş ve diğ., 2013; Koç, 2013; Kırmızı, 2014). Kimi çalışmaların sonuçlarına göre bu değerler hiç tespit edilememiştir (Şen,

2008;Çelikpazu ve Aktaş, 2011). Kanımızca, bu önemli hususu değerler eğitimi alanının uzmanları ve ders kitaplarının yazarları dikkate almalıdır ki söz konusu olan değerlerin ders kitaplarında daha sıklıkla vurgulanması önemsenmelidir.İncelenen 4 ders kitabında *güzellik dolu bir dünya, çevreyi korumak* alt değerleri daha sıklıkla bulunmuştur. *Çevreyi korumak* alt değeri bazı çalışmaların sonuçlarına göre de en çok tespit edilenlerdendir (Kaymakcan ve Meydan, 2012; Kırmızı, 2014). Küreselleşen dünyada öğrencilere *yardımlaşma, iş birliği yapma, dayanışma* değerlerin kazandırılması önemsendiğini vurgulamak isteriz. Elde edilen sonuçlara göre *yardımsever* alt değeri incelenen ders kitaplarında yeterince yer almıştır. Bu değer bazı çalışmaların da sonuçlarına göre ders kitaplarında baskın olduğu anlaşılmıştır (Karagöz, 2009; Çelikpazu ve Aktaş, 2011; Kaymakcan ve Meydan, 2012; Kırmızı, 2014).

Başka kültüre saygı duyabilmek için birey önce kendi kültürüne duyarlı olmalıdır. İncelenen ders kitaplarının arasında Türkçe ders kitaplarında (*Yeni Hitit 2 Orta, Yeni Hitit 3 Yüksek*) *gelenegē saygı* alt değeri daha sıklıkla rastlanırken, İngilizce ders kitaplarında bu alt değer ihmal edilmiştir. Kimi çalışmaların sonuçlarına bakıldığında *kültürel mirasa saygı* başlığı altında kendi kültürüne duyarlı olmayı öğreten değer Türkçe ders kitaplarında oldukça çok bulunmuştur (Çelikpazu ve Aktaş, 2011; Koç, 2013; Kırmızı, 2014). Bu değer Türkçe ders kitaplarında sıklıkla vurgulanması Türk toplumunu diğer toplumlardan ayıran, kültürel kimliğin oluşmasını sağlayabilir. Ancak İngiliz kültürünün daha yoğun yansıtılması amacıyla İngilizce ders kitaplarında da yeterince yer alması önemsenmelidir. İngiliz imajını betimleyen özelliklerden biri de *nezaket* alt değerinin İngilizce ders kitaplarında baskın olması beklenen bir durum iken, Türkçe ders kitaplarında çok az yer verilmesi dikkat çekmiştir. Kimi çalışmalarda bu değer en çok vurgulanan değer iken (Kırmızı, 2014), kimi çalışmalarda çok az yer alanlardandır (Karagöz, 2009). Çalışmamızda incelenen 4 ders kitap arasında *SpeakOut Intermediate*'te *alçak gönüllülük* ve *itaat etmek* alt değerleri tespit edilememiştir. Başka bir deyişle yabancı ders kitapları birey merkezli değeri dayatmaya, düşünce ve davranış tercihiğinde bağımsızlığı benimsetmeye çalışıldığı anlaşılabılır.

Değerler eğitimi doğru ve yetkin bir şekilde yapıldığında, kuşkusuz ki bireyin gelişimine önemli katkıları olmaktadır. Ancak yanlış ve sistemsiz yapıldığında, ya da hiç yapılmadığında, mutsuzluk ve uyumsuzluk kaynağı olabilmektedir.(Keskin, 2008:51). Bu yüzden değerler eğitiminin önemi bireye kişi hürriyetlerine saygı göstermeyi, toplumun çıkarlarını kişisel çıkarların üstünde tutmayı, yardımlaşmayı ve işbirliği yapmayı, barış içinde yaşamayı kazandırmayı sağlayabilmesidir. Hem genel eğitim içinde hem de Sosyal Bilgiler eğitimi içinde değerler eğitimi gereken yeri ve önemi almamıştır (Doğanay,2011:227). Ancak 2005 yılında uygulamaya geçen Sosyal Bilgiler öğretim programında değerler eğitime çok önem verildiği görülmektedir. 1990 yıllarda ABD'de özellikle gençlerin, doğru ile yanlış

birbirinden ayırt edemeyecek duruma gelmesi ve bunun doğurduğu sonuçlar değerler eğitime verilen önemi artırmıştır (akt. Öztürk 2007:140). Hızla gelişen çağımızda birey kendine ve kendi kültürüne saygı duymayı öğrenirken farklılıklara duyarlı olmayı bilmeli ki, sağlıklı denge kurarak barış içinde yaşamayı başarabilmeli.

Küresel değerler toplumsal değerler gibi görece olmayıp evrenselidir. Ancak etki ve işlevleri açısından ortaya çıkan bu evrensel boyut elbette ki toplumların seçim hakkıyla sınırlıdır. Böyle bir hakkın kullanımının toplumlar için pratikte iki sonucu vardır: Ya küresel değerlerin oluşturduğu bir dünyada yer almak ya da böyle bir dünyanın dışında kalmak (Doğan, 2007: 622).

Bugünlerde eğitim alanında değerler eğitiminin önemi ve evrensel değerlerin benimsenmesi dünyaca vurgulanmaktadır. Türkiye ise özellikle yaptığı son program değişiklikleriyle geleneksel değerlerden küresel değerlere geçiş yapmanın önemini kavramış görünmektedir (Keskin, 2008:44).

Değerler eğitiminin önemi öğrencilerin değerleri benimseyerek karakter özelliği haline getirmeleri ve sahip oldukları değerler doğrultusunda pek çok farklı seçenek içinden doğru olanı seçmeleri ve davranışa dönüştürebilmeleridir. Yabancı dil öğretimindeki değerler eğitiminin önemi ise öğrencinin öğrendiği dilin kültürel oluşmasını sağlayan değerleri tanımayı ve benimseyi sağlayabilmesidir. Yabancı dil öğretimi toplumun değerler sistemini ve dünya görüşünü yapısında barındırabilen özelliğe sahiptir. Yabancılar için hazırlanan ders kitaplarında işlenen konular ulusal ve evrensel kültürün dayandığı değerlerin yabancı öğrencilere aktarılması için önemlidir. Ders kitaplarında yer alan metinler hitap ettiği öğrencilere yönelik olarak birçok mesaj taşımaktadır. Bu mesajların öğrencilerin üzerinde etkili olduğu gözlerden uzak tutulmamalıdır. Yabancı dil dersleri, bireyin diğer bireylerle iletişim becerisini geliştiren ve onun toplumsallaşma sürecine katkıda bulunabilir. Dolayısıyla yerel ve küresel değerlerle donatılmış, kendisiyle ve toplumla barışık bireylerin yetiştirilmesinde yabancı dil öğretimin de önemi göz ardı edilemez.

Değerler eğitimi yabancı dil öğretiminde nasıl uygulanabilir diye soruya böyle bir cevap sunabiliriz: Yabancılar için hazırlanan ders kitapları aracılığıyla başka kültüre saygı duyma, farklılıklara karşı duyarlı olma, başkalarının haklarına saygılı davranma, açık fikirli olma, hoşgörülü, düşünce özgürlüğü ve yeniliğe açık olma değerlerin kazanılması sağlanabilir. Değerler eğitimi kendi görevini yerini getirirken evrensel değerlerle birlikte ulusal değerler benimsenebilir, kültür farkındalığı gerçekleşerek yabancı dil öğrenimi de oldukça kolaylaşabilir. Gördüğümüz kadar değerler eğitimi bugüne dek sosyal bilimler alanında uygulanmıştır. Yabancı dil öğretimi aracılığıyla değerleri kazandırmak ise değerler eğitimi yeni boyuta çıkarabilir. Bu deney “Türkçe ve İngilizce der kitaplarında değerler eğitimi” konulu çalışmamızda uygulanmaya çalışılmıştır.

Yaşadığımız evrensel dünyada açık fikirlilik, hoşgörü, merhamet, barış içinde bir dünya, çevreyi koruma, kendi kültürüne duyarlılıkla birlikte başka kültüre saygı gibi evrensel değerlerin öğrencilere kazandırılması ve benimsenmesi saygılı ve barış içinde yaşayan bir toplumun altyapısıdır.

5.3. Öneriler

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önerilere yer verilebilir:

-Araştırmada sadece ders kitapları incelenmiştir, daha genel bir yargıya varabilmek için serideki öğretmen kitabı, öğrenci çalışma kitabı incelenebilir.

-Araştırmada ders kitabı serilerinin sadece iki seviyedeki (B1, B2) ders kitapları ele alınmıştır. Daha kapsamlı bir sonuçlara varabilmek için diğer seviyelerdeki (A1,A2 ve C1) kitaplar incelenebilir.

-Çalışmanın örneklemini olarak yabancılar için Türkçe *Yeni Hitit 2 Orta ve Yeni Hitit 3 Yüksek* ders kitaplarıyla birlikte yabancılar için İngilizce *SpeakOut Pre-Intermediate* ve *SpeakOut Intermediate* ders kitapları seçilmiştir. Değerler eğitimi doğrultusunda hem yabancı dil olarak Türkçe, hem yabancı dil olarak İngilizce öğretiminde kullanılan diğer ders kitapları da incelenebilir.

-Söz konusu olan ders kitaplarının incelenmesi için Schwartz'ın değerler sınıflaması esas alınmıştır. Değerlerin incelenmesi amacıyla *Kahle'in, Çavdarıcı'nın, Elizur'un, Rokeach'ın Değerler Sınıflaması* ya da diğer sınıflamalar kullanılabilir.

-Söz konusu olan 4 ders kitabının incelenmesi sonucunda Türkçeders kitaplarında en az bulunan değer türü de *uyum'dur*. İngilizce ders kitaplarında en az tespit edilen de *gelenekdeğer* türüdür. Her iki sette az vurgulanan değerlerin ders kitaplarında daha sıklıkla aktarılmasına önem verilebilir.

-Türk toplumunu diğer toplumlardan ayıran, kültürel kimliğin oluşmasını sağlayan “anne-baba ve yaşlılara değer vermek, geleneğe saygı, bağımsızlık, gerçek arkadaşlık, dürüst olmak” gibi alt değerler; İngiliz toplumunu diğer toplumlardan ayıran “nezaket, barış içinde bir dünya, sosyal adalet, çevreyi koruma” gibi alt değerlerders kitaplarında yer almaya devam etmelidir. Ders kitapları tasarlanırken bunun sürekliliği konusunda hassasiyet gösterilebilir.

-*Güzellik dolu bir dünya* alt değeri, yani güzel sanatlara karşı duyarlılık, sanatı sevmek, sanatçıya saygı değerleri metinlerde yer almaya devam etmeli, bu değerlerin iletimi önemsenmelidir. Hem Türk hem de İngiliz toplumunun öz benliğinden doğmuş olan sanatların tanıtılması ve önemsenmesi için de çaba gösterilebilir.

-*Barış içinde bir dünya ve çevreyi koruma* alt değerlerin İngilizce ders kitaplarında daha sıklıkla bulunduğu gibi Türkçe ders kitaplarında da önemsenmelidir.

-*Doğa ile bütünleşmek ve çevreyi koruma* alt değerleri ders kitaplarındayla almaya devam etmelidir. Bu değerlerin iletilmesi doğaya karşı duyarlı çevreci bir gençlik yetiştirilmesinde önemli bir katkı sağlayabilir.

-*Ulusal güvenlik, sosyal adalet, aile güvenliği, geleneğe saygı, anne-baba ve yaşlılara değer vermek, barış içinde bir dünya* alt değerleri hem Türkçe hem İngilizce ders kitaplarının metinlerde yer almaya devam etmelidir. Barışın ve beraberlik duygusunun önem kazandığı günümüzde bu değerlere gereken hassasiyet gösterilmelidir.

-Kültürel farkındalık kazandırma amacıyla, *geleneğe saygı ve ulusal güvenlik* alt değerlerine ilişkin olarak her iki kültürün gelenekleri, adetleri, tarihi ve kültüründe önemli yer tutan, tüm dünyada saygı kazanmış Türk ve İngiliz büyüklerine metinlerde daha fazla yer verilebilir.

-Her iki sette oldukça az rastlanan alt değerler metinler, alıştırma, okuma parçaları aracılığıyla daha çok vurgulanabilir.

KAYNAKÇA

- Acat, M. B. ve Aslan, M. (2012). Yeni Bir Değer Sınıflaması ve Bu Sınıflamaya Bağlı Olarak Öğrencilere Kazandırılması Gereken Değerler. **Kuram ve Uygulama Eğitim Bilimleri**. 12 (2), 1461-1474.
- Akbaba, S. (2009). Ahlak ve Gelişimi. **Eğitim Psikolojisi**. 3, 165-203.
- Akbaba-Altun, S. (2003). Eğitim Yönetimi ve Değerler. **Değerler Eğitimi Dergisi**. 1(1), 7-18.
- Akbaş, O. (2004). Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akbaş, O. (2007). **Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının (Değerlerinin) İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinde Gerçekleşme Derecesinin Belirlenmesi**. Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu. Edt. R. Kaymakcan ve Diğerleri. İstanbul: DEM Yayınları; 673–696.
- Akbaş, O. ve Karip, E. (Ed.). (2010). **Eğitim Bilimlerinde Yeni Yönelimler. Eğitim Bilimine Giriş**. Ankara: Pegem Akademi.
- Aksan, D. (1975). Anadili. **Türk Dili**. 1(1), 423-433.
- Aktaş, H. (2004). The Importance of Career Anchor Notion for an Effective Career Planning and an Example Application at Turkish Air Force Undergraduate and Graduate Schools. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aktürk, Y. (2009). Temel Değerlerin Sürdürebilirliği ve Performans Değerleme İlişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Doğu Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Allport, G. W., Vernon, E., Linzey, G. (1960). **A Study of Values**. Boston: Houghton-Mifflin.

- Argandona, A. (2003). Fostering Values in Organization. **Journal of Business Ethics**. 45, 15-28.
- Arı, R., Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (2002). **Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ahlak Gelişimi**. Ankara: Nobel Yayın.
- Arthur, J. (2008). **Traditional Approaches to Character Education in Britain and America: Handbook of Moral and Character Education**. London: Routledge.
- Australian Goverment Department of Education, Science and Training.(2003). Values Education Study-Final Report, Australia: Curriculum Corporation.
- http://www.valueseducation.edu.au/verve/_resources/VES_Final_Report14Nov.pdf. (15 Temmuz 2015).
- Aydın, M. (1991). **Kant ve Çağdaş İngiliz Felsefesinde Tanrı-Ahlak İlişkisi**. Ankara: TDV yayınları.
- Aydın, M. (2003). Gençliğin Değer Algısı: Konya Örneği. **Değerler Eğitimi Dergisi**. 1 (3), 121-144.
- Aydın, M. Z. (2010). **Okulda Çalışan Herkesin Görevi Olarak Değerler Eğitimi**. Değerler Eğitimi Buluşması, (10 Nisan) Ankara: TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi.
- Aydın, M. Z., Akyol, G.Ş. (2012). **Okulda Değerler Eğitimi**. İstanbul: Nobel Yayıncılık.
- Bardi, A., Schwartz, S. H. (2003). Values and Behaviour: Strength and Structure of Relations. **Personality Social Psychology Bulletin**. 29, 1207-1220.
- Beatty, E. S., Kahle L. R., Homer, P., Misra S., (1985). Alternative Measurement Approaches to Consumer Values: The List of Values and the Rokeach Value Survey. **Journal Of Psychology & Marketing**. 2, 181-200.

- Belet, Ş. D. ve Deveci, H. (2008). **Türkçe ders kitaplarının değerler bakımından incelenmesi**. VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu. Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Beller, J. M. (2002). Positive Character Development in School Sport Programs. **Eric Clearinghouse on Teaching and Teacher Education**. 1 (2),477-729.
- Berkowitz, M. V. (2002). The Science of Character Education. **Bringing in a New Era Character Education**. 2(1), 43–63.
- Büyükdüvenci, S. (1987). İdealizm ve Eğitim. **Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. 20(1), 343-365.
- Çağlayan, A. (2005). **Ahlak Pusulası: Ahlak ve Değerler Eğitimi**. İstanbul: DEM Yayınları.
- Carr, D. & Landon, J. (1999). Teachers and Schools as Agencies of Values Education: Reflections on Teachers' Perceptions, Part Two: The Hidden Curriculum. **Journal Of Beliefs & Values**. 20 (1), 21-29.
- Çavdarıcı, M. (2002). Türkiye’de Sosyal Değerlerin Aşınması ve Kültür Sömürgeciliği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çeçen, M. A. ve Çiftçi, Ö. (2007). İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Tür ve Tema Açısından İncelenmesi. **Milli Eğitim**. 173, 39-49.
- Çelikpazu, E. ve Aktaş, E. (2011). MEB 6. 7. ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Değer İletimi Açısından İncelenmesi. **Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**. 6(2), 413-424.
- Çetin, İ. (1994). John Locke’da Ahlak Kurallarının Kaynağı, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. 6 (6), 167-176.

- Cevizci, A. (2002). **Etİğe Giriş**. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cevizci, A. (2010). **Eğitim sözlüğü**. İstanbul: Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2012). **Eğitim Felsefesi**. Ankara: Say Yayınları.
- Çınar, A. (2006). Modern Zamanların Değer Arayışı: Varlık-Bilgi-Değer Birliğinin Önemİ. **Değerler Eğitimi Dergisi**. 4 (11), 53-68.
- Doğan, B. (2007). **Örgüt Kültürü**. İstanbul: Beta Yayım Dağıtım.
- Doğanay, A. ve Öztürk, C. (Ed.). (2011). **Değerler Eğitimi. Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Ankara: Pegem Akademi.
- Ekşi, H. ve Katılmış, A. (2011). **Karakter Eğitimi El Kitabı**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ekşi, H. (2003). Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. **Değerler Eğitimi Dergisi**. 1 (1), 79–96.
- Etzioni, A. & Damon, W. (2002). A Communitarian Position on Character Education. (Eds.), **Bringing in a New Era in Character Education**. California:Hoover Institution Press.
- Güngör, E. (2010). **Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar**. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güngör, E. (1993). **Değerler Psikolojisi**. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları.
- Hançerlioğlu, O. (1976). **Felsefe Ansiklopedisi**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hansson, T., Carey, G. & Kjartansson, R. (2010). A Multiple Software Approach to Understanding Values. **Journal of Beliefs & Values**. 31(3), 283-298.

- İzgar, G. (2013). İlköğretim Okulu 8. Sınıf Öğrencilerine Uygulanan Değerler Eğitimi Programının Demokratik Tutum ve Davranışlarına Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kale, N. (2007). Nasıl Bir Değerler Eğitimi. **Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları**. 313-322.
- Kale, N. (2009). **Felsefiyat**. Ankara: Pegema.
- Karagöz, B. (2009). Yapılandırmacı Yaklaşımına Göre İlköğretim 6 Ve 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Değerlerin İncelenmesi (Muğla İli Örneği). Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karatay, H. (2011). Transfer of Values in the Turkish and Western Children's Literary Works: Character Education in Turkey. **Educational Research and Reviews**. 6 (6), 472-480.
- Kaygana, M., Yapıcı, Ş. ve Aytan, T. (2013). Türkçe Ders Kitaplarında Değer Eğitimi. **International Journal of Social Science**. 6 (7), 657-669.
- Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2012). Yerel-Evrensel İkileminde İlköğretim Dkab ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**(Değerler Eğitimi Özel Sayısı). 12(2), 1573-1591.
- Keskin, Y. (2008). Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kılıç, A. (2012). İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programındaki Değerlerin Kazanımla İlişkisi ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alma Düzeyleri. **Kuram Ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**. 12(2), 1593-1612.

- Kılıç, D. ve Demirel, Ö., Kiroğlu, K. (Editörler).(2006). **Ders Kitabının Öğretimdeki Yeri**. Ankara: Pegema Yayıncılık.
- Kılıç, R. (1991). G. Edward Moore'un Ahlak Felsefesi. **Felsefe Dünyası**. 1, 48-52.
- Kırmızı, F. S. (2014). Dördüncü Sınıf Türkçe Ders Kitabı Metinlerinde Yer Alan Değerler. **Değerler Eğitimi Dergisi**. 12 (27), 217-259.
- Koç, M. (2013), Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Değer Bakımından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Marmara Üniversitesi.
- Koca, A. İ. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Değerleri Ve Bireysel Özellikleri İle Kariyer Tercihleri Arasındaki İlişki: Çukurova Üniversitesi'nde Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kocaman, A. (2009). **Dil ve Eğitimi Düşünmek**, İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- Kuçuradi, İ. (1998). **İnsan ve Değerleri**. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kuş, Z., Merey, Z. ve Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler. **Değerler Eğitimi Dergisi**. 11(25), 183-214.
- Lockwood, A. L. (2009). **The Case for Character Education**. New York: Teachers College Press.
- Michaelis, J. & Garcia, J. (1988). **Social Studies for Children**(A Guide to Basic Instruction). New Jersey: Prentice Hall.
- Naylor, D. T., Diem, R. (1987). **Elementary and Middle School Social Studies**. New York: Random House.
- Nişanyan, S. (2009). **Sözlerin Soyağacı: Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**. (Cilt. 1). İstanbul: Everest Yayınları.

- Özbay, M. (2002). Kültür Aktarımı Açısından Türkçe Öğretimi. **Türk Dili**.1(1), 602, 112-120.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer, **Değerler Eğitimi Dergisi**. 1(3), 217-239.
- Özmete, E. (2007). **İş Yaşamında Değerler**. İstanbul: Kedim Yayınları.
- Öztürk, C. (2007). Küreselleşme ve Bilgi Çağında Sosyal Bilgiler Öğretimi. **İlköğretimde Alan Öğretimi**. 1(1), 101-142.
- Rokeach, M. (1973). **The Nature of Human Values**. NewYork: The Free Press.
- Ruyter, D. J. (2002). The Right to Meaningful Education: The Role of Values and Beliefs. **Journal of Beliefs & Values**. 23(1), 33-42.
- Şahin, T. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitimi Öz - Yeterliliklerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Sarı, E. (2005). Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği. **Değerler Eğitimi Dergisi**, 3(10), 73-88.
- Schopenhauer, A. (2007). **Merhamet**. Çev. Zekai Kocatürk, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. **Advances in Experimental Social Psychology**. 25, 1-65.
- Schwartz, S. H. (1994). Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values? **Journal of Social Issues**, 50(4), 19-45.
- Schwartz, S. H. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. **Online Readings in Psychology and Culture**, 2(1), 11.

- Schwartz, S.H. (1996). Values Priorities and Behavior:Applying a Theory of Integrated Values Systems. **Psychology of Value**. 8(1),1-24.
- Schwartz, S.H., Bilsky, W. (1987). Toward A Psychological Stmcture Ofhuman Values. **Journal Of Personality and Social Psychology**. 53(1), 550-562.
- Şen, Ü. (2008). Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi. **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**.1(5), 763-779.
- Seyyar, A. (2007). **İnsan ve Toplum Bilimleri Sözlüğü**. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Sezer, S., Yıldırım, F., Mat, M., Yıldız, E. ve Çalışır, E. (2008). İlköğretim 4. Sınıf Matematik Ders Kitabı İncelemesi.**VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı**.(924-932). Ankara: Nobel Yayınları.
- Shao, Y. L. (2002). An Exploratory Examination of The Impact of Personal Values on Sport Consumption Preferences and Behaviors: A Cross-Cultural Study, UMI Phd Dissertation, USA.
- Shea, K. (2003). Making The Case for Values/Character Education: A Brief Review of The Literature. **Living Values Education**. 8(1), 86-94.
- Slater, F. (2002). **Citizenship Education Through Secondary Geography: Values and Values Education in the Geography Curriculum in Relation to Concepts of Citizenship**.London:University of London. Institute of Education.
- Smith, A., Montgomery, A. (1997). **Values in Education in Northern Ireland**. Belfast:Nicea.
- Sönmez, V. (2005). **Eğitim Felsefesi**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Speakout Intermediate**. (2012). New York: Pearson Education Limited.

Speakout Pre-Intermediate. (2012). New York:Pearson Education Limited.

Stephenson, J. (1998). **Values in Education.** London:Psychology Press.

Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2010). İlk Derste Ders Genelgesi.
www.ttkb.meb.gov.tr(08 Eylül 2010).

Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). **Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller için İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri.** İstanbul: Epsilon Yayınları.

Topçu, N., Erverdi, E. ve Kara, İ. (1999). **Ahlak Nizamı.** İstanbul: Dergah Yayınları.

Tozlu, N. (1999). **Eğitim Felsefesi.** İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Turan, H. (1997). Ahlak Felsefesinde Özgeci ve Çileci Yaklaşımlar: J.J. Rousseau ve I.Kant. **Felsefe Dünyası.** 1, 232-237.

Türk Dil Kurumu, (2015).

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.55aba297e32a17.07090611 (19 Temmuz 2015).

Türkgülü, M. (1998). Ahlakın Kaynağı Tartışmaları ve Ortaya Çıkan Ahlak Telakkileri, **Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.** 1 (3),291-310.

Uduigwomen, A.F. (2004). Strategies For Values Education in a Plural Society: The Nigerian Case. **An On-Line African Educational Research Journal.** 4 (1), 323-342.

Üstüner, M. (2005). **Eğitimin Felsefi Temelleri.** Ankara: Ütopya Yayınevi.

Yaman, H. ve Çolak, S. (2009). İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler. **Değerler Eğitimi Dergisi.** 7(18), 107-120.

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Serisi Orta 2. (2012). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Serisi Yüksek 3. (2012). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Yeonshin, K. (2002). The Impact of Personal Value Structures on Consumer Proenvironmental Attitudes, Behaviors and Consumerism: A Cross-Cultural Study. PHD Dissertation, Michigan State University.

Yiğittir, S.(2012).İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerin Değer Yönelimlerin Rokeach ve Schwartz Değer Sınıflandırmasına Göre Değerlendirmesi. Dicle Üniversitesi: **Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi.** 19, 1-15.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2011). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.** Ankara: Seçkin Basımevi.

Yıldız, M., Dilmaç, B. ve Deniz, M. E. (2013). Öğretmen Adaylarının Sahip Oldukları Değerler İle Benlik Saygıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. **İlköğretim Online**, 12(3), 740-748.

Zeller, E. (2001). **Grek Felsefesi Tarihi.** Çev.Ahmet Aydoğan. İstanbul:İz Yayıncılık.